

Rapport 2007:7

”Olika behandling i lika situation”

Om diskriminering
i det åländska samhället

De senaste rapporterna från ÅSUB

- 2006:1 Företagsrådgivningen vid Ålands Handelskammare och Ålands Företagareförening – En utvärdering
- 2006:2 Det framtida utbildningsbehovet på Åland
- 2006:3 Konjunkturläget våren 2006
- 2006:4 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn våren 2006
- 2006:5 Kommunreform på Åland? En förstudie
- 2006:6 Konjunkturläget hösten 2006
- 2006:7 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn – hösten 2006
- 2006:8 Ålänningarnas partisympatier. Hösten 2006
- 2006:9 Förhandsbedömningar av Ålands EU-program 2007-2013. Regional konkurrenskraft och sysselsättning. Landsbygdens utveckling
- 2006:10 Att skapa sin försörjning i insulära regioner. Sex nordiska fallstudier
- 2007:1 Konjunkturläget våren 2007
- 2007:2 Det åländska sjöklustret
- 2007:3 Ekonomisk översikt för den kommunala sektorn. Våren 2007
- 2007:4 Prognos för flitpengens utveckling 2008-2010. En analys av olika faktorerers inverkan på skattegottgörelsen
- 2007:5 Ekonomisk utsatthet och social trygghet på Åland
- 2007:6 Konjunkturläget hösten 2007

Förord

Föreliggande rapport har producerats av Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) på uppdrag av Ålands Diskrimineringsombudsman (DO). I beställningen ombads ÅSUB undersöka om det förekommer upplevd diskriminering i det åländska samhället och på vilket sätt. I uppdraget ingick även en kartläggning av ålänningarnas kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering.

Huvudsyftet med beställningen var att ta fram ett underlagsmaterial som DO kan använda i sitt fortsatta arbete mot diskriminering och diskriminerande attityder på Åland. Det är av stor vikt att DO får kunskap om vad ålänningarna vet om det rättsliga skyddet mot diskriminering, så att ombudsmannen på bästa sätt kan informera ålänningarna om deras rättigheter och skyldigheter i det åländska samhället.

Undersökningen genomfördes som en enkätförfrågan våren 2007 till ett huvudsakligen slumpmässigt urval på ca 2 000 personer i åldern 16-69 år. På grund av undersökningens känsliga karaktär beslöts att enkätförfrågan skulle vara fullständigt anonym. Totalt inkom 880 svar, vilket ger en svarsprocent på 44,5.

De kvantitativa resultaten från enkätundersökningen har kompletterats med mer kvalitativ information via semistrukturerade intervjuer med ca 20 svarande, som upplevt sig diskriminerade på Åland och som varit villiga att dela med sig av sina erfarenheter. Vi vill tacka alla svarande och speciellt de intervjuade för att de tog sig tid och delade med sig av sina många gånger svåra upplevelser. Deras berättelser är viktiga för en djupare förståelse av hur diskriminering tar sig uttryck och påverkar människors liv på Åland.

Högskolepraktikant Ester Miiros har svarat för huvuddelen av utredningsarbetet inklusive författandet av slutrapporten, medan utredare Maria Rundberg och utredningschef Katarina Fellman inom ÅSUB har varit huvudansvariga för projektet. Dessutom har statistiker Jouko Kinnunen med sin sakkunskap bistått vid den statistiska analysen av enkätsvaren.

För ytterligare information om rapporten och dess resultat, vänligen kontakta Maria Rundberg eller Ester Miiros på telefon 25495. För att få information om hur rapportens resultat konkret skall användas, vänligen kontakta DO Veronica Larpes-Papadopoulou på telefon 25565.

Mariehamn, september 2007

Bjarne Lindström
Direktör

Innehåll

Förord	2
Figurförteckning	7
Tabellförteckning	8
1. Sammanfattning	10
2. Inledning.....	14
2.1 Bakgrund till arbetet mot diskriminering på Åland	14
2.2 Det Europeiska temaåret 2007 ”Lika möjligheter för alla”	15
2.3 Syfte, metod och urval	16
2.4 Viktning och bakgrundsvariabler.....	17
2.5 Rapportens disposition.....	18
3. Definitioner och begrepp.....	20
3.1 Vad är diskriminering?.....	20
3.2 Det rättsliga skyddet i Finland och Sverige	21
3.3 Diskriminering, trakasserier och kränkningar.....	21
4. Upplevd diskriminering på Åland – resultat	23
4.1 ”Upplever du att du blivit diskriminerad på Åland någon gång?”	23
4.2 ”Har det hänt en eller flera gånger?”	25
4.3 ”När hände det senast?”	27
4.4 ”Varför tror du att du blivit utsatt för diskriminering?”	29
4.5 ”Var eller i vilka situationer upplever du att du blivit diskriminerad?”	33
4.6 ”Hur upplever du att du blivit diskriminerad?”	37
4.7 ”Vad gjorde du då?”	40
4.8 ”Ledde det till något?” ”Vad blev resultatet?” ”Blev du nöjd?”	41
4.9 ”Varför gjorde du inget särskilt?”	43
5. Ålänningars kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering – resultat	45
5.1 Kännedom om definitionen av diskriminering	45
5.2 Kännedom om myndigheter att vända sig till vid diskriminering	46
5.3 Rättsliga konsekvenser av en formell anmälan om diskriminering	48
5.4 Positiva följder av en anmälan	49
5.5 Negativa konsekvenser av en anmälan	50

5.6 Kunskap om diskriminering.....	52
5.7 Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering.....	54
6. Jämförelse mellan diskriminerade och icke diskriminerade – resultat.....	58
7. Slutsatser	64
7.1 Jämförelse med andra undersökningar.....	68
7.2 Diskriminering utgör ett hot mot folkhälsan.....	70
7.3 Mångfaldens betydelse.....	72
Referenser	74
Bilagor	76

Figurförteckning

Figur 1. Upplevd diskriminering på Åland. En jämförelse mellan viktat och oviktat resultat.....	24
Figur 2. Antal gånger upplevd diskriminering efter kön.....	26
Figur 3. Antal gånger upplevd diskriminering efter språk	27
Figur 4. Tidpunkt för senast upplevda diskriminering efter kön.....	28
Figur 5. Tidpunkt för senast upplevda diskriminering efter ålder.....	28
Figur 6. Upplevda orsaker till diskriminering efter kön.....	30
Figur 7. Platser och situationer där man upplevt diskriminering efter kön	33
Figur 8. På vilka sätt har man upplevt sig diskriminerad efter kön.....	37
Figur 9. Reaktionen på upplevd diskriminering efter kön	40
Figur 10. Resultat av reaktion efter kön	42
Figur 11. Orsak till att man inte gjort något som reaktion på diskriminering efter kön.....	43
Figur 12. Orsak till att man inte gjort något som reaktion på diskriminering efter modersmål.....	44
Figur 13. Kännedom om definitionen av diskriminering enligt lagen	45
Figur 14. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter kön.....	46
Figur 15. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter modersmål.....	47
Figur 16. Möjliga rättsliga konsekvenser av en formell anmälan efter kön.....	48
Figur 17. Förmodade positiva följder av en anmälan efter kön	49
Figur 18. Förmodade positiva följder av en anmälan efter åldersgrupp	50
Figur 19. Förmodade negativa konsekvenser av en anmälan efter kön	51
Figur 20. Hur ålänningar har fått kunskap om diskriminering efter kön	53
Figur 21. Hur ålänningar har fått kunskap om diskriminering efter åldersgrupp.....	54
Figur 22. Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering efter kön	55
Figur 23. Kännedom om definition - jämförelse mellan grupper.....	58
Figur 24. Rättsliga konsekvenser - jämförelse mellan grupper.....	59
Figur 25. Tänkbara positiva följder – jämförelse mellan grupper.....	60
Figur 26. Tänkbara negativa konsekvenser – jämförelse mellan grupper.....	61
Figur 27. Kunskapskällor – jämförelse mellan grupper	62
Figur 28. Informationsvägar – jämförelse mellan grupper.....	63

Tabellförteckning

Tabell 1. Det viktade resultatet av upplevd diskriminering på Åland efter samtliga variabler.....	24
Tabell 2. Fick reaktionen på diskriminering något resultat? Efter samtliga bakgrundsvariabler.....	41
Tabell 3. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter ålder.....	47
Tabell 4. Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering efter ålder.....	56

1. Sammanfattning

Denna rapport på uppdrag av Ålands diskrimineringsombudsman har två huvudsyften: dels att kartlägga självupplevd diskriminering bland 16-69-åringar på Åland och dels att klargöra ålänningars kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering. ÅSUB genomförde enkätundersökningen i april 2007 och fick 880 svar.

Analysen grundar sig på individernas upplevelser och uppfattningar, och resultatredovisning har gjorts utifrån en indelning i kön, i fem olika åldersgrupper och i tre olika språkgrupper: svenska, annat nordiskt språk och icke nordiskt språk.

Med diskriminering avses kort sämre behandling i en jämförbar situation. Landskapslagen om förhindrandet av diskriminering (bilaga 1) lyfter fram diskrimineringsgrunderna etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning eller annan därmed jämförbar omständighet. Även trakasserier och hot om repressalier är lagbrott enligt diskrimineringslagen. Jämställdhet mellan könen skyddas av bland andra jämställdhetslagen. Jämställdheten berör en majoritet av befolkningen jämfört med andra diskrimineringsgrunder, där olika utsatta grupper är i minoritet. Självrapporterad diskriminering bedöms som en bra indikator för att följa diskrimineringens utveckling och utbredning, eftersom summan av upplevelserna på ett tillförlitligt sätt synliggör strukturer som existerar och som kan ha samband med exempelvis kön, ålder, etnisk tillhörighet, hudfärg, funktionshinder och sexuell läggning. Den självrapporterade diskrimineringen fångar upp diskrimineringen oavsett om den är synlig eller dold och/eller om den sker medvetet eller omedvetet.

Rapportens första syfte är att kartlägga om det förekommer diskriminering på Åland. Resultatet visar att runt 30 % av 16-69-åringarna bosatta på Åland har upplevt sig diskriminerade. Kvinnor och män har upplevt sig diskriminerade i nästan lika hög grad. Diskrimineringen inträffar till största delen i arbetslivet och tar sig främst uttryck i nedsättande och/eller förlöjligande kommentarer, mobbning. 85 % av de svarande, som har upplevt sig diskriminerade, har blivit utsatta för det flera gånger och över hälften under det senaste året.

Kvinnor upplever sig i högre grad än män diskriminerade på grund av kön, ålder och i situationer vid köp av vara eller tjänst. Män upplever sig oftare diskriminerade för sitt ursprung, sitt språk och sina åsikter.

Unga upplever sig diskriminerade på grund av sin ålder, de äldre på grund av sina åsikter och personer mitt i arbetslivet på grund av kön, åsikter och ursprung.

30-39-åringarna är den grupp som tydligast ger uttryck för upplevd diskriminering (38 % av åldersgruppen). En knapp tredjedel av åldersgruppen har upplevt diskriminering under det senaste halvåret. Gruppen har i större utsträckning än de andra åldersgrupperna tagit direkt kontakt med den som de uppfattar att har diskriminerat eller kränkt dem.

Minst diskriminerade upplever sig den äldsta åldersgruppen, 60-69-åringarna, vara, och den diskriminering de utsatts för har till 58 % skett för mer än 3 år sedan.

Ser man till språkgrupperna är gruppen med icke nordiskt modersmål den som främst upplever att den blir utsatt, över 50 % av de svarande har upplevt diskriminering utifrån ursprung, språk, namn och/eller utseende. Man upplever att man inte blir sedd som en jämbördig medlem i samhället: att man blir bortsorterad, när man söker arbete, att man har svårare att få bostad och/eller studieplats och att man får bristfällig undervisning. Man upplever att man behandlas strängare. Män får höra kränkande uttalanden på restauranger.

Gruppen med annat nordiskt modersmål upplever ifrågasatt identitet. 40 % av gruppen uppger sig ha upplevt diskriminering. Det är språk och ursprung som utgör diskrimineringsgrund. Det språk som nämns i kommentarer är finska. Det är denna grupp som oftast känner sig utsatt. 57 % har svarat fler än 10 gånger. Gruppen har också i förhållande till de andra oftare valt alternativet Var rädd för följderna, som ett svar på varför man inte reagerat i en situation som upplevts kränkande.

Rapportens andra syfte är att kartlägga ålänningarnas kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering. Resultatet visar att 56 % av ålänningarna känner till definitionen av diskriminering. Kännedomen om vilka myndigheter man kan vända sig till om man blir diskriminerad varierade stort. Mest känd var Diskrimineringsombudsmannen samt därefter Fackliga organisationer och Jämställdhetsombudsmannen. 12 % av de svarande uttryckte att de inte kände till mycket om diskriminering, innan de fick enkäten.

Åldersgrupperna 30-49 år ger uttryck för en hög kännedom om de flesta myndigheterna, medan den äldsta åldersgruppen ger uttryck för den lägsta kännedomen i fem av sex fall.

Utifrån indelning i modersmål kan konstateras att grupperna med svenska och annat nordiskt språk har kännedom om de tre ovannämnda myndigheterna (DO, facket och

JÄMO) till 60-70 %, medan gruppen med icke nordiskt språk har ett kunskapsunderskott i jämförelse med de övriga grupperna (i medeltal 30 % av gruppen känner till de olika myndigheterna).

De flesta har valt förlikning och domstol som rättsliga följder av en anmälan. Majoriteten tror att andra i samma situation kan få det lättare som en positiv följd av en anmälan. Här framträder skillnader mellan dem som har upplevt sig diskriminerade och dem som inte känt sig utsatta. De som upplevt diskriminering har en signifikant *lägre tilltro* till olika positiva följder av en anmälan.

81 % av ålänningarna tror att en negativ konsekvens av en anmälan är att personen blir stämplad som besvärlig. De som inte har upplevt diskriminering gör den bedömningen att ökad kännedom om personens funktionshinder, sexuella läggning eller etniska identitet är en negativ konsekvens i signifikant *högre grad* än gruppen som upplevt sig diskriminerade.

Ålänningarna har lärt sig det de kan om diskriminering i första hand genom medierna. Om de skulle bli diskriminerade, så vill de ha information av DO, besöka någon myndighet/organisation och söka på Internet. Här framträder intressanta skillnader mellan gruppen upplevd diskriminering och gruppen icke diskriminerade. Gruppen som har upplevt diskriminering vill i högre grad ha "opersonlig" information. Resultatet kan tolkas utifrån den känsla av uppgivenhet som kännetecknar kommentarer från personer som upplevt sig diskriminerade.

Åland uppfattas som ett samhälle, där "alla känner alla", och där en anmälan om upplevd diskriminering kan få förödande konsekvenser. Litenheten minskar möjligheterna att till exempel få jobb, om man ses som besvärlig.

I rapportens avslutande kapitel jämförs de åländska resultaten med den rikssvenska undersökning, som låg till grund för enkätutformningen. Det finns stor överensstämmelse mellan självupplevd diskriminering på Åland och i Sverige. När det gäller kunskap om det rättsliga skyddet mot diskriminering är kännedomen lägre på Åland.

Upplevd diskriminering har allvarliga konsekvenser för hälsan enligt en rikssvensk rapport. Det resulterar i psykisk och fysisk ohälsa som ökar antalet sjukskrivningar och medför en arbetskraftsreserv som inte är delaktig i samhället. Arbetet mot diskriminering grundar sig på lag men har sålunda även en samhällsekonomisk dimension.

I år är det Europeiska året för lika möjligheter för alla, och målet är att uppmärksamma allmänheten på fördelarna med ett rättvist, solidariskt och jämlikt samhälle. Ett led i arbetet är att aktivt motverka diskriminering och diskriminerande attityder samt informera människorna om deras rättigheter och skyldigheter. Alla skall känna till sina rättigheter till ett liv utan diskriminering och trakasserier.

2. Inledning

Att få leva utan att bli diskriminerad eller kränkt är en grundläggande mänsklig rättighet. I grundlagen¹ räknas de grundläggande fri- och rättigheterna upp. Nedan följer ett urval av paragrafer, som på ett eller annat sätt poängterar de rättigheter och det skydd som en enskild människa har och som berör temat i föreliggande rapport.

Finlands grundlag

6 §

Alla är lika inför lagen. ... Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person...

Jämställdhet mellan könen i samhällelig verksamhet och i arbetslivet främjas enligt vad som närmare bestäms genom lag, särskilt vad gäller lönesättning och andra anställningsvillkor.

7 §

Alla har rätt till liv och till personlig frihet, integritet och trygghet... Den personliga integriteten får inte kränkas...

22 §

Det allmänna skall se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

2.1 Bakgrund till arbetet mot diskriminering på Åland

Åland har sedan 2005 en egen lagstiftning mot diskriminering² (bilaga 1) och sedan mars 2006 en diskrimineringsombudsmannamyndighet i enlighet med EU:s direktiv. Diskrimineringsombudsmannen skall främja och trygga likabehandling genom att motverka och förhindra diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder, sexuell läggning eller annan jämförbar omständighet.

Den åländska diskrimineringslagen bygger på två direktiv från Europeiska unionen. Det första direktivet gäller genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett ras eller etniska ursprung (direktivet mot etnisk diskriminering) och det andra

¹ Finlands författningssamling Nr 731/1999 *Finlands grundlag*

² Ålands författningssamling Nr 66/2005 *Landskapslag om förhindrandet av diskriminering i landskapet Åland*

gäller inrättande av en allmän ram för likabehandling. Dess syfte är att bekämpa diskriminering i arbetslivet (arbetslivsdirektivet)³. De situationer som nämns i direktiven är tillträde till anställning, till verksamhet som egenföretagare, yrkesutövning, yrkesvägledning, utbildning, anställnings- och arbetsvillkor, medlemskap i fackorganisationer, socialt skydd, hälso- och sjukvård, sociala förmåner, tillgång till varor och tjänster inklusive bostäder som är tillgängliga för allmänheten.

Diskrimineringsombudsmannen skall övervaka efterlevnaden av landskapslagen genom rådgivning, information och rekommendationer. Tillsynsuppdraget innebär att DO synar olika branscher och tjänstesektorer i landskapet och vid behov aktualiserar konkreta handlingsplaner. DO svarar för omvärldsbevakningen genom att offentliggöra rapporter om diskriminering och genomför oberoende undersökningar. Till DO:s uppgifter hör även att sträva efter förlikning om det kan antas inverka förebyggande i avsikt att förhindra framtida diskriminering⁴.

Diskriminering på grund av kön regleras av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män (ÅFS 27/1989)⁵. Från och med 1 november 2007 får DO utökade tillsynsbefogenheter då jämställdhetslagen ändras och kön infogas i diskrimineringslagens första paragraf⁶.

2.2 Det Europeiska temaåret 2007 ”Lika möjligheter för alla”

År 2007 är det Europeiska temaåret ”Lika möjligheter för alla”, där målsättningen är⁷:

- Att öka människors medvetenhet om sina rättigheter till jämlik behandling och ett liv utan diskriminering – oberoende av kön, religion eller annan trosuppfattning, etniskt ursprung, funktionshinder, ålder och sexuell läggning
- Att främja lika möjligheter för alla
- Att starta en större debatt om nyttan av mångfald både för det europeiska samfundet och för den enskilda individen

Temaåret bygger på grundtanken att olikheter är en styrka. Det europeiska samhället är rikt just därför att dess folk har så många skiftande kulturer och bakgrunder. För ett fullt utbyte av den rikedom av förmågor, talanger och idéer som finns i Europa är det avgörande att var och en känner sig delaktig.

³ Europeiska Unionens råd Direktiv nr 2000/43/EG och nr 2000/78/EG

⁴ Ålands författningssamling Nr 67/2005 *Landskapslag om diskrimineringsombudsmannen*

⁵ Ålands författningssamling Nr 27/1989 *Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män.*

⁶ Ålands landskapsregering *Protokoll Nr 7 fört vid pleniföredragningen 13.9.2007*, Lagberedningen

⁷ Europeiska kommissionen *Varför detta Europaår (2007)?*

2.3 Syfte, metod och urval

Syftet med föreliggande rapport är att på diskrimineringsombudsmannens uppdrag genomföra en oberoende undersökning om diskriminering på Åland och klargöra två frågeställningar:

- Upplever sig människor bosatta på Åland diskriminerade?
- Vad känner ålänningar till om det rättsliga skyddet mot diskriminering?

Kartläggningen utfördes som en enkätundersökning till ett slumpmässigt urval på 2 003 personer⁸ bosatta på Åland i åldern 16-69 år med en överrepresentation av dem som har ett annat än nordiskt modersmål samt med ett riktat utskick till medlemmar i den åländska gayföreningen Regnbågsfyren⁹. Den totala rampopulationen 16-69 åringar bosatta på Åland var 18 668 vid urvalstillfället (16.3.2007).

Vid utformningen av enkätformuläret (bilaga 2) användes Statistiska centralbyråns enkät från undersökningen *Upplever man att man blir diskriminerad?*¹⁰ som mall. I praktiken är enkätformulären jämförbara, dock så att det åländska frågeformuläret har tre färre frågor och vissa frågor är anpassade efter åländska förhållanden. Detta möjliggör vissa jämförelser av resultaten (se kapitel 7) samtidigt som det innebär att formuläret redan är testat bland ett stort antal svarande. Det ökar validiteten, det vill säga att vi mäter det vi skall mäta. Hög reliabilitet – i vilken utsträckning resultatet kan upprepas under förutsättning att företeelsen inte ändrat och att omgivningen är den samma – har eftersträfvats genom noggranna beskrivningar av hur vi har gått till väga.

Kommentarer till enkätens utformning inbegärdes även av ett antal sakkunniga och myndigheter, innan den sändes ut i mitten av mars. Eftersom enkäten behandlar ett ämne som kan upplevas personligt och utelämnande, beslöts att utskicket är fullständigt anonymt; det vill säga att ingen numrering av enkäterna gjordes. Det innebar att även påminnelsen sändes ut till samtliga i mitten av april, förutom till de 20 vars kuvert returnerades som ”okända” /bortflyttade och inte heller till dem som angett namn och telefonnummer på de inskickade enkätsvaren. I samband med påminnelsen returnerades ytterligare fem kuvert som ”okända”, vilket ger ett sammanlagt urval på 1 978. Det utgör 10,6 % av rampopulationen. Enkäten erbjöds även på engelska.

En enkät mäter hur mycket det finns av något, medan kvalitativa intervjuer används för att upptäcka nya saker: vad finns?¹¹. Därför har enkätundersökningen kompletterats med

⁸ Tio oanvändbara adresser hade plockats bort.

⁹ Formuleringen grundar sig på information på föreningens hemsida <http://www.regnbagsfyren.com>

¹⁰ Davidsson, G. (2005) *Upplever man att man blir diskriminerad?* Statistiska centralbyrån

¹¹ Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2005) *Metodpraktikan Konsten att studera*

personlig information genom semistrukturerade intervjuer med 21 personer, som lämnat kontaktuppgifter på frågeformuläret. Intervjuerna nedskrevs med den svarandes tillåtelse, men bandades inte. Utdrag ur intervjuerna presenteras i bilaga 3 och ingår som exempel i rapporten i form av pratbubblor. Övriga citat är skriftliga kommentarer som svarande gjort i enkäten eller på skilt papper.

Under perioden mitten av mars till mitten av maj inkom 880 svar¹², vilket ger en svarsprocent på 44,5 %. Svarsprocenten är lägre i den här undersökningen, än vad den brukar vara för ÅSUB:s utredningar. Det finns två antaganden om en lägre svarsbenägenhet vid den här typen av undersökningar: dels att personer som inte känner sig berörda låter bli att svara och dels att vissa personer som det berör tycker att det känns för svårt eller för utelämnande att svara. Å andra sidan kan man anta att de som upplevt sig diskriminerade har haft en större benägenhet att besvara enkäten. Ytterligare tillkommer språksvårigheter, då man vänder sig till personer med andra modersmål¹³. För att kompensera riskerna för ett större bortfall utfördes undersökningen med ett för Åland ovanligt stort urval. Nedan några kommentarer från enkäten, som berör undersökningen som helhet:

"Vet väldigt lite. Har aldrig ens tänkt på dessa frågor."

"Blanketten är inte relevant för mig, men Åland är ett mansdominerat samhälle, och på så sätt är man som medelålders, icke ålänning, alltid underlägsen."

"Hittar ni ingen bättre undersökning att förstöra skattepengar på? Hela ÅSUB drar ett löjets skimmer över sig."

"Varför satsas så lite på motorintresserade ungdomar och människor? Är inte det diskriminering?" (oifylld)

"Det var också intressant att fundera kring vad diskriminering är."

Resultaten redovisas i kapitel 4, 5 och 6. Elva av svaren var totalt oifyllda (dock en del med kommentarer, se exempel ovan). Ytterligare saknade några antingen köns-, ålders- eller modersmålsuppgifter, vilket gav 856 fullt användbara svar, vilka utgjorde grund för viktningen.

2.4 Viktning och bakgrundsvariabler

Gruppen med icke nordiskt språk som modersmål var klart överrepresenterad i urvalet. Samtidigt varierar relationerna mellan kön, ålder och modersmål hos de svarande i förhållande till hur den åländska befolkningen ser ut (rampopulationen). För att

Samhälle, individ och marknad. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

¹² Ytterligare sex svar inkom under arbetets gång, men kunde inte beaktas, då datakörningarna hade påbörjats.

¹³ På en del av enkäterna stod önskemål om annat språk (kurdiska, persiska) och på någon fanns översättningsansatser.

korrigera sådana skevheter har svarsmaterialen viktats, vilket innebär att man justerar de olika grupperna av svarande så att deras betydelse (vikt) sammanfaller med hur den totala åländska befolkningen i åldern 16-69 utifrån kön och modersmål ser ut. Viktningen medför att svaren bättre beskriver rampopulationen som helhet (se vidare avsnitt 4.1).

Följande bakgrundsvariabler har använts i undersökningen

- Kön *Kvinna, Man*
- Fem åldersgrupper *16-29 år, 30-39 år, 40-49 år, 50-59 år och 60-69 år*¹⁴
- Tre grupper av modersmål *Svenska, Annat nordiskt språk, Icke nordiskt språk*¹⁵

Signifikanta skillnader mellan variablerna presenteras i rapporten och markeras med en stjärna* i figurer och tabeller. Med signifikanta skillnader avses nivå 0,05 eller lägre, det vill säga att sannolikheten är minst 95 % att en skillnad faktiskt beror på just den oberoende variabeln (antingen kön, ålder eller modersmål). Ibland har åldersgrupper slagits ihop, då resultaten varit liknande, för att ge en bättre överblick vid redovisning.

2.5 Rapportens disposition

Rapporten inleds med en sammanfattning. I det här andra kapitlet presenteras kort bakgrunden till och syftet med undersökningen. Val av metod och urvalsgrunder förklaras i kapitlet. I kapitel 3 presenteras begrepp och olika definitioner av betydelse i sammanhanget samt det rättsliga skyddet mot diskriminering i Finland och Sverige.

I kapitel 4-6 presenteras undersökningens resultat. Kapitel 4 beskriver den självupplevda diskrimineringen på Åland och omfattar enkätens frågor 1-7. I kapitel 5 presenteras ålänningarnas kunskap om det rättsliga skyddet mot diskriminering och deras uppfattningar om vilka följder en anmälan kan få utifrån enkätfrågorna 8-13. I kapitel 6 presenteras en jämförelse av svaren på frågorna 8-13 mellan dem som upplevt sig diskriminerade och dem som inte gjort det.

I resultatredovisningen ingår även utdrag ur enkäten, så att de skriftliga kommentarerna framträder med citattecken och kursiv stil, "*exempel på skriftlig kommentar i enkäten*". Utdrag ur de ca 20 intervjuer som gjordes framträder i texten i form av kursiv text med citattecken inne i en pratbubbla, enligt följande:

¹⁴ I gruppen 60-69 år ingår i redovisningen fyra personer som fyllt 70 år.

¹⁵ I urvalet är de största grupperna icke nordiskt språk i storleksordning *estniska, engelska, lettiska* och *ryska*.

"Det här är ett muntligt citat från en intervju."

Dessa sätt att redovisa ger en bild av enskilda personers åsikter och upplevelser. De utgör exempel på det undersökningen omfattar, medan ÅSUB som undersökande myndighet inte tar ställning till de enskilda kommentarerna utan ser som sin uppgift att exemplifiera den bredd och mångfald som framträder i materialet.

I kapitel 7 presenteras slutsatser som kan dras av undersökningen. Rapportens resultat jämförs med några aktuella rapporter. Andra rapporter ger även en bredare fond mot vilken en diskussion kan föras om vilka konsekvenser kartläggningen kan få för det åländska samhället.

3. Definitioner och begrepp

De två EU-direktiven som nämndes i avsnitt 2.1 utgör en gemensam nivå för skyddet mot diskriminering i hela unionen. Varje nation väljer sedan vilken nivå man arbetar utifrån i den nationella lagstiftningen (en del väljer basskyddet; andra väljer fler diskrimineringsgrunder som får lagligt skydd). Endast lagstiftning är dock inte tillräckligt för att åstadkomma jämlikhet i praktiken. För att kunna välja lämpliga åtgärder mot diskriminering och för jämlikhet behövs både kunskap och attitydförändring¹⁶.

3.1 Vad är diskriminering?

I EU:s direktiv finns följande definition av diskriminering, vilken återfinns i den åländska, finländska och rikssvenska lagstiftningen:

- Med diskriminering avses både direkt och indirekt diskriminering.
- Direkt diskriminering sker om en person behandlas mindre förmånligt/mindre gynnsamt/sämre än en annan blir, har blivit eller skulle ha blivit i en jämförbar situation på grund av personliga egenskaper (t ex hudfärg, ålder, religion, tro, sexuell läggning)¹⁷. Diskriminering kan kort beskrivas som olika behandling av lika fall.
- Indirekt diskriminering kan vara att man uppställer ett villkor som framstår som neutralt men som i praktiken är klart mera oförmånligt för någon som t ex har ett visst kön, en viss etnisk bakgrund, en viss sexuell läggning eller ett funktionshinder. Det är inte lagligt att ställa krav som framstår som neutrala men som i praktiken ställer en person i ett sämre läge.
- Trakasserier är diskriminering, som är förbjuden. Trakasserier innebär ett uppträdande som syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas, avsiktlig eller ej. När man gör en bedömning av trakasserier behöver ingen jämförelsefaktor definieras. Stötande och förlöjligande kommentarer och skämt kan också anmälas om de har samband med någon av diskrimineringsgrunderna.
- I diskrimineringslagstiftningen ingår förbud mot att ge instruktioner eller order om att diskriminera. Det är också förbjudet att utsätta någon som har gjort en

¹⁶ FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionshinder innehåller samma grundtankar, vilka den åländska ministern Harriet Lindeman refererar till i en insändare i *Tidningen Åland* 25 juni 2007, där hon diskuterar "Handikappkonventionen har stor betydelse för Åland", s 16

¹⁷ Europeiska kommissionen (2006) *Bekämpning av diskriminering En utbildningshandbok*.

anmälan för repressalier, dvs. att hämnas på eller hota någon som gjort en anmälan med hämnd.

3.2 Det rättsliga skyddet i Finland och Sverige

Enligt Finlands grundlag får ingen diskrimineras av någon orsak som gäller hans eller hennes person. I jämställdhetslagen finns förbud mot könsdiskriminering, och Lagen om likabehandling förbjuder diskriminering på grund av ålder, etniskt eller nationellt ursprung, nationalitet, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd, funktionshinder, sexuell läggning eller av någon annan orsak som gäller någons person. Jämställdhet mellan könen berör en majoritet av befolkningen i jämförelse med andra diskrimineringsgrunder, där olika utsatta grupper är i minoritet. I lagstiftningen om anställningsförhållanden finns också förbud mot diskriminering. Strafflagen förbjuder diskriminering i arbetslivet och diskriminering i bl.a. näringsverksamhet och tjänsteutövning¹⁸. Jämställdhetsombudsmannen (JÄMO) och Minoritetsombudsmannen (MO) bevakar den enskildes rätt inom området. Åländska jämställdhetsärenden har hitintills skötts av JÄMO i Finland.

I Sverige verkar Jämställdhetsombudsmannen (JämO), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO). Samtliga är statliga myndigheter, där JämO övervakar att kvinnor och män har lika rättigheter oavsett kön. Det finns lagar som förbjuder diskriminering i skolan, högskolan, arbetslivet och när man handlar med varor, tjänster och bostäder. Enligt lagarna är arbetsgivare, högskolor och skolor skyldiga att aktivt främja jämställda villkor och förebygga könsdiskriminering. Arbetsgivare får inte t ex behandla föräldralediga sämre än andra¹⁹. HO arbetar för att samhället skall bli mer tillgängligt för människor med funktionshinder, eftersom det är en förutsättning för full delaktighet²⁰. Homosexuella har visat sig vara en grupp som utsätts för hat, hot och våld. Lagstiftningen om hets mot folkgrupp har utvidgats att gälla även sexuell läggning²¹.

3.3 Diskriminering, trakasserier och kränkningar

Statistiska centralbyrån gjorde 2006²² en kvalitativ undersökning bland utvalda grupper som utsätts för diskriminering. Ett syfte var att ge ökad förståelse för och kunskap om självupplevd diskriminering och ett annat att relatera diskriminering till närliggande

¹⁸ Jämställdhetsombudsmannens hemsida *Förbud mot diskriminering* [8.6.2007]

¹⁹ JämO:s hemsida, Sverige [14.6.2007]

²⁰ HO:s hemsida, Sverige [14.6.2007]

²¹ HomO:s hemsida, Sverige [14.6.2007]

²² Backman, U., Boynton, I-M., Hoff, S., Lorenc, B. & Persson, A. (2006) *Vad innebär diskriminering? Jämförelser mellan olika gruppers uppfattningar och med närliggande begrepp*. Statistiska Centralbyrån

begrepp såsom trakasserier och kränkningar.

- Diskriminering upplevdes som negativt beteende baserad på grupptillhörighet. Den diskriminerade sorteras in i en kategori som är förknippad med negativa föreställningar.
- Trakasserier, däremot, uppfattades som handlingar riktade mot en enskild individ. De ansågs starkare, mer medvetna och kontinuerliga.
- Även kränkningar uppfattades som något väldigt starkt. Till skillnad från diskriminering och trakasserier, vilka i hög grad beskriver negativa beteenden, verkade kränkningar vara mer sammankopplade med en känsla. Att bli kränkt kan således vara den diskriminerades emotionella reaktion på att bli diskriminerad; en kränkning framstår snarare som ett angrepp på den enskilda individen än på gruppen eller grupptillhörigheten²³.

Det kan vara stor skillnad mellan vad man i dagligt tal menar med diskriminering och vad som betecknas som diskriminering i juridisk mening. I syfte att ringa in förekomsten av diskriminering är självrapporterad diskriminering en bra indikator för att följa diskrimineringens utveckling och utbredning enligt Statens folkhälsoinstituts slutrapport *Diskriminering - ett hot mot folkhälsan*²⁴, eftersom undersökningar alltid i första hand bör avspegla befolkningens egna upplevelser. Summan av upplevelserna synliggör på ett tillförlitligt sätt strukturer som existerar och som kan ha samband med exempelvis kön, ålder, etnisk tillhörighet, religion, hudfärg, funktionshinder och sexuell läggning. Den självrapporterade diskrimineringen fångar upp diskrimineringen oavsett om den är synlig eller dold och/eller om den sker medvetet eller omedvetet.

I föreliggande rapport beskrivs självupplevd diskriminering. Det som den svarande uppfattat som diskriminerande handling t ex att personen blivit särbehandlad, exkluderad, orättvist bemött, hindrad, begränsad i handlings- eller valmöjligheter, utsatt för kränkande och/eller förlöjligande kommentarer – definieras i rapporten som upplevd diskriminering. Den upplevda diskrimineringen begränsar sig inte till den juridiska definitionen av begreppen, vilka som ovan nämnts varierar i omfattning mellan länder och under olika tider.

²³ Ibid.

²⁴ *Diskriminering – ett hot mot folkhälsan*. Slutrapport från samverkansprojektet Diskriminering och hälsa (2006) Statens folkhälsoinstitut R2006: 22

4. Upplevd diskriminering på Åland – resultat

I detta kapitel presenteras och analyseras datamaterialet baserat på frågorna 1-7 i frågeformuläret (bilaga 2). Dessa frågor berör direkt och enbart självupplevd diskriminering: om det hänt, när, hur ofta, varför, var och hur samt frågor om hur den diskriminerade har reagerat på och hanterat situationen/situationerna. Varje avsnittsrubrik i kapitlet utgör själva frågeformuleringen i enkäten.

4.1 ”Upplever du att du blivit diskriminerad på Åland någon gång?”

Fråga 1, Upplever du att du blivit diskriminerad på Åland någon gång, indelade de svarande i två grupper: de som svarade Ja och de som svarade Nej. De som svarade Nej fortsatte sedan till fråga 8 (se kapitel 5).

Av de 869 som besvarade frågan kryssade 276 stycken för Ja, att de har upplevt sig diskriminerade på Åland någon gång. Det utgör knappt 32 % av alla svarande.

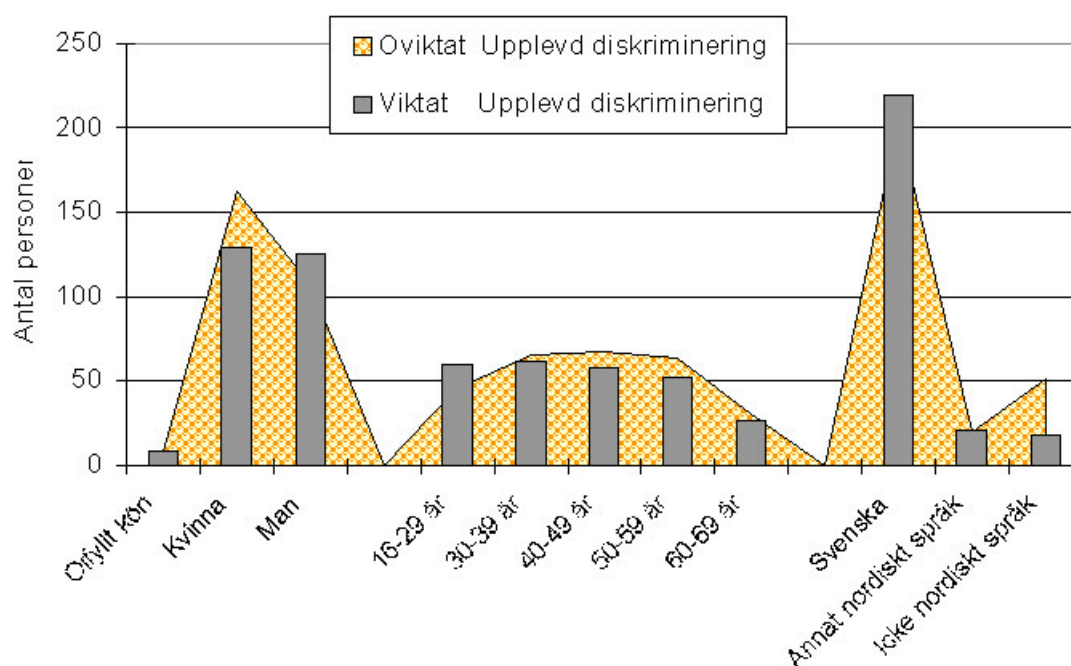
59 % av dem som upplevt diskriminering är kvinnor.

”Diskriminerad kan man vara på många olika sätt på Åland. Visst fasiken är man diskriminerad som kvinna. Kvinnor tar gärna ordinarie tjänst, vill ha trygghet. En manlig arbetskamrat sade: Jag kommer inte om jag inte får den och den lönen.”

3 % av dem som upplevt sig diskriminerade har inte angett kön. 74 % av dem som upplevt sig diskriminerade har svenska som modersmål.

”HBT(HomoBiTrans)världens största problem är osynligheten. De glöms bort och är osynliga i alla antaganden: t ex två föräldrar – man tar för givet att det är en mamma och pappa.”

För att få en uppfattning om hur de ursprungliga svaren motsvarar hela rampopulationen, har resultatet viktats. Den faktiska fördelningen av svaren utgör det oviktade resultatet i *Figur 1* (det skuggade fältet), och staplarna visar hur viktningen justerar resultatet i enlighet med rampopulationen.

Figur 1. Upplevd diskriminering på Åland. En jämförelse mellan viktat och oviktat resultat

I *Tabell 1* presenteras det viktade resultatet av upplevd diskriminering på Åland fördelat efter kön, ålder och modersmål.

Tabell 1. Det viktade resultatet av upplevd diskriminering på Åland efter samtliga variabler

Bakgrundsvariabler Kön, Åldersgrupp, Modersmål	Viktad andel av de svarande
Totalt	30%
Kvinna	31%
Man	30%
16-29 år	32%
30-39 år	38%
40-49 år	34%
50-59 år	27%
60-69 år	18%
Svenska	29%
Annat nordiskt språk	40%
Icke nordiskt språk	53%

Det viktade resultatet indikerar att i medeltal 30 % av boende på Åland har upplevt sig diskriminerade.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan könen, men de finns mellan både åldersgrupper och språkgrupper. Främst har upplevd diskriminering drabbat 30-39-åringarna (38 %), medan endast 18 % av 60-69-åringar har uppgett upplevd diskriminering. Personer med annat modersmål än svenska upplever sig diskriminerade i högre grad (40-53 %) än de som har svenska som modersmål (29 %). Resultatet diskuteras närmare i relation till de övriga frågorna i kapitel 7.

För att tydliggöra hur svaren har fördelats mellan de olika bakgrundsvariablerna kommer vi konsekvent att först presentera varje frågas resultat utifrån indelningen i kön. Sedan följer en presentation av resultat utifrån åldersgrupper, ibland i form av en figur eller tabell och ofta enbart som text. Därefter presenteras resultaten utifrån indelningen i modersmål. När det gäller grupperna annat nordiskt språk och icke nordiskt språk är de självfallet betydligt mindre än gruppen med svenska som modersmål. Resultaten från både åldersgrupper och språkgrupper redovisas som andelar inom respektive grupp.

Samtliga resultat i rapporten bygger på det viktade materialet. Det är viktigt att hålla i minnet att de slutsatser som man kan dra om en rampopulation är behäftade med en viss osäkerhet, när de bygger på resultat från en undersökning med slumpmässigt urval och att osäkerheten ökar, när undergrupper blir väldigt små²⁵.

Resultatet i detta kapitel grundar sig således enbart på de drygt 30 % av alla svaranden, vilka uppgett att de har upplevt sig diskriminerade på Åland.

"Blir man diskriminerad pga sin ekonomiska situation får ingen något straff. Du beaktas inte lika mycket."

"Jag kan säga ifrån, men det finns många som lider i det tysta. De flesta kan inte prata för sig. De får höra skällsord, man ser ner på dem, de blir nertrampade."

4.2 "Har det hänt en eller flera gånger?"

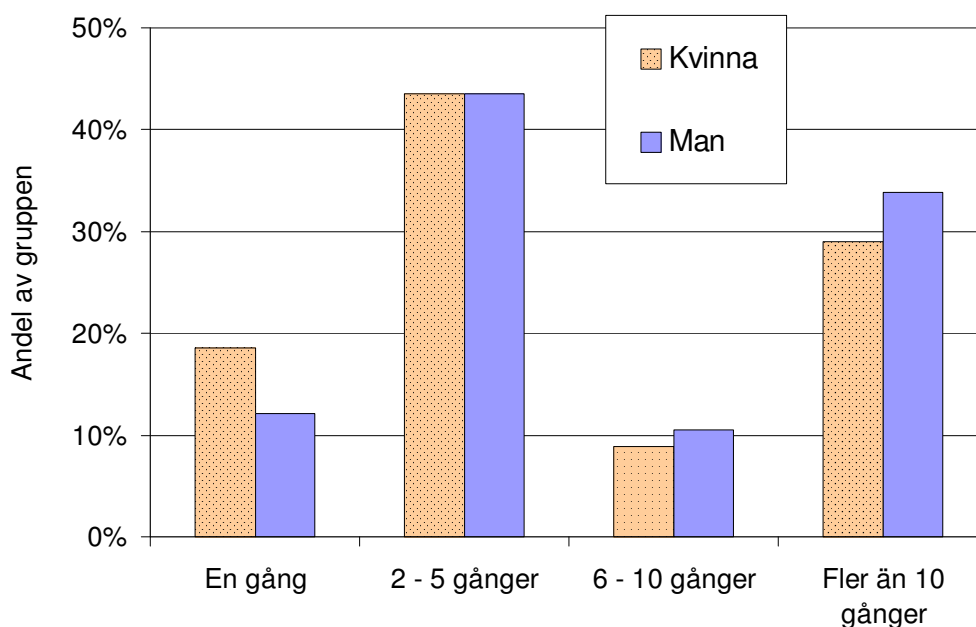
Fråga 2, hur ofta man har varit utsatt för diskriminering, hade fyra svarsalternativ: *En gång, 2-5 gånger, 6-10 gånger och Fler än 10 gånger.*

Av de svarande som upplevt sig diskriminerade har 85 % upplevt diskriminering fler än en gång, och av svaren kan man utläsa, att man antingen har upplevt sig diskriminerad

²⁵ Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2005) *Metodpraktikan*

några gånger eller många. Betydligt färre har svarat en gång eller 6-10 gånger. I *Figur 2* framgår fördelningen efter kön.

Figur 2. Antal gånger upplevd diskriminering efter kön

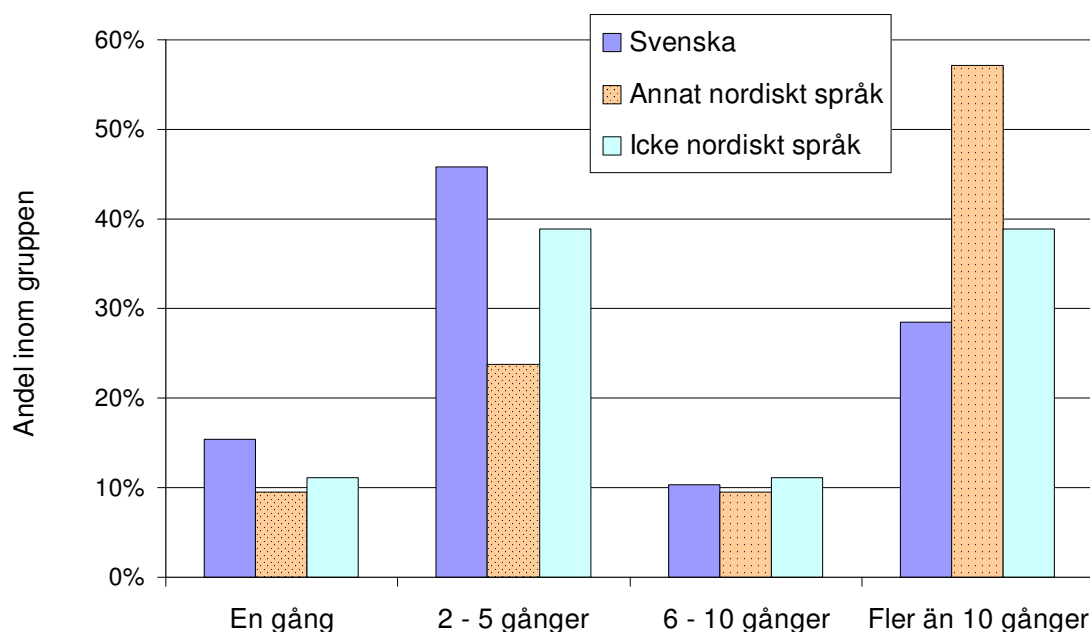

Antal gånger upplevd diskriminering ser förhållandevis lika ut mellan kvinnor och män. 44 % av både män och kvinnor har blivit utsatta för diskriminering 2-5 gånger.

Mellan språkgrupperna framträder signifikanta skillnader. *Figur 3* visar hur antalet gånger fördelar sig efter språk. Varje språkgrupp utgör en egen helhet (100 %), och figuren visar den andel de olika alternativen har fått inom varje språkgrupp. För personer med svenska som modersmål utgör 2-5 gånger det vanligaste svaret, det har 46 % valt.

Av personer med annat nordiskt modersmål har 57 % svarat Fler än 10 gånger. För personer med icke nordiskt modersmål har lika många svarat 2-5 gånger som Fler än 10 gånger, det vill säga 39 % för vardera alternativet.

Det finns även signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna. För fyra av fem åldersgrupper är 2-5 gånger det vanligaste svaret (41-52 %), medan de flesta i åldersgruppen 50-59-åringar (46 %) har svarat Fler än 10 gånger.

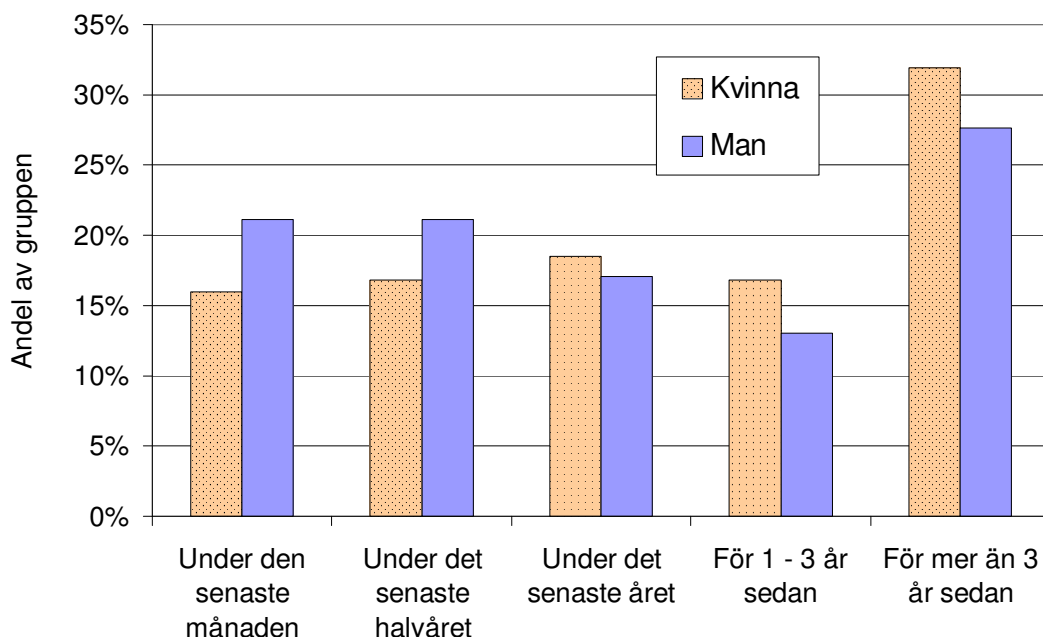
Figur 3. Antal gånger upplevd diskriminering efter språk

Vid en korskörning av datamaterialet utifrån diskrimineringsgrund (varför man blivit diskriminerad, se vidare avsnitt 4.4) framkom signifikanta skillnader vad gäller antalet gånger som en person upplevt sig diskriminerad. Mer än 50 % av dem som fyllt i utseende, språk eller sexuell läggning som orsak till att de blivit diskriminerade hade valt fler än 10 gånger.

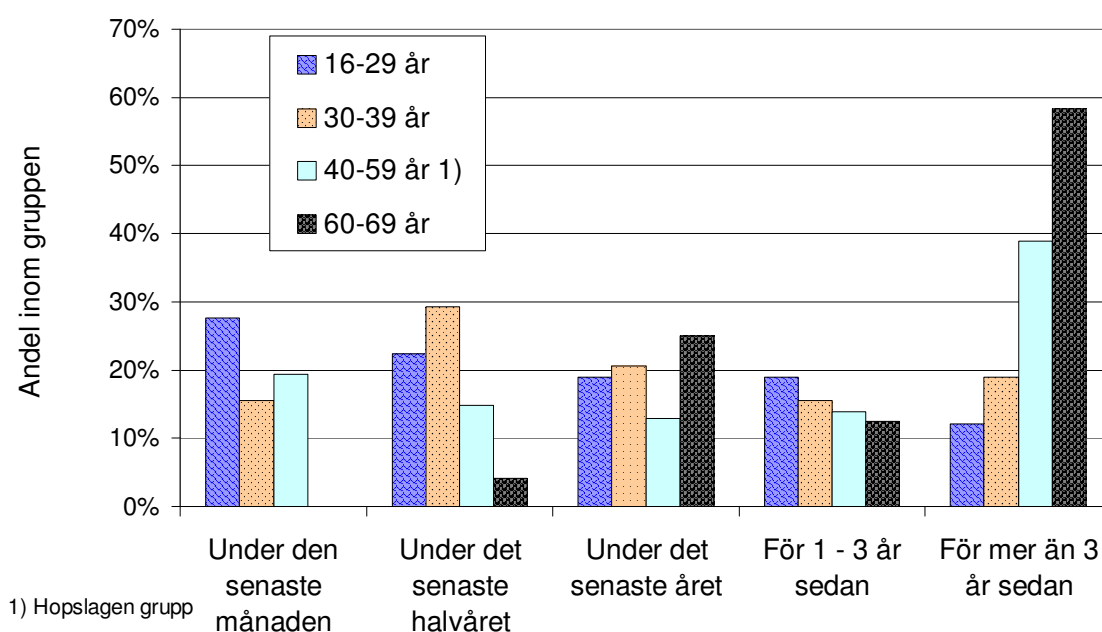
4.3 "När hände det senast?"

Fråga 3, När hände det senast, hade fem svarsalternativ: *Under den senaste månaden*, *Under det senaste halvåret*, *Under det senaste året*, *För 1-3 år sedan* och *För mer än 3 år sedan*. De flesta av de svarande (29 %) har valt alternativet för mer än tre år sedan, något fler kvinnor än män, vilket framgår ur *Figur 4*.

Om man väljer att sammanföra svarsalternativen till två huvudgrupper: de tre förstnämnda till under detta år och de två sista till för mer än ett år sedan framgår att 55 % av de svarande hade upplevt diskriminering under det senaste året.

Figur 4. Tidpunkt för senast upplevda diskriminering efter kön

Det finns signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna, vilka framkommer i *Figur 5*. De flesta i den yngsta åldersgruppen (28 %) har svarat under den senaste månaden. De flesta i åldern 30-39 år (29 %) har svarat under det senaste halvåret. I åldrarna 40-59 år och 60-69 år har de flesta svarat för mer än tre år sedan (39 % och 58 %).

Figur 5. Tidpunkt för senast upplevda diskriminering efter ålder

I de skriftliga kommentarerna och intervjuerna framkommer att upplevd diskriminering kan påverka en människa djupt och långvarigt. Det är något man inte glömmar lätt. Kommentarna nedan har personer som valt alternativet för mer än tre år sedan gjort:

” När jag gick i skolan 194X-XX. Jag kom från Finland”.

”Det var så länge sedan, på 70-talet. Det kan inte ändra på något för mig eller mina barn. Folk har fördomar om andra. Även jag, men jag är medveten om dem”.

”Jag utsätter mig inte mera för personer eller situationer som skulle tillåta diskriminering”.

Vid en korskörning av datamaterialet framkom att 36 % av dem som angett språk som orsak till att de diskriminerats (se vidare avsnitt 4.4) hade valt alternativet under den senaste månaden.

4.4 ”Varför tror du att du blivit utsatt för diskriminering?”

Som svar på fråga 4, varför den svarande tror att hon/han blivit diskriminerad, fanns fjorton alternativ samt ett öppet Annat. Varje svarande kunde välja flera alternativ. Alternativen var:

Könstillhörighet (att jag hade ”fel” kön i det aktuella sammanhanget)

Min ålder

Mina familjeförhållanden

Mitt utseende

Mitt nationella eller etniska ursprung

Att jag har utländskt namn

Mitt språk

Min religion

Mina åsikter/min övertygelse

Min politiska aktivitet

Mitt deltagande i fackföreningsverksamhet

Mitt hälsotillstånd

Att jag har ett funktionshinder

Min sexuella läggning

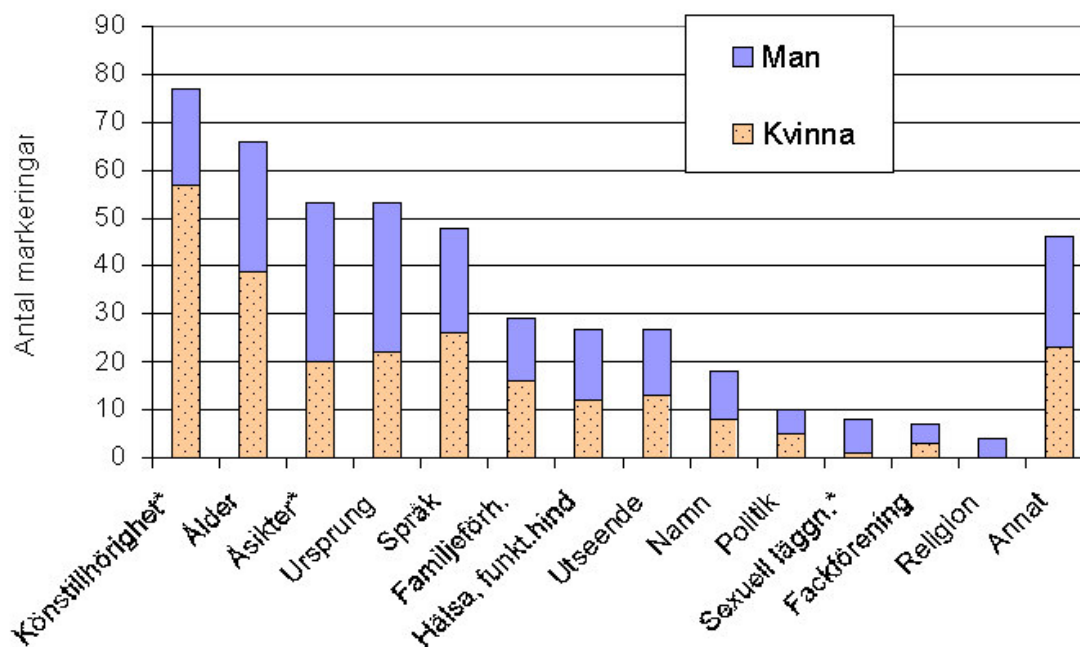
Annat, nämligen

I Figur 6 presenteras svaret på frågan i form av antal markeringar som ett visst alternativ har fått. Det vanligaste alternativet är könstillhörighet (att jag hade ”fel” kön i det aktuella sammanhanget), som fått 16 % av alla markeringar.

Näst vanligast är min ålder med 14 %, och sedan följer tre diskrimineringsgrunder som

fått 10-11 % av samtliga markeringar: åsikter, ursprung och språk.

Figur 6. Upplevda orsaker till diskriminering efter kön

Det finns signifikanta skillnader (*) mellan könen, mellan de olika åldersgrupperna och mellan de olika språkgrupperna i svaren på den här frågan. Nedan nämns de mest frekventa skillnaderna.

Fler kvinnor än män har svarat könstillhörighet och min ålder. Fler män än kvinnor har valt mina åsikter/min övertygelse och mitt ursprung.

"En ny chef avskaffade våra arbetsuppgifter och motiverade beslutet genom att skrika 'Jag bestämmer'. Sedan den nya chefen tillträdde har ca X personer slutat. Dåliga chefer kan fortsätta om det finns 'rövslickare'."

Signifikanta skillnader mellan åldersgrupper framträder för könstillhörighet och ålder. Könstillhörighet fick flest markeringar i åldersgruppen 30-39 år (19 %) och 40-49 år (18 %) och näst flest i åldern 16-29 år (18 %). Ålder fick flest markeringar i åldersgruppen 16-29 år (29 %). Åsikter fick flest markeringar i åldersgruppen 50-59 år (17 %), och i åldersgruppen 60-69 år fick könstillhörighet och ålder flest markeringar (vardera 17 %).

Ser man på antal markeringar utifrån modersmål, har personer med svenska som modersmål givit könstillhörighet (19 %), ålder (15 %) och åsikter (13 %) flest

markeringar.

Personer med annat nordiskt språk har valt språk (35 %) och ursprung (28 %) som främsta orsaker till diskriminering.

Personer med icke nordiskt språk som modersmål har valt ursprung (31 %) och språk (20 %). Signifikanta skillnader mellan språkgrupperna märks för alternativen utseende, ursprung, namn, språk och religion. Som det framkommer i *Figur 6* är dock antalet markeringar väldigt få på vissa svarsalternativ, vilket bör beaktas vid tolkning/generalisering.

"Jag trivs med mitt arbete, trivs med människorna där – inget problem, men folk här (på Å) har det i kroppen – 70 % (ungefär) tror inte att en från Asien kan det här, förstår vad de menar. En man sade 'Har du sett potatis?' Det finns potatis över hela världen! ...

När jag kom tänkte jag att jag kommit 'från helvetet till paradiset', men det var ett annat, ett modernt helvete här. Det finns diskriminering. Det svåraste är när myndigheter diskriminerar. Man kan inte göra något.

När man känner att man är utlänning: 'Du är inte bra', tappar man all balans."

"Om det skulle uppstå en liknande situation igen så skulle jag inte räkna med det här 'oss kvinnor emellan – du förstår väl'. Vad spelar det för roll om kvinnor når toppen, om de sedan blir som män?"

6 % av de svarande uppgivit att de blivit diskriminerade på grund av antingen sin hälsa eller sitt funktionshinder. Under Annat finns följande kommentarer till varför man blivit diskriminerad:

"Att jag var gravid."

"Min utbildning"

"För att jag är ålänning och enspråkigt svensk"

"Ensamförsörjande far"

"Från Sverige = bortifrån"

"Sökte tjänst, fick inte till godo min tidigare erfarenhet o kompetens utan en yngre fick tjänsten."

"Trots att jag läst skolfinska i 10 år, får man inte jobb på Åland utan mycket goda finskakunskaper längre. Kan heller aldrig delta i fortbildningar och kurser i mitt arbete eftersom allt går på finska."

"De var osäkra på min könstillhörighet"

"Jag anser att den vanligaste orsaken till diskriminering på Åland är finskt ursprung och finskan som modersmål."

"Pga andras åsikter ges jag inte samma utvecklingsmöjligheter som andra."

"Utländsk arbetare"

"Ser för frisk ut"

"Tystlåten, blyg, vissa skriv- och lässvårigheter"

"Är det diskriminering att känna att det kan vara farligt att dansa med, röra vid, osv, sin partner av samma kön?"

"Det blev den typiska indelningen: alla ålänningar fick mer ansvarsfulla uppgifter. Det var självklart (underförstått) på något sätt. T o m någons barn fick som vikarier göra mer ansvarsfulla uppgifter än jag. Jag förstod inte heller att prata för mig. Jag tänkte att man skulle gå efter kompetens. Jag blev utnyttjad och användes vid behov. 'Du får vänta snällt. Vi gör dig en tjänst'. Jag var inte en person, utan en utlänning."

"Temat är könsdiskriminering. Jag blev tillfrågad om jag ville bli nyckelkund hos banken, svarade ja, men det var sambon som fick bankens kundtidning. Kulturen är sådan att kvinnor skall tåga. Synsättet på oss (på arbetsplatsen) var nog att vi inte hade samma värde som människor, det gällde löneförhandling, osv. Hos oss är det mansdominerat. ... Man kan också bara se i tidningen: hur mycket utrymme får kvinnor, hur mycket får män, bilder, texter, t ex inom idrotten? Det speglar samhället."

*"Jag har egna upplevelser från myndigheter, att man upplevde det jobbigt, när jag talade finska. Man känner att man inte hör hemma här, att 'vad gör du som finskspråkig här?' Det är fel i systemet, när det känns som om man borde packa sina saker och flytta. Mina rötter och mitt ursprung är Finland, oberoende var jag bor, och jag måste få vara stolt över det. Här känner man sig mycket mer som andra klassens medborgare. Det är **inte** gemene man, utan politiken. Varför försöker man få hat till stånd? Det kostar ingenting att vara människa bland människor. Ordna fler kurser i svenska!"*

4.5 ”Var eller i vilka situationer upplever du att du blivit diskriminerad?”

På fråga 5, var eller i vilka situationer man upplevt sig diskriminerad, fanns tretton svarsalternativ samt ett öppet Annat. Man kunde välja fler alternativ:

I arbetslivet

I utbildningen

I kollektivtrafiken

På restaurang/pub/café/bar eller liknande

I butik eller vid köp av tjänst (t ex taxi, frisör, badhus)

På bostadsmarknaden (hyra/köpa bostad)

På banken eller vid kontakt med försäkringsbolag

I hälso- och sjukvården

I kontakt med kommunen t ex socialkansliet

I kontakt med folkpensionsanstalten

I kontakt med arbetsförmedlingen

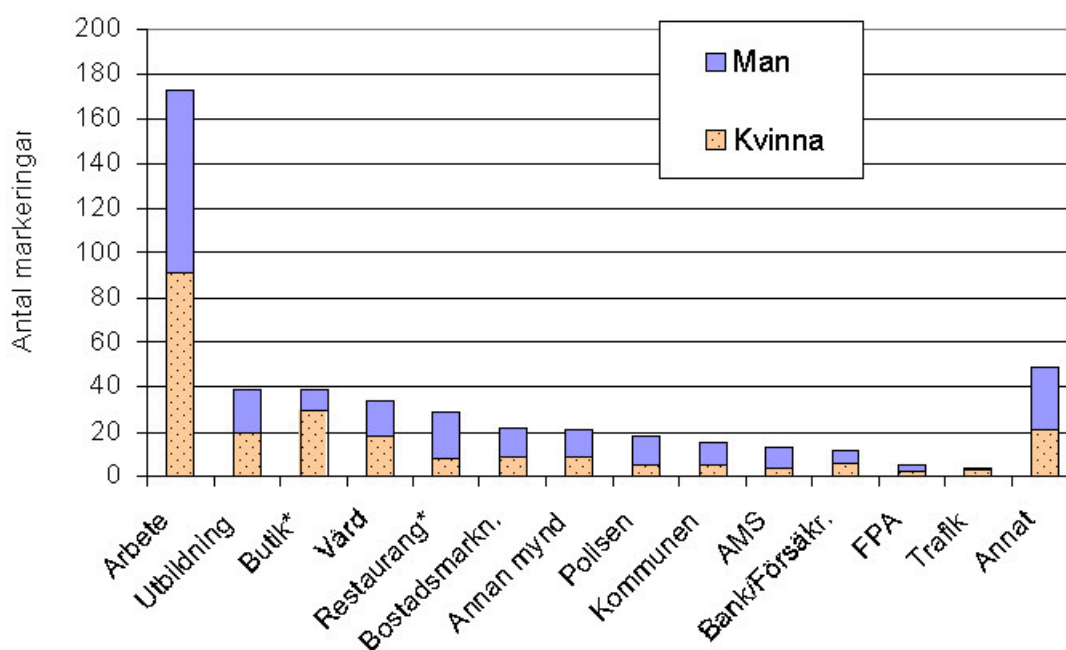
I kontakt med polisen

I kontakt med annan myndighet

Annat, nämligen

Resultatet presenteras i form av antal markeringar i *Figur 7*. Det alternativ som fått överlägset flest markeringar är i arbetslivet, 37 %. De alternativ som fått näst flest markeringar har nått 8 %: i utbildning och i butik eller vid köp av tjänst.

Figur 7. Platser och situationer där man upplevt diskriminering efter kön

Ur figuren framträder mycket tydligt att personer som upplevt sig diskriminerade varit utsatta för det i arbetslivet. I arbetslivet har fått överlägset flest markeringar av både kvinnor och män, i alla ålderskategorier och i alla språkgrupper.

"Jag har upplevt diskriminering dels för att man är kvinna, dels för att man är ung. På Åland är man väldigt snabb på att döma människor. Jag har jobbat på X i Y år. Som kvinna i ett mansdominerat område stötte det fort på problem, främst bland arbetskamrater, men även hos kunder: 'Hur ska du kunna?'"

Signifikant fler kvinnor än män har valt i butik/vid köp av tjänst. I kommentarerna framkommer bland annat att kvinnor uppfattar att de inte bemöts sakligt vid köp av vissa varor eller tjänster (bil, köksrenovering, vid verkstadsbesök). Signifikant fler män har valt vid restaurangbesök.

"På restauranger har jag fått glåpord av fulla människor, men ägarna har betett sig bra."

Signifikanta skillnader framträder också mellan åldersgrupperna, där i arbetslivet får 22 % av markeringarna av den yngsta åldersgruppen och mellan 39 % och 46 % av de övriga åldersgrupperna. Utbildning är den näst största diskrimineringssituationen för 16-29-åringar (16 %). I åldersgrupperna 30-39 år och 40-49 år är det i butik eller vid köp av tjänst, som är den näst största gruppen (9 %, 8 %). I åldersgruppen 50-59 år tar i hälso- och sjukvården andra platsen i diskrimineringssammanhang (12 %). I den äldsta åldersgruppen delar flera platser/situationer på andra platsen.

För personer med svenska som modersmål får i arbetslivet 37 % och i utbildningen 9 % av markeringarna.

"Jag är ålänning. Allt material från min yrkesförening kommer på finska. Det är tråkigt. Jag vill inte höra till motsvarande förening i Sverige, det är så bökigt. I mitt arbete måste jag behärska den teknik och de instrument som används. Det kan ta tid innan vi får svenskspråkiga instruktioner, fastän en del maskiner ursprungligen kommer från Sverige.

Så hemskt diskriminerad känner jag mig inte, men mest frustrerad. Jag vill bevara offentliga sektorn svensk. Så försöker man på jobbet att det skall vara på svenska. Man får den inställningen att man är inskränkt och 'dum i huvudet'. 'Förstår du inte...? Så där kan man inte tänka, människa. Nu är du inskränkt.' Att de inte förstår att man inte kan, att de tror att man gör det för att jäklas. Den där frustrationen finns alltid. Jag måste hela tiden tänka på hur jag tar upp saker."

För personer med annat nordiskt modersmål får i arbetslivet 55 % och i butik eller vid köp av tjänst 13 %.

Personer med icke nordiskt modersmål har valt i arbetslivet (22 %) och följande fyra alternativ har fått 9 % vardera: i butik eller vid köp av tjänst, restaurang, på bostadsmarknaden* och i kontakt med polisen*, där signifikanta skillnader mellan språkgrupperna noteras. Det gäller dock få markeringar.

De flesta som valde Annat har fyllt i "I samhället", "Föreningsliv", "Privat". Nedan följer några av kommentarerna som hör ihop med frågan:

"Jag kände mig diskriminerad av försäkringsvillkor, blev nekad försäkring i X år pga att jag under en kort period (X månader) ätit antidepressiva mediciner."

"Genom hela det sätt på vilket samhället är uppbyggt, att man ska vara antingen kille eller tjej (inte både och eller ingenting) och man förväntas se ut som och bete sig som en typisk sådan. T ex bara hur alla toaletter är uppdelade i kolkvinnor eller byxmän. Det känns aldrig som om jag väljer rätt."

"Tyvärr är även polisen rasistisk."

"Bor med en 'finne', och han upplever det jobbigt att bo på Åland. Han har bott här X år. Folk är rädda att han inte kan prata svenska, vågar inte prata med honom t ex mina vänner. Han får inte ha finsk radio på på jobbet, fast han är ensam på arbetsplatsen. Hämtar chefen ett verktyg, är i rummet 30 sek, byter han till svensk kanal. Två exempel av tusen vi kämpar med. Inflyttade från fastlandet har det inte lätt."

Vid en korskörning av datamaterialet med varför man har blivit diskriminerad som oberoende variabel (avsnitt 4.4) och var diskrimineringen ägt rum som beroende variabel framkom flera signifikanta skillnader. Flera av dem tangerar och upprepar det

ovan beskrivna, men några ger ytterligare insikt om sammanhangen.

De som angett mina familjeförhållanden som diskrimineringsgrund har i större utsträckning valt i kontakt med folkpensionsanstalten, i kontakt med arbetsförmedlingen och i kollektivtrafiken.

"Det att mitt barn är myndigt ställer till problem: i vissa situationer räknas X som myndig, och jag informeras inte om olika saker, i andra situationer är det jag som skall hålla ihop allt, för X klarar inte sig själv. Jag känner att jag blir ivägskickad fram och tillbaka mellan myndigheter. Det blir så många saker, det är en kedja: från FPA till AMS, från kommunen till FPA, osv. I kommunen väntar de bara på att jag ska flytta. Men varför skulle jag göra det? Jag ger inte upp."

De som angett mitt utseende som diskrimineringsgrund har i större utsträckning valt på restaurang/pub/café/bar eller liknande, på banken eller vid kontakt med försäkringsbolag, i kontakt med polisen, i hälso- och sjukvården och i kollektivtrafiken. Utseende kan gälla både personer med funktionshinder och personer med annan etnisk härkomst.

"Jag upplevde tidigare att jag blev diskriminerad inom sjukvården. Läkarna pratade bara med min följeslagare och inte med mig. De pratade över huvudet på mig. Men då sa jag till min släkting att inte komma med och då ordnade det sig."

De som angett mitt ursprung som diskrimineringsgrund har i större utsträckning valt på bostadsmarknaden (hyra/köpa bostad), i kontakt med annan myndighet och i kollektivtrafiken.

De som angett mina åsikter/min övertygelse som diskrimineringsgrund har i större utsträckning valt i arbetslivet, på restaurang/pub/café/bar eller liknande och på banken eller vid kontakt med försäkringsbolag.

Vid en analys av i vilka sammanhang män upplevt sig bli diskriminerade pga könstillhörighet ("fel" kön i det aktuella sammanhanget) framkom att över hälften av de svarande männen upplevt sig könsdiskriminerade i arbetslivet och en tredjedel i utbildningen.

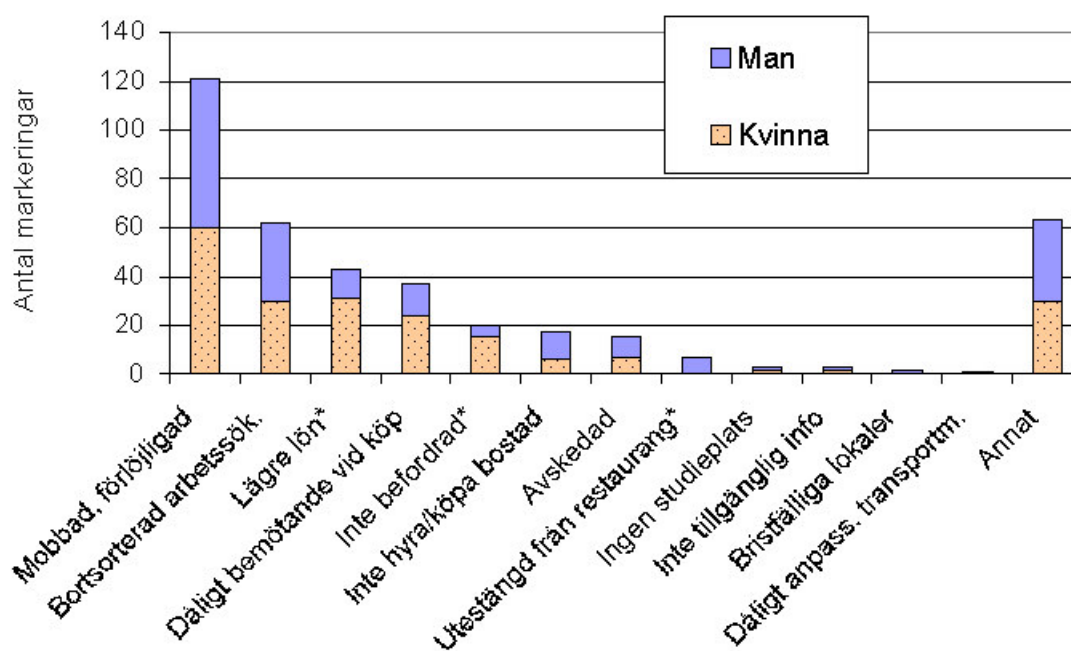
4.6 "Hur upplever du att du blivit diskriminerad?"

Fråga 6, hur man upplevt sig diskriminerad, hade tolv svarsalternativ och ett öppet Annat. Man kunde markera fler alternativ:

- Jag fick nedsättande kommentarer/blev mobbad/retad/förlöjligad*
- Jag blev bortsorterad när jag sökte arbete*
- Jag har lägre lön/sämre löneförmåner än andra med motsvarande uppgifter*
- Jag blev inte befordrad när jag borde ha blivit det*
- Jag blev avskedad*
- Jag fick inte hyra/köpa den bostad jag ville*
- Jag blev inte antagen när jag sökte om studieplats*
- Jag fick sämre villkor/bemötande än andra vid köp av varor och tjänster*
- Jag kunde pga mitt funktionshinder inte använda flyget/bussen/färjan*
- Jag blev inte insläppt på restaurang/bar eller liknande*
- Jag kunde inte ta del av informationen pga mitt funktionshinder*
- Jag kunde pga mitt funktionshinder inte använda lokalerna*
- Annat, nämligen*

31 % av alla markeringar tillföll alternativet jag fick nedsättande kommentarer, blev mobbad, retad, förlöjligad som upplevt medel för diskriminering vilket framgår ur *Figur 8*. Det var också det alternativ som fick flest markeringar hos alla åldersgrupper och i alla språkgrupper.

Figur 8. På vilka sätt har man upplevt sig diskriminerad efter kön

Jag blev bortsorterad när jag sökte arbete fick 16 % av alla markeringar, jag har lägre lön/sämre löneförmåner än andra med motsvarande uppgifter 11 % och jag fick sämre villkor/bemötande än andra vid köp av varor och tjänster 9 %.

Det finns dock signifikanta skillnader mellan könen (se * ovan i Figur 8), mellan åldersgrupperna och mellan språkgrupperna.

Samtliga åldersgrupper utom 16-29-åringar har givit näst mest markeringar åt jag blev bortsorterad när jag sökte arbete, medan de unga hade valt jag fick sämre villkor/bemötande än andra vid köp av varor och tjänster*. Man kan konstatera att det för åldersgrupperna 30-69 år handlar om valda alternativ som berör arbetslivet: det ovannämnda samt jag har lägre lön/sämre löneförmåner än andra med motsvarande uppgifter och jag blev inte befordrad när jag borde ha blivit det*.

"Jag känner mig utnyttjad av min arbetsledare för att jag är så ung. Jag upplever att andra inom samma firma har fler förmåner. Jag har också 'ögonen på mig'. Jag känner att jag dras över samma kam som min förälder som dricker mycket... Jag biter ihop och jobbar på, men jag tål inte kritik mer."

Signifikanta skillnader i resultatet mellan språkgrupperna framträder för alternativen nedsättande kommentarer/mobbad, vilket 47 % av svarande med annat nordiskt modersmål har valt mot 29 % i vardera övrig språkgrupp, och för att inte få hyra/köpa önskad bostad, som fler med icke nordiskt modersmål valt (11 %, mot svenska 4 %). Det nästvanligaste alternativet utifrån språkindelningen var för svenskspråkiga och icke nordiskt språk jag blev bortsorterad när jag sökte arbete (16 %, 17 %) och för personer med annat nordiskt språk jag har lägre lön/sämre löneförmåner än andra med motsvarande uppgifter (15 %).

Som exempel på Annat finns följande kommentarer:

"Fick vänta extra länge på betjäning."

"Att ej få köpa mark trots 5 års boende på Åland."

"Beviljades inte fortbildning, trots att medel fanns."

"Fick inte samma tjänst efter mammaledighet."

"Kunder vänder sig till andra först."

"Tjänstemannen på polisen demonstrerade sin överlägsenhet pga mitt utländska ursprung, när jag skulle registrera mig."

"Jag har inte fått hembygdsrätt."

"Blev ej betrodd vid ansökan om bankkort."

"Kvinna, högutbildad; männen i chefsställning vågar ej släppa fram mig, nonchalerar mina åsikter o undviker att fråga så ofta det går."

"Arbetar som försäljare i mansdominerad miljö och upplever flera ggr i veckan kunder som vill ha en manlig försäljare i stället."

"Diskriminerad i vårdnadsfråga."

"Osynliggjord, arbetsuppgifterna togs inte upp."

"Mitt arbetsavtal ändrades så att det tog slut när jag gick på mammaledigt, dvs 7½ månad tidigare. "

"Fick inte rätt till hjälp som jag borde."

"Anklagad för mobbning utan att bli hörd."

"Ingen pratar med mig."

Vid korskörning av datamaterialet med varför man blivit diskriminerad som oberoende variabel (avsnitt 4.4) och hur diskrimineringen ägt rum som beroende variabel framkom flera signifikanta skillnader. Flera av dem tangerar och upprepar det ovan beskrivna, men några visar på ytterligare samband.

Bland dem som har angett mina familjeförhållanden som diskrimineringsgrund har fler valt jag blev bortsorterad när jag sökte arbete.

Bland dem som har angett mitt namn som diskrimineringsgrund har fler valt jag blev bortsorterad när jag sökte arbete, jag fick inte hyra/köpa den bostad jag ville och jag blev inte antagen när jag sökte om studieplats.

Bland dem som har angett mina åsikter/min övertygelse som diskrimineringsgrund har fler valt jag fick nedsättande kommentarer/blev mobbad/retad/förlöjligad och jag blev inte befördad när jag borde ha blivit det.

"Jag vågar säga det jag tycker och tänker, men man får inte säga för mycket. Jag är som en hackkyckling i samhället."

Bland dem som har angett mitt hälsotillstånd som diskrimineringsgrund har fler valt jag blev avskedad.

"Min hälsa har också drabbat mig i arbetslivet. Jag är positiv till att arbeta och har ofta jobbat tungt. Men man får inte bli sjuk bland privata arbetsgivare. Man får inte vara sjuk. Annars blir man utmobbad. ' Var har du ont nu då? I lilltån?'"

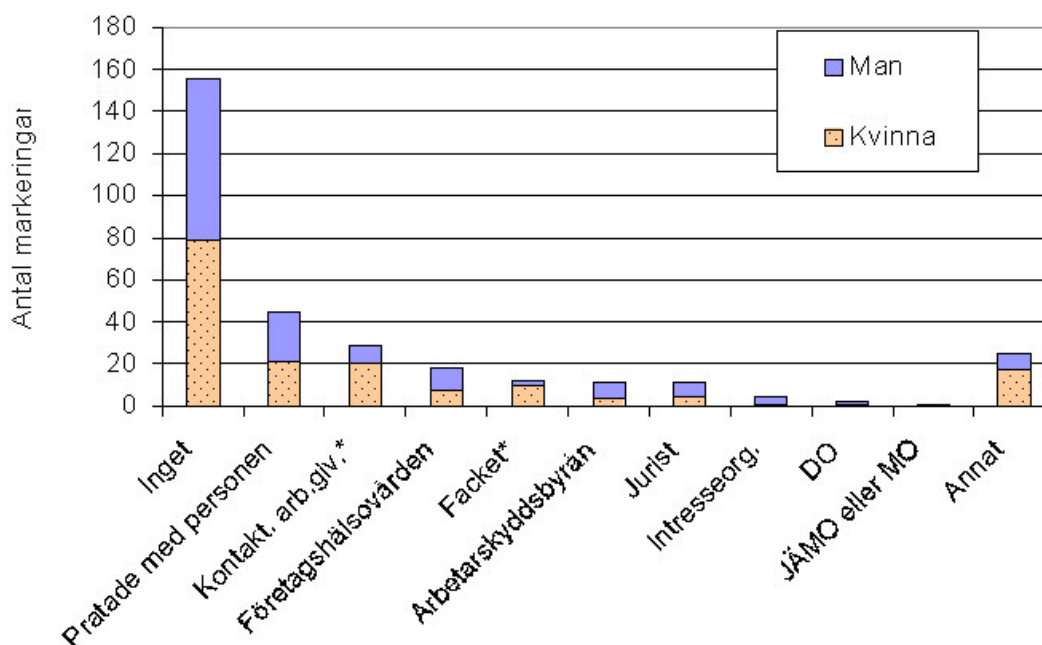
4.7 ”Vad gjorde du då?”

På fråga 7a Vad gjorde du då? fanns tio alternativ samt ett öppet Annat:

Jag gjorde inget särskilt
Tog upp det med den som diskriminerade mig
Kontaktade min arbetsgivare
Tog upp det med företagshälsovården
Kontaktade facket
Kontaktade arbetarskyddsbyrån
Kontaktade min intresseorganisation/förening
Kontaktade diskrimineringsombudsmannen
Kontaktade jämställdhets- eller minoritetsombudsmannen i Finland
Kontaktade en jurist/advokat
Annat, nämligen

De flesta (54 %) har svarat inget särskilt, vilket framgår ur *Figur 9*. De hänvisades i enkäten till följdfrågan *Varför gjorde du inget särskilt?* vars resultat presenteras i avsnitt 4.9.

Figur 9. Reaktionen på upplevd diskriminering efter kön

Bland dem som valt något av de andra nio alternativen samt annat framkom signifikanta skillnader mellan könen för alternativen kontaktade min arbetsgivare och kontaktade facket, vilka fler kvinnor än män hade valt.

När det gäller de olika åldersgrupperna är det signifikant fler i åldern 30-39 år och 40-

49 år, som har tagit upp saken direkt med den som diskriminerat. Det är också fler 50-59-åringar som har kontaktat facket.

Ser man på fördelningen av svarsalternativen inom respektive språkgrupp framträder att 60 % av icke nordiskt språk har valt Jag gjorde inget särskilt, medan endast 35 % av svarande med annat nordiskt språk har valt det alternativet. De har istället valt kontaktade företagshälsovården* och kontaktade min intresseorganisation/förening* i större utsträckning än de övriga språkgrupperna. Av dem med svenska som modersmål hade 50 % valt inget särskilt.

4.8 "Ledde det till något?" "Vad blev resultatet?" "Blev du nöjd?"

Som en följdfråga till 7a *Vad gjorde du då?* fanns 7b *Ledde det till något?* Bland dem som valt något annat alternativ på fråga 7a än inget särskilt och sålunda reagerat på något sätt, kan man konstatera i *Tabell 2* att 47 % av dem som reagerade fick något resultat, medan 53 % inte fick det. Det gäller både kvinnor och män.

Tabell 2. Fick reaktionen på diskriminering något resultat? Efter samtliga bakgrundsvariabler

Bakgrundsvariabler	JA, det blev resultat
Totalt	47%
KÖN	
Kvinna	47%
Man	47%
ÅLDER	
16-29 år	57%
30-39 år	58%
40-49 år	52%
50-59 år	38%
60-69 år	27%
SPRÅK	
Svenska	48%
Annat nordiskt språk	55%
Icke nordiskt språk	50%

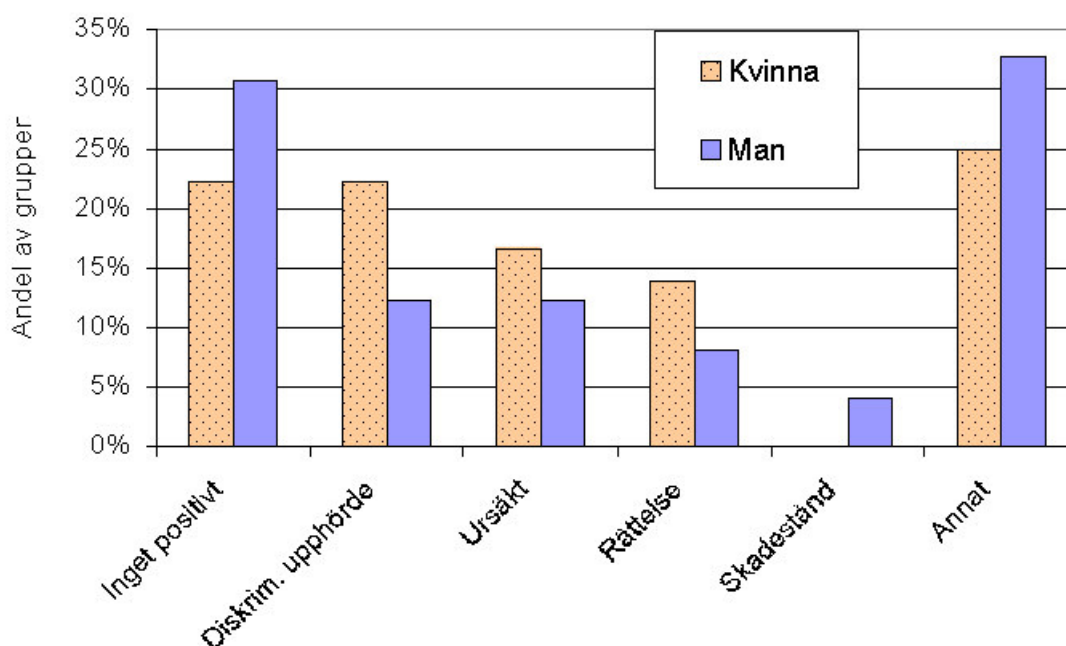
Andelen personer inom de olika ålders- och språkgrupperna är väldigt liten, eftersom fråga 7b *Ledde det till något?*, 7c *Vad blev resultatet?* och 7d *Blev du nöjd?* beskriver ytterligare en undergrupps resultat.

Det resultat som redovisas ovan, att man reagerat på upplevd diskriminering, har en baksida. Det ledde till något – ja, men till vad?

Frågan 7c *Vad blev resultatet?* hade fem alternativ och ett öppet Annat:

Den/de som diskriminerade mig slutade med det
Jag fick en ursäkt av den som diskriminerade mig
Jag fick skadestånd
Det som ledde till diskrimineringen rättades till
Annat, nämligen
Det ledde inte till något positivt, tvärtom

Figur 10. Resultat av reaktion efter kön

Ur *Figur 10* framgår att över 30 % av männen upplevt att reaktionen inte lett till någonting positivt, tvärtom. Det samma gäller för 22 % av kvinnorna. Kvinnorna har alltså i någon högre grad fått positivt resultat på sina reaktioner.

Ser man på åldersfördelningen är det 16-29-åringarna som haft bäst framgång med sina reaktioner (31 % den/de som diskriminerade mig slutade med det, 25 % det som ledde till diskrimineringen rättades till), medan hälften av 60-69-åringarna hade valt det ledde inte till något positivt, tvärtom.

Under "Annat" har kategorin "Jag bytte jobb/slutade" flest markeringar och "Förbättringar (t ex löneförhöjning)" näst mest markeringar.

På frågan 7d *Blev du nöjd?* fanns fyra svarsalternativ: *Ja, jag fick upprättelse*, *Lite, men inte tillräckligt*, *Nej, inte alls* och *Vet inte*. 12 % av kvinnorna och 22 % av männen som reagerat på sin upplevda diskriminering svarade Ja, jag fick upprättelse, medan 45 % av kvinnorna och 43 % av männen hade valt Nej, inte alls.

4.9 ”Varför gjorde du inget särskilt?”

Den sista frågan inom kartläggningens första del *Upplevd diskriminering på Åland* var följdfrågan till 7a-alternativet Jag gjorde inget särskilt, dvs fråga 7e *Varför gjorde du inget särskilt?* Det var som tidigare beskrivits 57 % av de svarande som inte hade gjort något särskilt (se Figur 9).

Fråga 7e hade tio svarsalternativ och ett öppet Annat. Man kunde även här välja flera alternativ:

Har vant mig vid att bli diskriminerad

Ville inte bli uppmärksammas

Var rädd för följderna

Hade inte tid just då

Visste inte vad jag skulle göra eller vart jag skulle vända mig

Ville inte röja min etniska eller religiösa tillhörighet för en vidare krets

Ville inte röja mitt funktionshinder för en vidare krets

Ville inte röja min sexuella läggning i en vidare krets

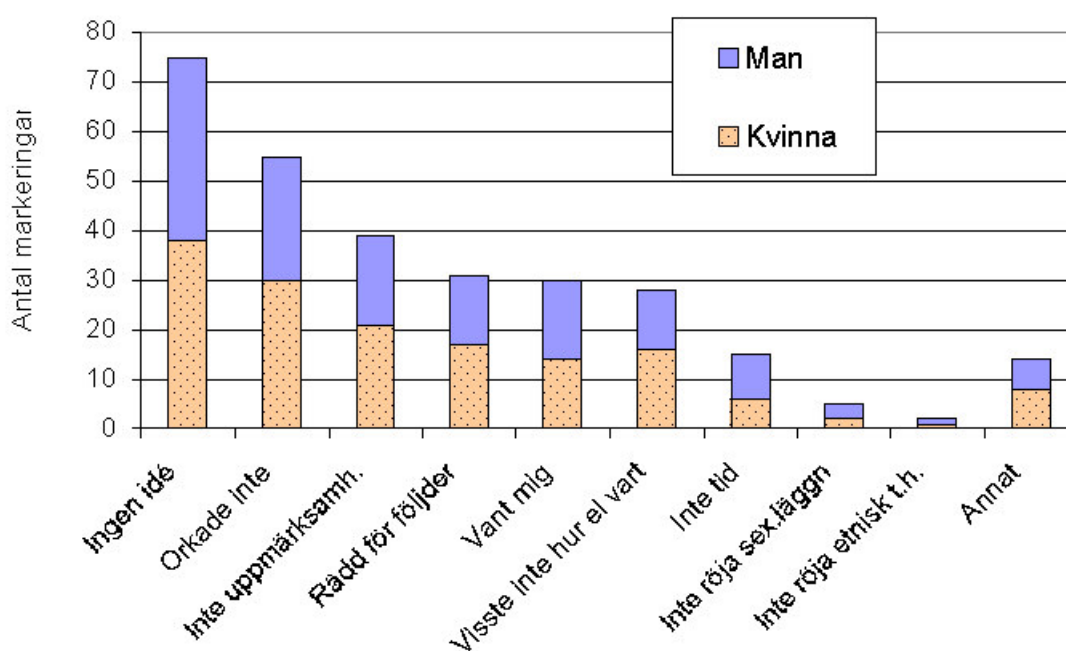
Orkade inte, tror att ”det skulle kosta mer än det skulle smaka”

Ingen idé, det skulle i alla fall inte ha hänt något

Annat, nämligen

I Figur 11 presenteras resultatet efter kön. Det finns inga signifikanta könsskillnader.

Figur 11. Orsak till att man inte gjort något som reaktion på diskriminering efter kön

26 % av alla markeringar fick alternativet Ingen idé - det skulle i alla fall inte ha hänt något, och Orkade inte, tror att "det skulle kosta mer än det skulle smaka" fick 19 %.

"Man får ingen andra chans. En inställning, liksom."

Bland kommentarerna under Annat finns:

"Står upp för mina åsikter och livssätt. Respekten kom med tiden!!"

"Segra med vänlighet och diplomati."

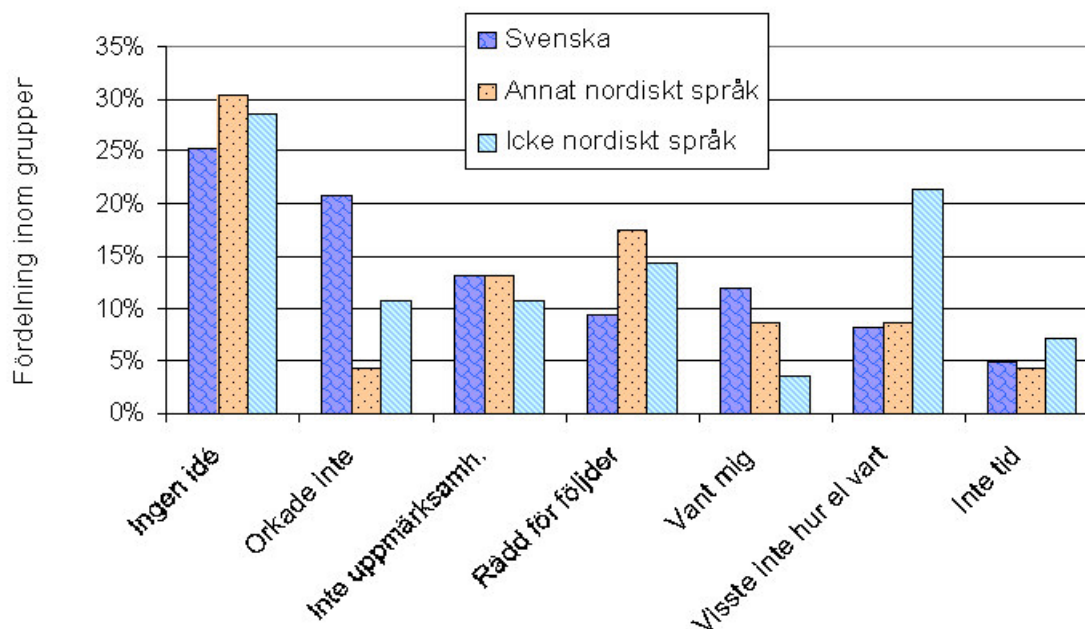
"Tyckte att den som sade det inte själv mådde bra."

"Köpte ej varan; förstår ej så mkt finska."

"Fick ett motsvarande jobb i en annan kommun."

Signifikanta skillnader i resultatet finns bland åldersgrupperna (de unga har valt hade inte tid just då i större utsträckning) och bland språkgrupperna se *Figur 12*, där de med icke nordiskt modersmål i högre grad valt visste inte vad jag skulle göra eller vart jag skulle vända mig.

Figur 12. Orsak till att man inte gjort något som reaktion på diskriminering efter modersmål

En intressant notering är att de med annat nordiskt språk valt alternativet var rädd för följderna som näststörsta alternativ.

Avslutningsvis kan konstateras att resultatet på frågan ger ett intryck av uppgivenhet, då majoriteten inom samtliga språkgrupper konstaterar att det inte är någon idé att reagera på upplevd diskriminering.

5. Ålänningars kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering – resultat

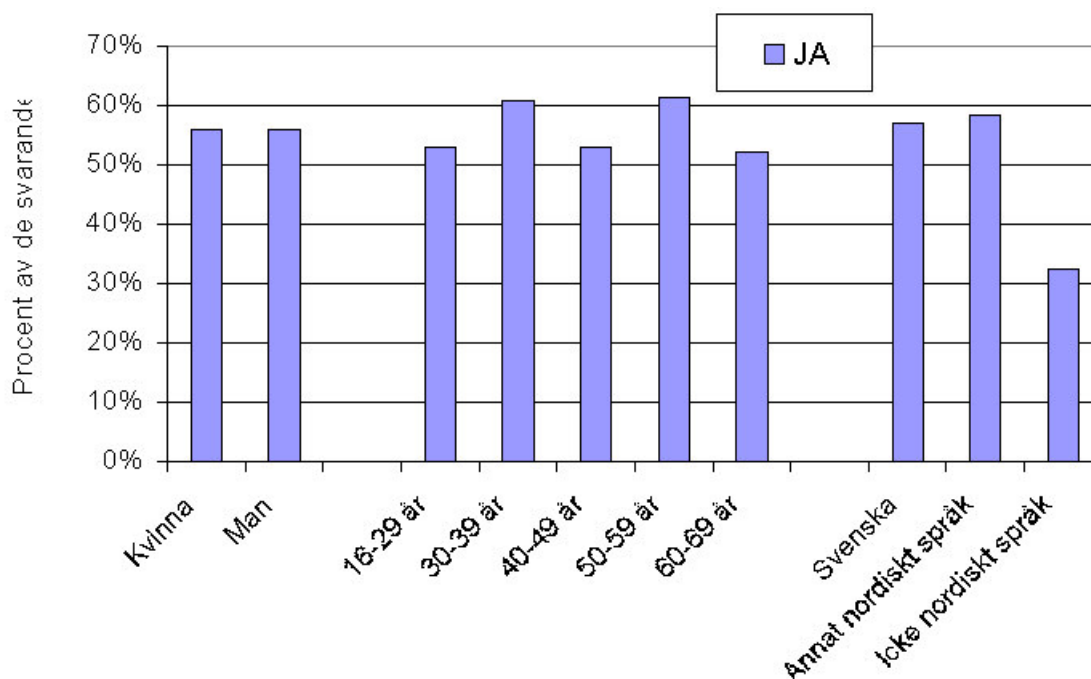
Från och med fråga 8 och rubriken *Rättsligt skydd mot diskriminering* i enkäten (bilaga 2) är samtliga som har besvarat enkäten utgångspunkt för jämförelserna. Med ålänning definieras här den som är bosatt på Åland.

5.1 Kännedom om definitionen av diskriminering

Fråga 8 inleddes med en sammanfattning av diskrimineringslagen kompletterad med jämställdhetslagen, där skyddet mot diskriminering på grund av *etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder eller sexuell läggning* samt kön framgick.

Av de svarande har drygt hälften, 56 %, angett att de kände till definitionen, innan de läste den i enkäten. *Figur 13* sammanfattar kännedomen om definitionen efter samtliga bakgrundsvariabler: kön, ålder och modersmål.

Figur 13. Kännedom om definitionen av diskriminering enligt lagen

Det finns signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna. 30-39-åringarna och 50-59-åringarna är de grupper där över 60 % kände till definitionen. Språkgrupperna är olika stora, och osäkerheten blir större när det finns få observationer, men resultatet visar att

endast drygt 30 % av personer med icke nordiskt modersmål kände till definitionen.

5.2 Kännedom om myndigheter att vända sig till vid diskriminering

Fråga 9 var formulerad på följande sätt: *Man kan anmäla diskriminering till följande myndigheter/organisationer. Kände du till det innan du läste om det här?*

Diskrimineringsombudsmannen

Polisen

Fackliga organisationer

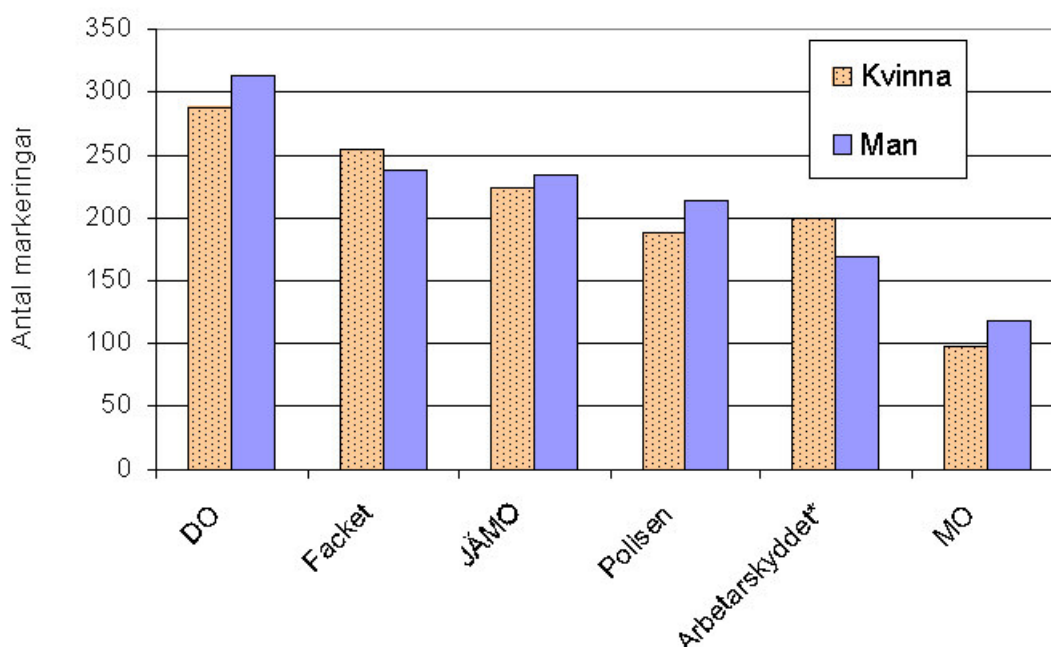
Arbetskyddsbyrån

Jämställdhetsombudsmannen i Finland

Minoritetsombudsmannen i Finland

Den myndighet de flesta visste att man kan vända sig till var Diskrimineringsombudsmannen, DO, som 72 % kryssat för, vilket framgår ur *Figur 14*. 58 % kände till Fackliga organisationer, och 55 % nämnde Jämställdhetsombudsmannen, medan Minoritetsombudsmannen är den myndighet som ålänningarna kände sämst till. Bara 26 % av de svarande sade sig känna till den möjligheten.

Figur 14. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter kön

Det finns en signifikant skillnad mellan könen, där fler kvinnor känner till arbetskyddsbyrån*. Det finns också signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna och mellan språkgrupperna. I *Tabell 3* visas hur stor andel av en åldersgrupp som känt till att man kan anmäla diskriminering till de olika myndigheterna/organisationerna.

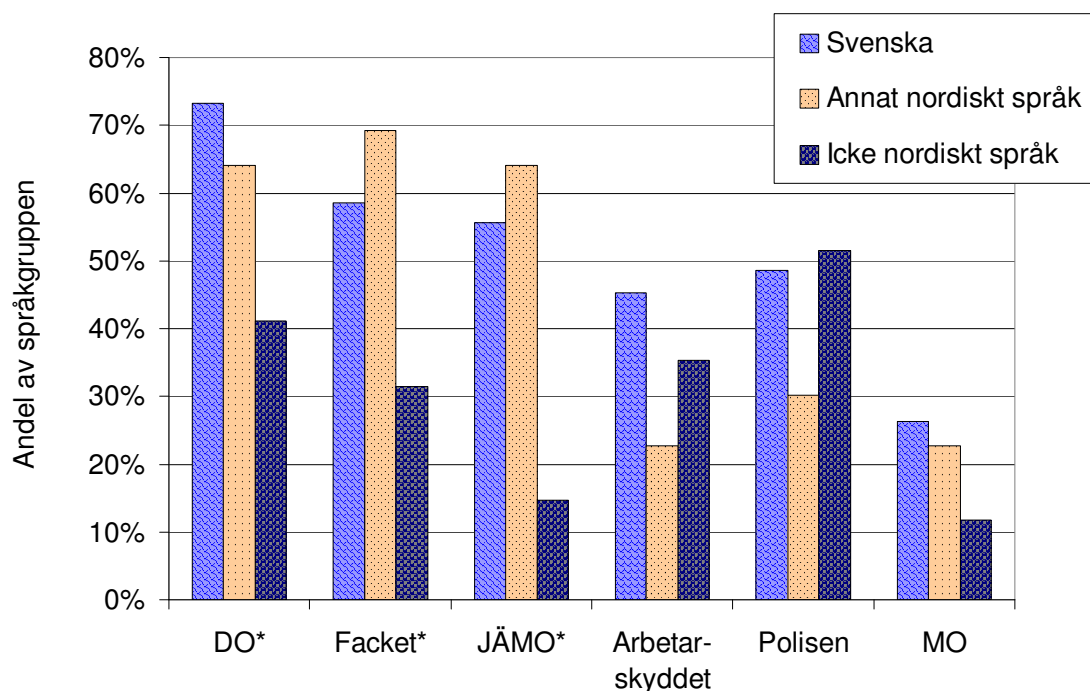
Åldersgrupperna 30-39 år och 40-49 år ger uttryck för en hög kännedom om de flesta myndigheterna, medan åldersgruppen 60-69 år ger uttryck för den lägsta kännedomen i fem av sex fall. Den yngsta åldersgruppen är den som bäst känner till Polisen.

Tabell 3. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter ålder

Åldersgrupp	DO*	Facket*	JÄMO*	Arbets- skyddet*	Polisen*	MO*
16-29 år	66%	58%	54%	51%	61%	25%
30-39 år	77%	64%	61%	48%	50%	26%
40-49 år	77%	65%	60%	53%	50%	27%
50-59 år	73%	62%	57%	36%	37%	25%
60-69 år	62%	39%	37%	29%	40%	24%

När det gäller språkgrupperna fanns signifikanta skillnader mellan gruppernas kännedom om att man kan kontakta DO, JÄMO och Fackliga organisationer, vilket framgår ur *Figur 15*

Figur 15. Kännedom om till vilken myndighet man kan anmäla diskriminering efter modersmål

De med svenska som modersmål kände bäst till DO, 73 %, medan de med annat nordiskt språk hade den högsta kännedomen om fackliga organisationer 69 % och JÄMO 64 %. De med icke nordiskt språk hade den högsta kännedomen om Polisen, 51 %, medan speciellt Jämställdhetsombudsmannen inte var en lika känd myndighet (bara 15 % kände till den).

5.3 Rättsliga konsekvenser av en formell anmälan om diskriminering

Fråga 10a var formulerad på följande sätt: *Vilka rättsliga konsekvenser tror du att en formell anmälan om diskriminering kan få?* och innehöll tre alternativ och ett öppet Annat:

Att man får upprättelse i domstol, t ex skadestånd

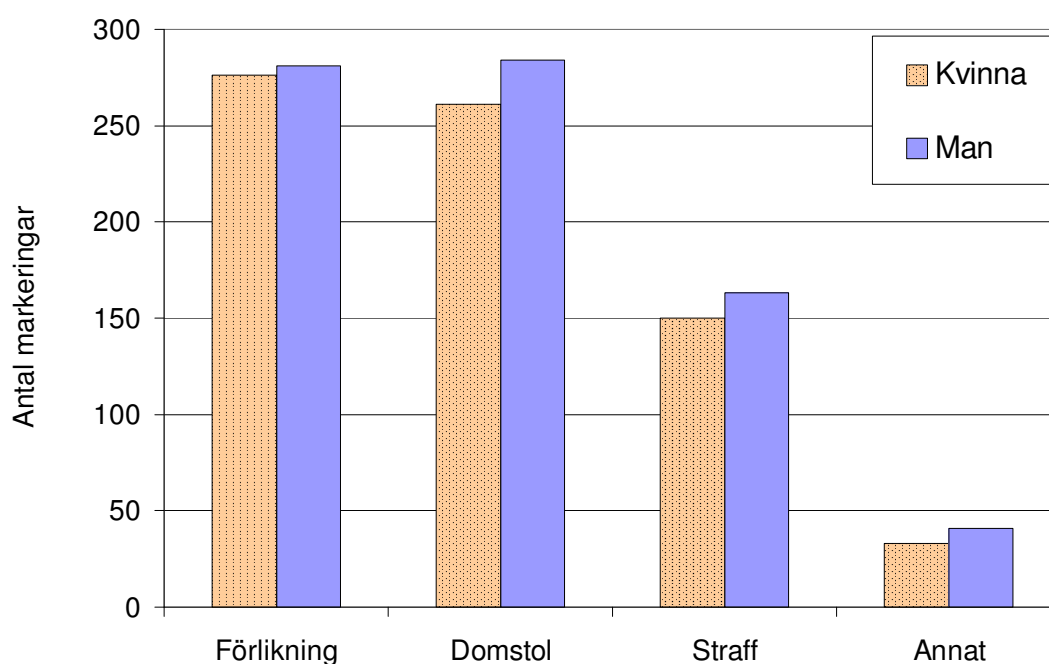
Att man får gottgörelse/upprättelse genom förlikning (avtal utan rättegång i domstol), t ex skadestånd

Att den som diskriminerat straffas (får böter eller fängelse)

Annat, nämligen

Ur *Figur 16* framgår att ålänningarna i första hand tror på att man får gottgörelse/upprättelse genom förlikning (66 %) och att man får upprättelse i domstol, t ex skadestånd (65 %). Samtliga ovannämnda rättsliga konsekvenser kan förekomma.

Figur 16. Möjliga rättsliga konsekvenser av en formell anmälan efter kön

Vad gäller åldersgrupperna är det en signifikant skillnad mellan hur många som valt att man får gottgörelse/upprättelse genom förlikning bland 30-39-åringarna (74 %) och mellan 60-69-åringarna (54 %). I övrigt fördelar sig markeringarna relativt likartat.

Mellan språkgrupperna finns signifikanta skillnader för alternativen förlikning och domstol. De med svenska som modersmål tror lika mycket på förlikning och domstol (vardera 67 %), medan de med annat nordiskt modersmål mest tror på förlikning (62 %) och på domstol i andra hand (51 %). De med annat än nordiskt modersmål tror på de tre alternativen förhållandevis jämnt: de varierar mellan 43 % och 49 %.

Under Annat är de två största kategorierna *Inget/Ingenting* med hela 38 noteringar (!) och *Vet inte* med 10 markeringar.

5.4 Positiva följder av en anmälan

Fråga 10b *Vilka andra positiva följder tror du att en anmälan kan få?* hade fem alternativ och ett öppet Annat:

Att den diskriminerade t ex får jobbet eller bostaden som han/hon blivit nekad (Alternativet kallas *Rättelse* i Figur 17)

Att den diskriminerade får en ursäkt

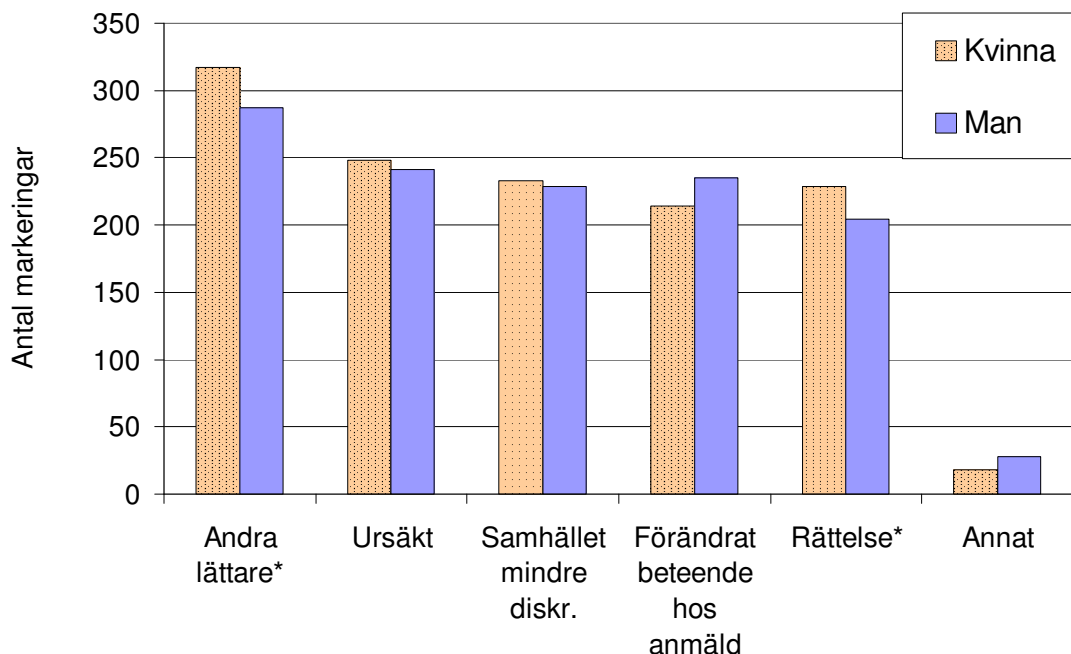
Att den som är anmäld för diskriminering förändrar sitt beteende

Att andra i liknande situationer får det lättare

Att anmälan bidrar till att samhället blir mindre diskriminerande

72 % av ålänningarna tror att en positiv följd av en anmälan kan vara att andra i liknande situationer får det lättare. Övriga alternativ får mellan 52 % och 58 % av ålänningarna, vilket framgår ur *Figur 17*.

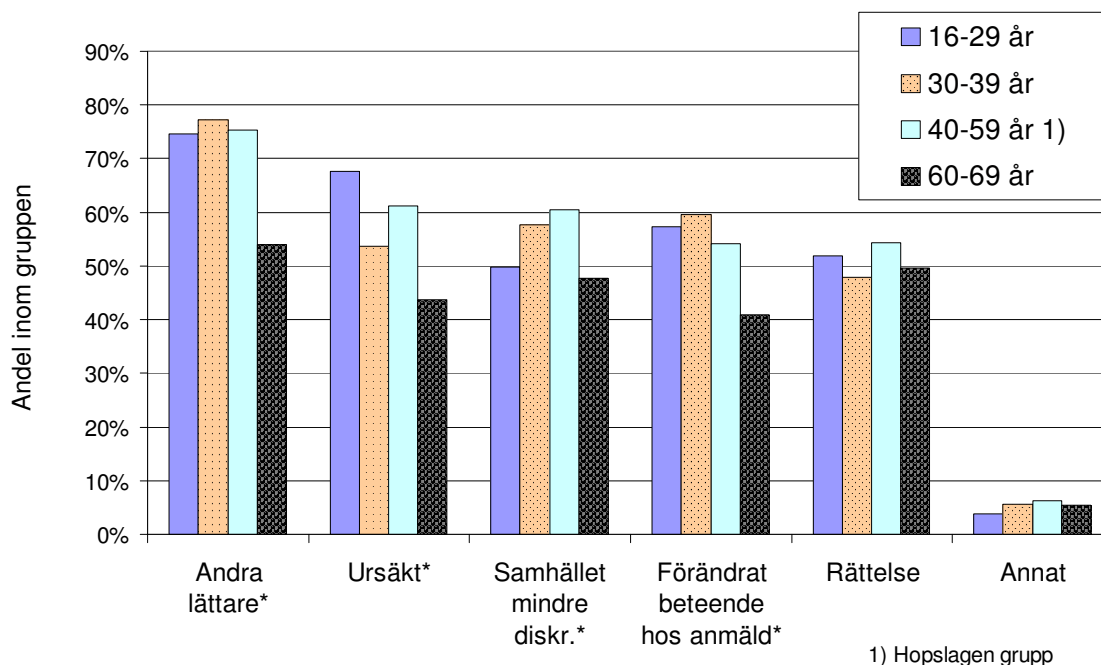
Figur 17. Förmodade positiva följder av en anmälan efter kön

Det finns signifikanta skillnader mellan könen: fler kvinnor tror på både att andra får det lättare och att den diskriminerade t ex får jobbet eller bostaden som han/hon blivit nekad (Rättelse).

Bland åldersgrupperna finns flera signifikanta skillnader, vilka framträder i *Figur 18*.

Figur 18. Förmodade positiva följder av en anmälan efter åldersgrupp

Samtliga åldersgrupper har givit flest markeringar åt alternativet att andra i liknande situationer får det lättare. Den yngre åldersgruppen tror i större utsträckning än de övriga på en ursäkt (närmare 70 %), och 50 % av dem tror att samhället blir mindre diskriminerande. Där sammanfaller deras antagande i det närmaste med den äldsta gruppens. Den äldsta åldersgruppen är mest återhållsam till samtliga alternativ och endast 40-54 % av åldersgruppen tror på de olika alternativen.

De olika språkgrupperna har en likartad syn på förmodade positiva konsekvenser av en anmälan. Samtliga språkgrupper har flest markeringar för alternativet att andra får det lättare (77 % - 62 %). Näst flest markeringar får en ursäkt av dem med svenska och/eller icke nordiskt modersmål (60 %, 50 %). De med annat nordiskt modersmål har istället givit näst flest markeringar åt att samhället blir mindre diskriminerande (60 %).

Under Annat har 17 personer skrivit *Inget/Ingenting* och 10 personer *Tveksam/vet inte*.

5.5 Negativa konsekvenser av en anmälan

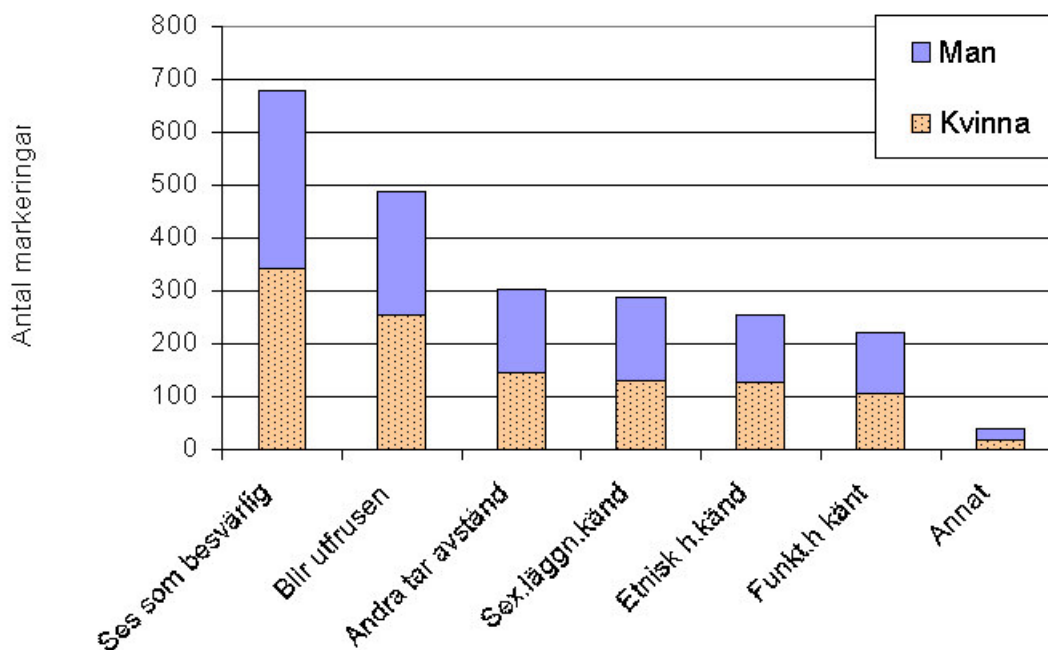
Fråga 11 Vilka negativa konsekvenser tror du att en anmälan kan få? hade sex alternativ och ett öppet Annat:

Att den som anmäler blir utfrusen eller trakasserad

Att anmälaren blir stämplad som besvärlig
 Att folk tar avstånd från den som anmält
 Att anmälarens etniska eller religiösa tillhörighet blir känd i en vidare krets
 Att anmälarens funktionshinder blir känt i en vidare krets
 Att anmälarens sexuella läggning blir känd i en vidare krets
 Annat, nämligen

81 % av ålänningarna tror att anmälaren blir stämplad som besvärlig och 58 % att den som anmäler blir utfrusen eller trakasserad. Det är de negativa konsekvenser som de flesta tror att en anmälan kan ha, vilket framgår ur *Figur 19*.

Figur 19. Förmodade negativa konsekvenser av en anmälan efter kön

Bland kommentarerna som skrivits under Annat finns följande noteringar:

"Blir tvungen att flytta från orten."

"Problem med jobb i framtiden/arbetslöshet."

"Förnekelse att det händer. Svårt att få annat arbete. 'Alla känner någon som känner någon...' "

"Att ingenting händer och man känner sig ännu dummare och mindre värd än innan."

"Fel rykte av 'rätt' person kan ha stora konsekvenser i små samhällen."

"De positiva konsekvenserna överväger neg."

"Mer psykisk ohälsa för den diskriminerade."

"Situationen blir värre."

"Man anses som fientlig om man hävdar att Åland är enspråkigt svenskt."

"Att man får det ännu jävligare; dyra rättegångskostnader."

Några påpekar att ens sexuella läggning, funktionshinder eller etniska tillhörighet inte är någonting att dölja eller skämmas för och ser det inte som en *negativ* konsekvens av en anmälan.

Att ses som besvärlig är det alternativ som fått flest markeringar av alla åldersgrupper, men det finns signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna för samtliga alternativ. Att ses som besvärlig har 90 % av 40-49-åringarna angivit. Alternativet att bli utfrusen och trakasserad har fått flest markeringar av 30-39-åringarna. Den äldsta åldersgruppen har givit betydligt färre markeringar än de övriga för alternativet att folk tar avstånd samt för alternativen om sexuell läggning, funktionshinder och etniska tillhörighet.

Vad gäller språkgrupperna uppfattar de med svenska som modersmål i lägre grad (35 %) att folk tar avstånd från den som anmält än vad grupperna med andra modersmål bedömer (med annat nordiskt modersmål 52 % och med icke nordiskt modersmål 46 %).

"En anmälan är ju en 'sista utväg'. Bäst vore ju dialog, att man kan säga ifrån direkt. Och om man är väldigt kränkt eller det är för svårt, att man har ett nätverk eller kollegor som hjälper en att säga ifrån, att det finns solidaritet. Det finns en massa negativa konsekvenser av en anmälan. Jag har lagt till psykisk ohälsa. Man måste vara medveten om att det kommer att kosta väldigt mycket. Dels har man blivit kränkt/diskriminerad, dels måste man vara så stark att man håller för det (att anmäla). Det finns starka personer som anmäler både för sin egen skull och för andras. Det är himla svårt. Det beror både på förutsättningarna: socioekonomisk status, nätverk och personlighet/temperament, ens psykiska hållbarhet."

5.6 Kunskap om diskriminering

Enkätens två sista frågor berörde uttryckligen kunskap och information. Området ingår i diskrimineringsombudsmannens uppdrag och betonas under Europeiska året 2007 "Lika möjligheter för alla". Den nästsista frågan, fråga 12, var *På vilket sätt har du fått reda på det du vet om diskriminering?* och hade elva alternativ samt ett öppet Annat:

Från släkt, vänner och/eller kollegor

Från min intresseorganisation/förening

Från mitt fackförbund

Från diskrimineringsombudsmannen

Från skolan/högskolan

Genom att gå på seminarium/kurs/konferens

Genom radio/TV

Genom dagstidningar/fackpress

Via Internet

Genom besök på/telefonkontakt med en organisation/myndighet

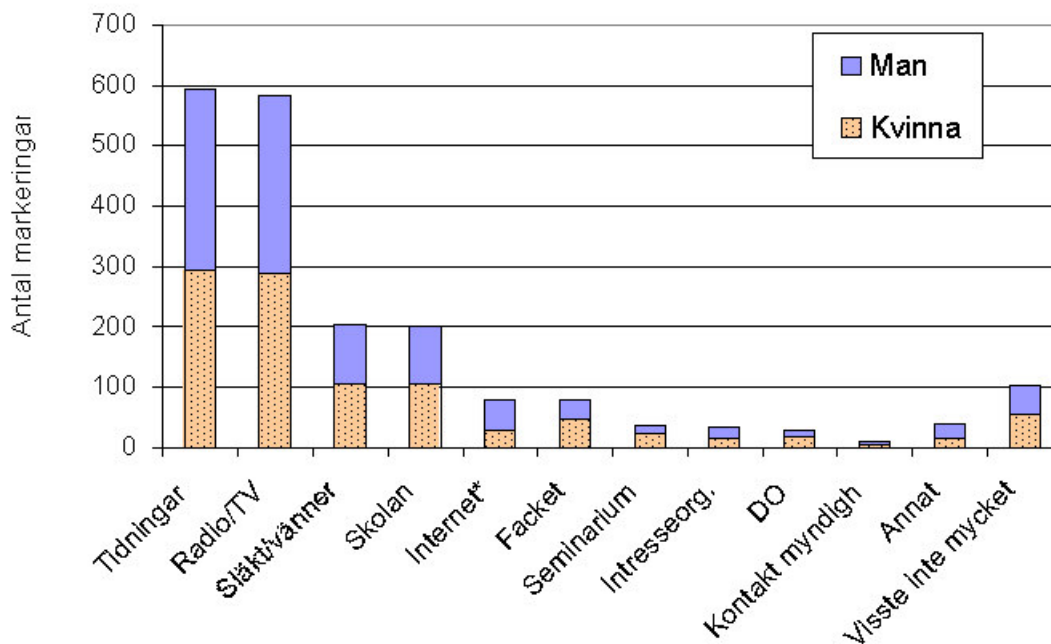
Annat alternativ, nämligen

Visste inte mycket om diskriminering innan jag fick den här enkäten

Vid frågan fanns en uppmaning om att välja högst tre alternativ, men då många svarande inte noterat den instruktionen redovisas frågan på samma sätt som de övriga: genom att sammanställa antalet markeringar och räkna ut andelar inom grupper.

Ur *Figur 20* framgår tydligt vilka vägar ålänningar inhämtat sin kunskap om diskriminering: genom dagstidningar/fackpress (70 %) och genom radio/TV (69 %). Från släkt, vänner och/eller kollegor och från skolan/högskolan har vardera fått 24 % av antalet markeringar. Drygt 100 markeringar (12 %) fick alternativet visste inte mycket om diskriminering innan jag fick den här enkäten.

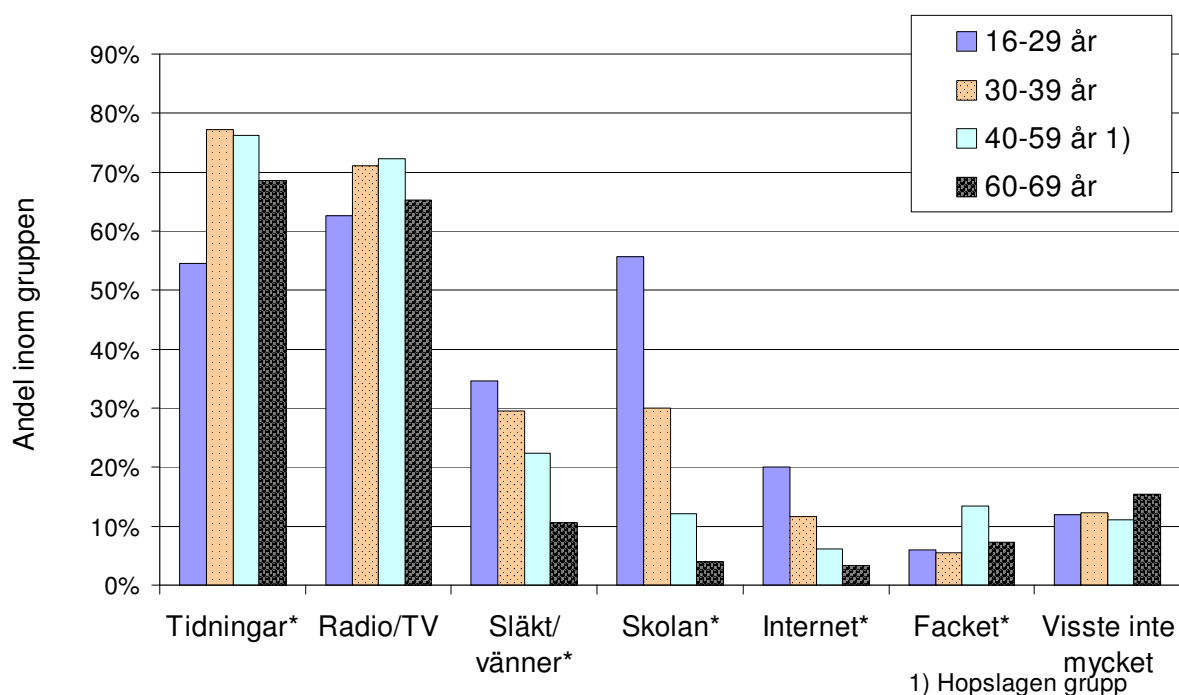
Figur 20. Hur ålänningar har fått kunskap om diskriminering efter kön

Signifikanta skillnader mellan könen noteras för via Internet, som fler män än kvinnor använt sig av som kunskapskanal.

Signifikanta skillnader mellan åldersgrupperna presenteras i *Figur 21*. Den yngsta åldersgruppen använder sig mindre av tidningar och mer av från skola/högskola, från släkt, vänner och/eller kollegor och Internet. Från mitt fackförbund är i sin tur en större kunskapskanal för arbetstagare mitt i och/eller mot slutet av sin yrkeskarriär, 40-59-åringarna.

Figur 21. Hur ålänningar har fått kunskap om diskriminering efter åldersgrupp

Signifikanta skillnader mellan språkgrupperna framkommer för alternativen genom dagstidningar/fackpress och från mitt fackförbund. Endast 37 % av gruppen med icke nordiskt modersmål använder sig av dagstidningar/fackpress mot 64-72 % av de andra språkgrupperna. 21 % av gruppen med annat nordiskt språk har använt fackförbund jämfört med 3-9 % av de andra språkgrupperna, medan gruppen med icke nordiskt modersmål använder sig procentuellt mer av Internet (20 % mot 9 % för de övriga).

Som kommentarer efter Annat har följande kategorier fått flera markeringar:

"Via mitt arbete/arbetarskyddet."

"Via uppfostran, sunt förnuft, allmänbildning."

"Egen erfarenhet av livet."

5.7 Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering

Enkätens sista fråga 13 var *På vilket sätt vill du helst få/skaffa information om du*

upplever att du blivit diskriminerad? Frågan hade tio alternativ samt ett öppet Annat:

Från släkt, vänner och/eller kolleger

Från min intresseorganisation/förening

Från mitt fackförbund

Från diskrimineringsombudsmannen

Från skolan/högskolan

Genom att gå på seminarium/kurs/konferens

Genom radio/TV

Genom dagstidningar/fackpress

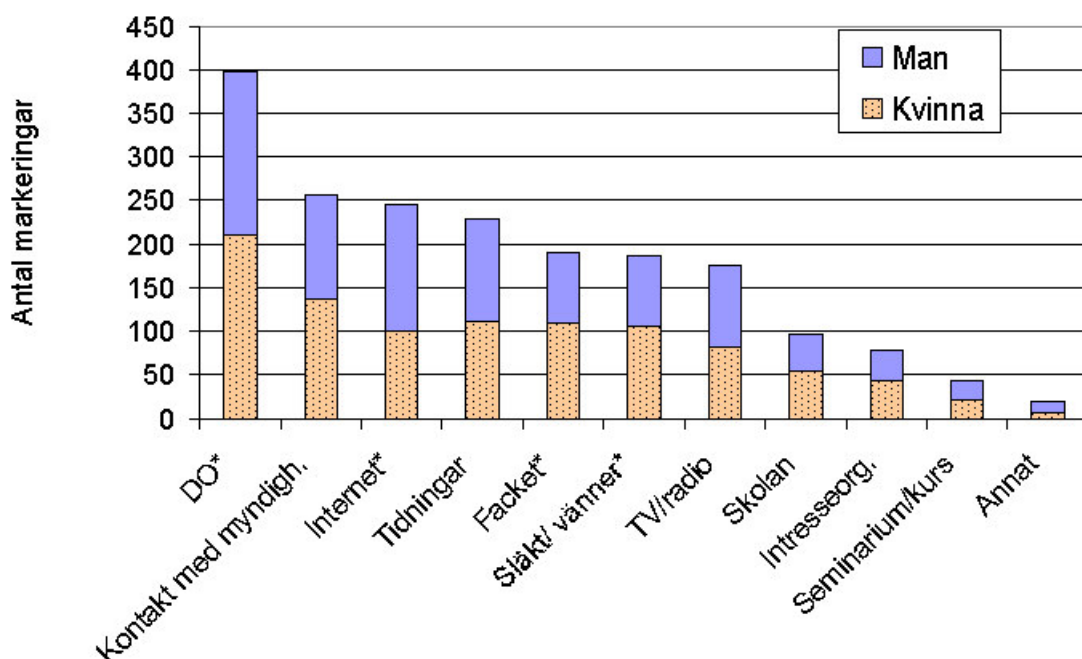
Via Internet

Genom besök på/telefonkontakt med en organisation/myndighet

Annat alternativ, nämligen

47 % av ålänningarna har valt från diskrimineringsombudsmannen. De tre följande alternativen har fått 30 %, 29 % och 27 % av markeringarna: genom besök/telefonkontakt med en organisation/myndighet, via Internet och genom dagstidningar/fackpress (se Figur 22).

Figur 22. Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering efter kön

Signifikanta skillnader mellan könen framträder för alternativen från diskrimineringsombudsmannen, från mitt fackförbund, från släkt, vänner och/eller kolleger, vilka kvinnor valt i högre utsträckning än män, och via Internet*, som fler män valt.

Ur *Tabell 4* framgår de signifikanta skillnaderna mellan åldersgrupperna. I den yngsta åldersgruppen är Internet det alternativ som de flesta, 46 %, av gruppen väljer. I de övriga åldersgrupperna är DO, diskrimineringsombudsmannen, det främsta alternativet.

Tabell 4. Önskade informationskanaler vid upplevd diskriminering efter ålder

Åldersgrupper	DO*	Kontakt m myndigh.	Internet*	Tidningar	Facket*	Släkt/ vänner*	Skolan*
16-29 år	32%	28%	46%	30%	19%	32%	32%
30-49 år 1)	49%	33%	33%	26%	26%	19%	10%
50-59 år	54%	31%	20%	30%	28%	21%	4%
60-69 år	49%	27%	12%	25%	13%	21%	0%

1) Hopslagen grupp

För de yngre är också släkt/vänner/kollegor och skolan/högskolan mer betydelsefulla alternativ, medan från mitt fackförbund får 19 % av markeringarna.

Genom dagstidningar/fackpress får jämnt mellan en tredjedel och en fjärdedel av varje åldersgrupps markeringar. Internet och från mitt fackförbund som informationskanaler skulle användas av drygt 10 % i den äldsta åldersgruppen och skolan/högskolan inte alls.

Signifikanta skillnader mellan språkgrupperna noteras för via Internet, vilket fler (42 %) med annat nordiskt modersmål vill använda sig av än de med svenska som modersmål (29 %) och de med icke nordiskt modersmål (15 %). Det är i och för sig intressant, eftersom situationen varit den omsvängda när det gällde den nuvarande kännedomen om diskriminering mellan de båda åldersgrupperna (se föregående avsnitt). Där var det gruppen icke nordiskt språk, som använt Internet (20 % av gruppen, mot 9 % för de båda övriga språkgrupperna).

Eftersom den här rapporten skall ligga som underlag för Diskrimineringsombudsmannens fortsatta arbete, redovisas här samtliga förslag på andra informationsvägar än dem som räknades upp i frågan. Följande kommentarer finns under Annat:

”Utskick via post.”

”Via personalsekreteraren/Arbetsplatsen.”

”Från polisen.”

”Från landskapet.”

”Medis (Inflyttade vet inte sina rättigheter).”

"Rättsväsendet."

"Hälso- och sjukvården."

"Oklar fråga: För att skaffa hjälp? 13c. Fackförbunden skickar information mest bara på finska. ."

"Arbetarskyddskommissionen."

"Butiken."

"Från en förtroendeman, personalsekreterare som man har förtroende för"

"Kommunens arbetarskydd"

"Ingen aning"

"De som kommer som flyktingar från läger, från fängelse, de kan inte återvända. De som kommer vet ingenting om vad de har för rättigheter. Har jag levt i en diktatur vet jag inte om mina rättigheter. Det gäller många på Åland. Jag frågade några vänner om de svarat på den här undersökningen. Nej, de hade slängt den. Varför? De visste inte vad diskriminering var."

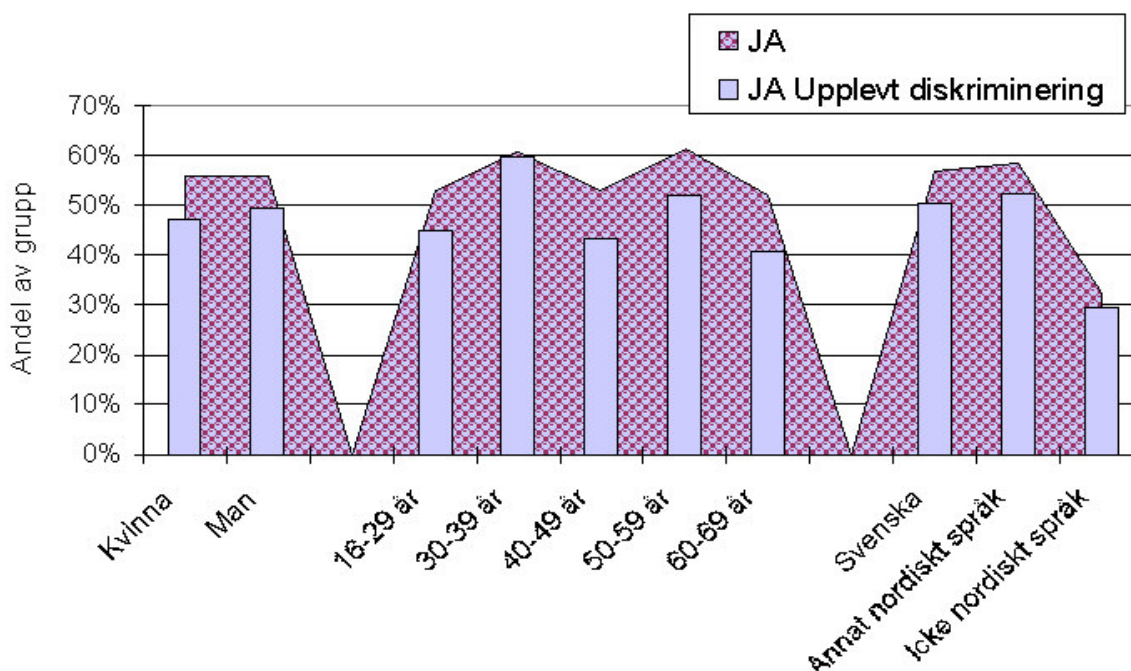
"Det är de som diskriminerar som borde informeras! Det gör man bäst genom att ta upp frågan kontinuerligt, informera i tidningen om lagarna och påföljderna om de inte följs. Alla arbetsgivare och allmänheten borde veta mer vad vi startat, påminna om att det finns lagar och jobba på att stifta lagar. Ta fram lagarna i tidningen, så att man inte glömmer bort. Informera kontinuerligt även om följderna!"

6. Jämförelse mellan diskriminerade och icke diskriminerade – resultat

I samband med inmatningen av datamaterialet framträdde uppfattningen att synen på följderna av en anmälan och synen på det rättsliga skyddet skiljde sig åt mellan gruppen som upplevt diskriminering (30 %) och gruppen som inte hade gjort det (70 %). För att tydliggöra eventuella skillnader gjordes därför statistiska jämförelser mellan gruppernas svar på frågorna 8-13, fastän en sådan jämförelse inte direkt ingick i ursprungsuppdraget. Grupperna kallas för enkelhetens skull diskriminerade och icke diskriminerade i kapitlet. Redovisningen kommer att vara kortfattad, eftersom den berör samma frågor som har behandlats i föregående kapitel.

Fråga 8 i enkäten (jämför avsnitt 5.1) gällde huruvida man kände till definitionen på diskriminering, innan man läste den i enkäten. I *Figur 23* presenteras resultatet efter samtliga bakgrundsvariabler: kön, ålder och modersmål. Det skuggade området representerar de svarande som inte upplevt diskriminering, och staplarna representerar dem som upplevt sig diskriminerade. Ur figuren framgår att de som upplevt sig diskriminerade anser sig känna till definitionen på diskriminering i lägre utsträckning, förutom för åldersgruppen 30-39-åringar, där andelen av dem som känner till definitionen är lika stor som hos icke diskriminerade.

Figur 23. Kännedom om definition - jämförelse mellan grupper

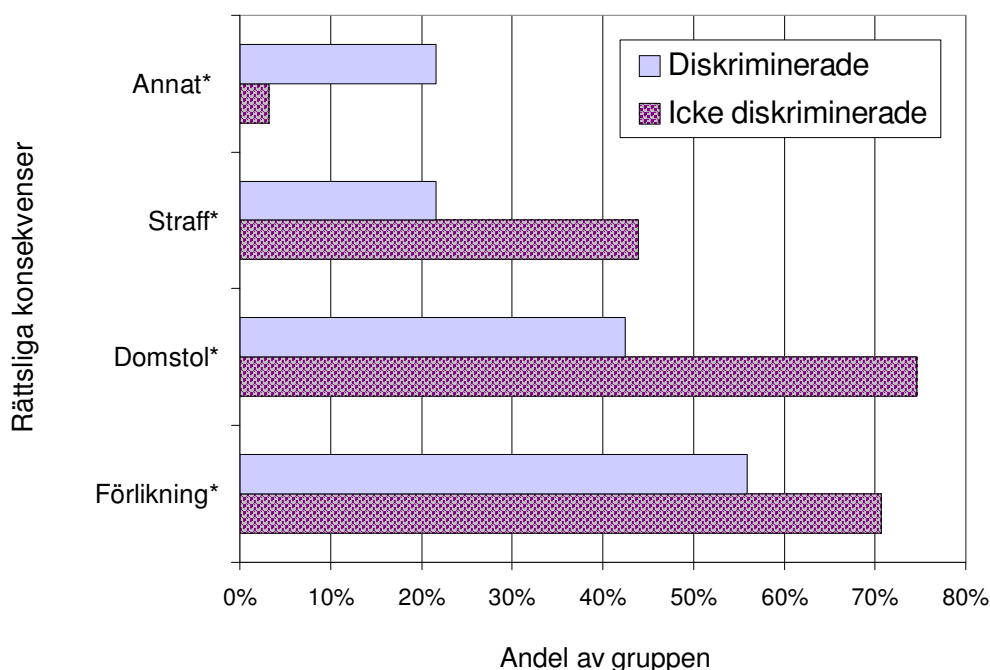

Det visade sig att det förekom signifikanta skillnader i resultatet mellan grupperna i varje fråga.

Fråga 9 presenterade de olika myndigheter och organisationer som man kan anmäla diskriminering till (se avsnitt 5.2). Resultatet på den frågan innehöll signifikanta skillnader mellan grupperna i förhållande till svarsalternativet Polisen, som gruppen diskriminerade kände till i betydligt lägre utsträckning (32 % mot 54 %).

Fråga 10a beskrev olika rättsliga konsekvenser av en formell anmälan och vilka den svarande uppfattade som troliga. I resultatet (se *Figur 24*) framgår tydligt att gruppen diskriminerade har signifikant lägre tilltro till samtliga rättsliga konsekvenser än gruppen icke diskriminerade.

Figur 24. Rättsliga konsekvenser - jämförelse mellan grupper

Under Annat har 10 % av dem som upplevt diskriminering svarat *"Ingenting/Inget"*. Bland gruppens övriga kommentarer finns:

"Inget, diskrimineringen är laglig."

"Lagen kommer inte åt finstilt förtryck."

"Saken prövas + tankeställare."

"Om privatpersoner förnedrar en kan man anmäla och få skadestånd, men inte om man söker jobb och inte får det."

"Inga. Vi ålänningar har hamnat i den här situationen för 86 år sedan, tyvärr."

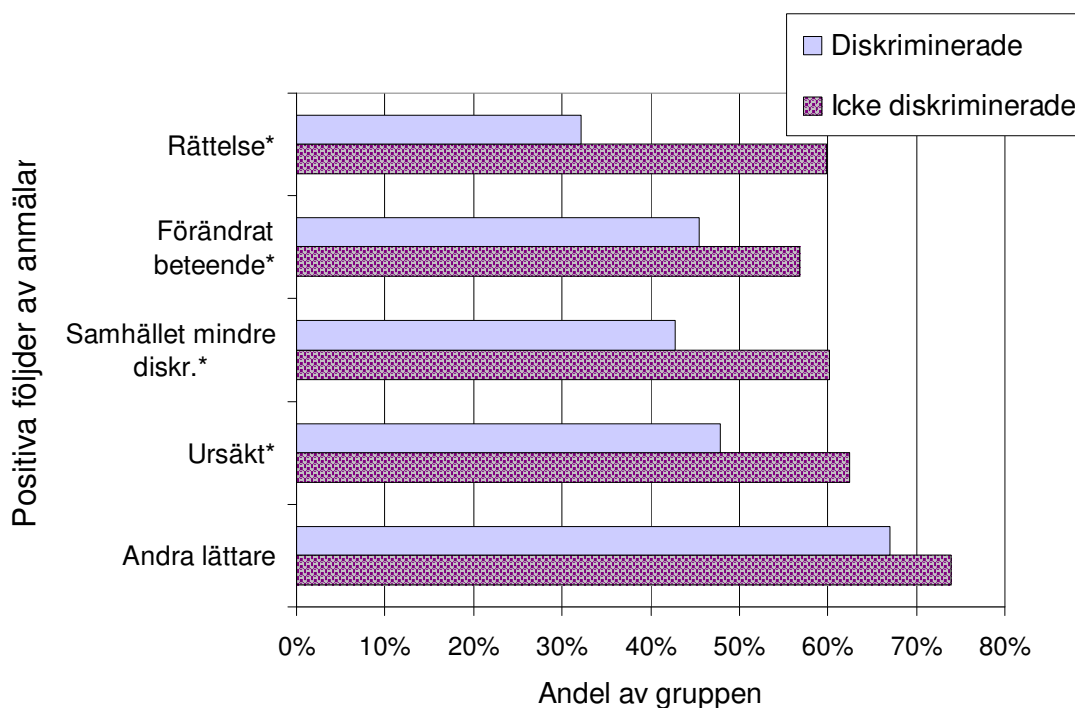
"Knappast. Denna form av diskriminering är så subtil."

"Borde få en tillrättavisning i sitt yrke eller borde ses över om personen är passlig för sitt jobb."

"Blir man diskriminerad pga sin ekonomiska situation får ingen något straff. Du beaktas inte lika mycket."

Fråga 10b tog upp tänkbara positiva följder av en anmälan (se avsnitt 5.4). Figur 25 visar resultatet, där samtliga alternativ - utom antagandet att en anmälan skulle underlätta för andra i en liknande situation - skiljer sig signifikant mellan grupperna. Speciellt vad gäller antagandet om rättelse, att den diskriminerade t ex får jobbet eller bostaden som han/hon blivit nekad, framträder stora skillnader: bara drygt 30 % av de diskriminerade tror på det alternativet medan 60 % av de icke diskriminerade gör det.

Figur 25. Tänkbbara positiva följder – jämförelse mellan grupper

Bland kommentarerna under Annat finns följande:

"Att man blir sedd."

"Tveksam. Jag tror att den sort av diskriminering som jag har upplevt ligger långt inne i generna i det åländska samhället."

"Man måste ha någon säkerhet om man ska anmäla, som pengar, andra som står bakom en, annars är man illa ute."

"Att näringsliv och myndigheter mera vänder sig till Sverige."

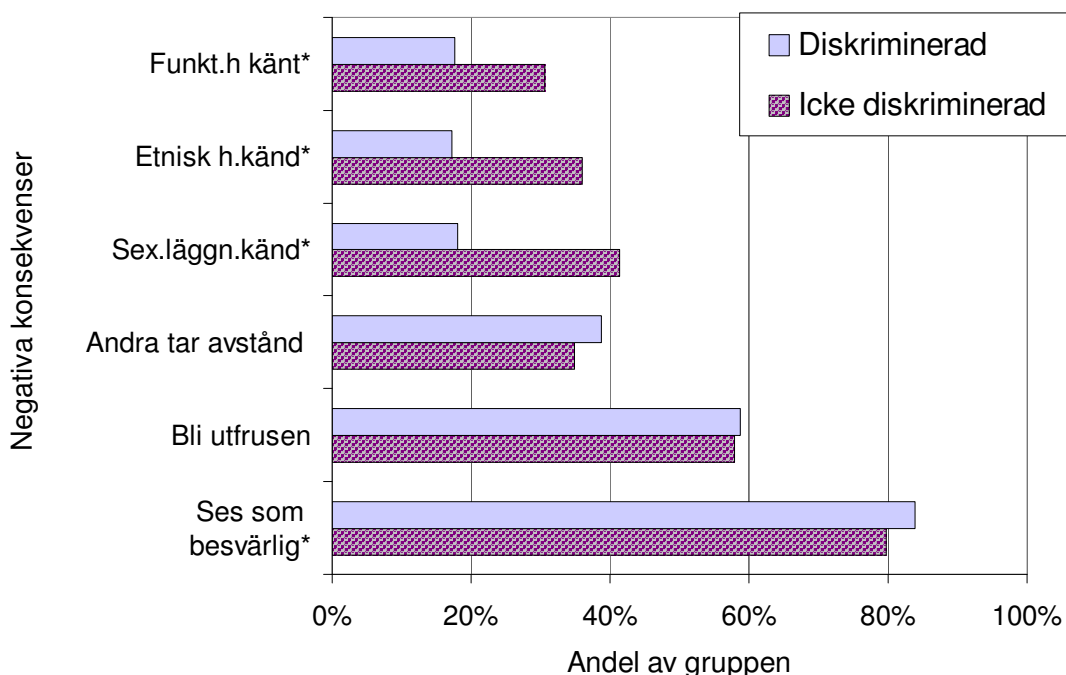
"Inga positiva följder i mitt fall. Diskrimineringen av den grupp jag tillhör är politiskt korrekt och subtilt osynlig på Åland. Går inte att bevisa trots att många vet."

"Det är viktigt att prata!"

"Att det markeras att diskriminering inte är acceptabelt."

Fråga 11 listade olika negativa konsekvenser av en formell anmälan (se avsnitt 5.5). Jämförelsen mellan grupperna visar i *Figur 26* på större överensstämmelse för tre av alternativen: de antaganden om hur personen uppfattas i det omgivande samhället efter en anmälan. För de tre alternativen som beskrev en ökad kännedom om det som kan utgöra en grund för diskriminering (etniskt tillhörighet, funktionshinder och sexuell läggning) skilde sig gruppernas uppfattningar åt märkbart. För en mindre andel av gruppen diskriminerade utgjorde de alternativen en negativ konsekvens, medan en större andel av gruppen icke diskriminerade uppfattade en ökad kännedom om ovannämnda omständigheter som en negativ konsekvens, speciellt ökad kännedom om sexuell läggning (41 % av gruppen mot 18 % av gruppen diskriminerade delade denna uppfattning). En tolkning kan vara att de diskriminerade är mer vana vid sådana situationer.

Figur 26. Tänkbara negativa konsekvenser – jämförelse mellan grupper

Bland kommentarer under Annat finns:

"Arbetsgivare blir rädda."

"Att det blir svårare att få jobb, ifall man anmält en arbetsgivare. Dels rykten, dels får man kanske inget bra arbetsintyg."

"Ännu en obekväm språkkonflikt!"

"Detta gäller i högsta grad det lilla samhället."

"Any of these could occur but would probably constitute further violations of the

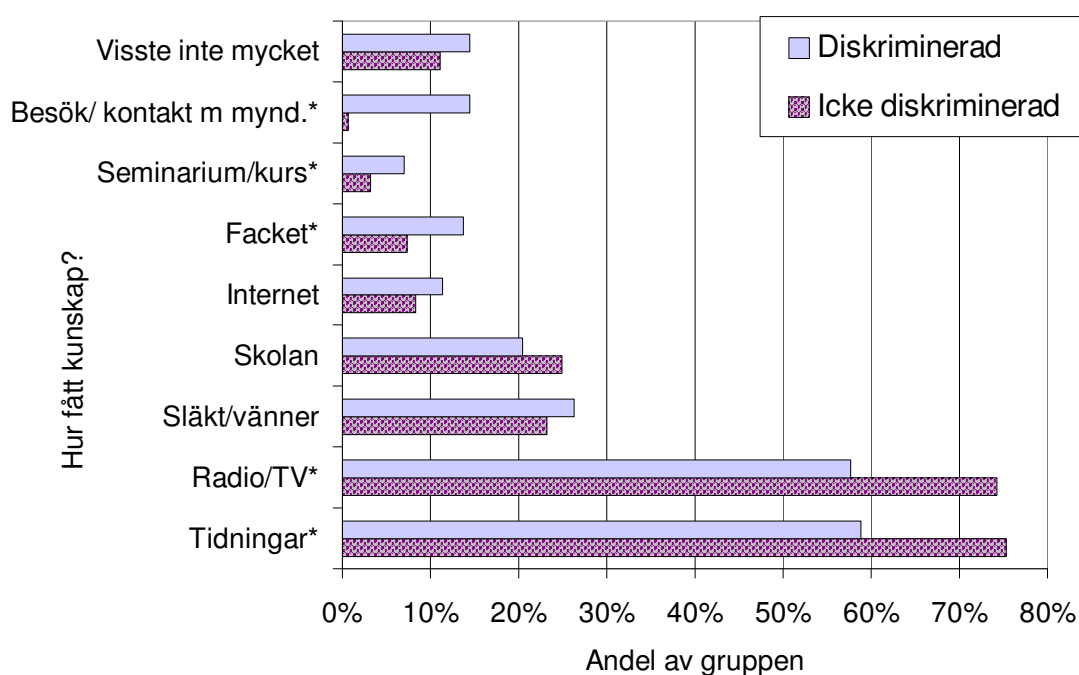
law.”²⁶

”Spänningar och rabalder.”

”Det blir värre, t o m dödshot.”

Fråga 12 efterhörde hur och var de svarande hade fått sin kunskap om diskriminering. Även resultatet på denna fråga visade på flera signifikanta skillnader mellan grupperna. De som upplevt diskriminering har i högre grad än gruppen icke diskriminerade använt sig av släkt och vänner, besök/kontakt med myndigheter, facket, Internet och seminarium/kurser. Gruppen diskriminerade har omsvängt i förhållande till den andra gruppen i lägre utsträckning använt sig av dagstidningar/fackpress och radio/TV. Dessa två alternativ utgör ändå de överlägset största kunskapskällorna för båda grupper (Figur 27).

Figur 27. Kunskapskällor – jämförelse mellan grupper

Utöver de kommentarer som tidigare beskrivits i avsnitt 5.6 finns bland gruppen som upplevt diskriminering följande kommentarer:

”Via böcker.”

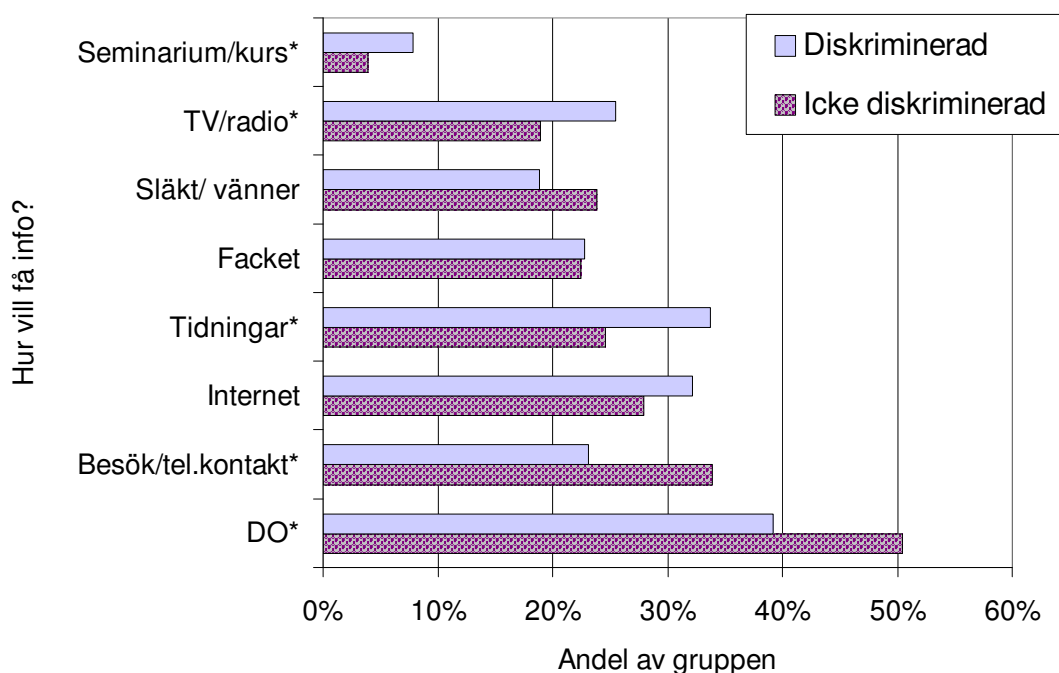
”Forskat själv.”

Fråga 13 ville utröna hur och av vem en person som upplever sig diskriminerad vill ha

²⁶ Fri översättning EM: ”Vart och ett av dessa alternativ kunde förekomma, men skulle antagligen utgöra ytterligare överträdelse av lagen.”

information. Även i resultatet på den här frågan framträder signifikanta skillnader mellan grupperna, vilket framgår ur *Figur 28*. Gruppen som inte har upplevt diskriminering vill i högre grad ha information via diskrimineringsombudsmannen och via besök/kontakt med myndighet. Å andra sidan vill den som har upplevt sig diskriminerad i högre utsträckningen ha information via dagstidningar/fackpress, Radio/TV och seminarium/kurs. Att gruppen diskriminerade i lägre utsträckning vill besöka en myndighet är ett intressant resultat. Beror det på okunskap vart man skall vända sig? Är man uppgiven och gör den bedömningen att det "inte lönar sig"? Är upplevd diskriminering något man ogärna talar om, för att det är för personligt och nära?

Figur 28. Informationsvägar – jämförelse mellan grupper

Under Annat finns utöver det som redan beskrivits i avsnitt 5.7 följande kommentarer:

"Är pensionär. Behöver ej info mera."

"Ta själv reda på saken."

7. Slutsatser

Den här rapporten hade två huvudsyften: dels att kartlägga självupplevd diskriminering bland 16-69-åringar på Åland och dels att klargöra ålänningars kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering. Ytterligare gjordes jämförelser mellan befolkningsgruppen som upplevt sig diskriminerad och gruppen som inte har gjort det. I detta kapitel sammanfattas resultaten och vissa övergripande tolkningar görs. Dessutom jämförs och kompletteras materialet med några aktuella rapporter.

Kartläggningen visar tydligt att Åland inte är ett samhälle förskonat från diskriminering.

Enligt resultatet har runt 30 % av 16-69-åringarna bosatta på Åland upplevt sig diskriminerade. Det inträffar till största delen i arbetslivet och tar sig främst uttryck i nedsättande och/eller förlöjligande kommentarer, mobbning. Diskrimineringen är inte heller någon en gångs upplevelse, utan 85 % har blivit utsatta fler gånger, och 55 % av dem som upplevt diskriminering har känt sig utsatta under det senaste året.

Enligt resultatet är kvinnor och män utsatta för diskriminering i det närmaste i lika hög grad (31 % och 30 %). Kvinnor upplever sig mer diskriminerade på grund av kön, ålder och i situationer vid köp av vara eller tjänst, där man inte bemöts sakligt. Män upplever sig i större grad (än kvinnor) diskriminerade för sitt ursprung, sitt språk och sina åsikter. Åland uppfattas som ett litet samhälle, där "alla känner alla", och där personer med starka åsikter eller som vågar ifrågasätta känner att de ses som besvärliga.

"Jag har inga släktingar här på Åland, så jag saknar ett skyddsnät. Det finns osynliga nätverk här på Åland. Jag tycker att det finns en misstänksamhet mot invandrare här på Åland. Åland är inte så värst främlingsvänligt. Man ska helst vara ålänning eller bekväm. Jag är orädd för konflikter, men jag har fått lära sig att man måste hålla tyst med vad man tänker. 'Kan jag säga det här, här och i den här positionen? Vilka kan följderna bli om jag säger det?' Jag vågar ha annan åsikt, men kanske det hade varit lättare om jag inte hade haft det?"

Småskaligheten i samhället har också goda sidor i diskrimineringssammanhang, t ex då personer med funktionshinder kan vara kända av "alla" och bemötas med respekt och acceptans.

Diskrimineringsgrund i förhållande till ålder kan sammanfattas som att de unga upplever sig diskriminerade på grund av sin ålder, de äldre på grund av sina åsikter och de mitt i arbetslivet på grund av kön, åsikter och ursprung.

"En av de tidigare anställda gick i protest: 'Ska hon vara här, så går jag'. Jag var bra på att ordna och strukturera, blev lite som en arbetsledare. Men måste hela tiden överbevisa de andra, att jag kan det här, jag kan, jag vet. Varje gång jag skall ge en arbetsorder, måste jag fundera på hur jag ska lägga fram det, så att det fungerar."

30-39-åringarna är den grupp som tydligast gett uttryck för upplevd diskriminering. Det kan bero på att den åldersgruppen är en medveten grupp. Diskriminering är något som diskuterats under deras uppväxt och studietid (jämställdhetslagen kom t ex 1986). Gruppen har kanske lättare att ifrågasätta felbehandling eller kränkande bemötande. 30-39-åringarna är de som i större utsträckning än de andra (23 %) tagit kontakt direkt med den som de uppfattar att har diskriminerat eller kränkt dem. En annan orsak kan vara att de är/nyligen varit "unga" och minns både utbildningstid och hur det var att komma in i arbetslivet som ung och ny. Samtidigt kan resultatet indikera att samhällsklimatet blivit hårdare, men det kan inte den här rapporten besvara. En knapp tredjedel av åldersgruppen har upplevt diskriminering under det senaste halvåret.

Minst diskriminerade upplever sig den äldsta åldersgruppen, 60-69-åringarna, vara, och den diskriminering de utsatts för har till 58 % skett för mer än 3 år sedan. Det låga procenttalet indikerar antingen att åldersgruppen känner sig trygg och väl förankrad i samhället och att reflektioner om jämlikhet och/eller kränkande handling inte känns aktuella – eller å andra sidan att åldersgruppen vant sig vid hur det är och inte kan identifiera diskriminering.

En skriftlig kommentar i enkäten:

"Inte diskriminerad, bara 'överlägset' behandlad av män t ex i kommunala nämnder."

"Det blir negativa reaktioner på att gå ut och berätta vad man varit med om (jfr med den misshandlade kvinnan i tidningen). Folk kommenterar: 'Hon har nog något fel, hon också.' Folk är rädda. Man vill inte konfronteras med andras lidande, och man vill inte tänka tanken att det här faktiskt kan hända."

Det jag har varit med om, har nog gjort mig mer öppen, att jag inte är lika fördömande. Det kan alltid ligga mer bakom vad man först ser."

Ser man till språkgrupperna är gruppen med icke nordiskt modersmål den som främst upplever att den blir utsatt, över 50 % har upplevt diskriminering utifrån ursprung, språk, namn och/eller utseende. Man upplever att man inte blir sedd som en jämbördig medlem i samhället: att man blir bortsorterad, när man söker arbete, att man har svårare att få bostad och/eller studieplats och att man får bristfällig undervisning. Man får – som man – höra kränkande uttalanden på restauranger. Man upplever att man behandlas strängare. Man känner att man berövas sin identitet.

"En person slog mig på Arken helgen efter 11 september. Han sa: 'Jag hatar araber!' Men jag är inte arab. Jag kan inte arabiska. Jag har bara mörkt hår. Varför skall man slå? Jag kan också, men jag vill inte. Vakterna ringde efter polis, men de grep honom inte. Skulle det ha varit jag, skulle de ha tagit mig direkt. ... Jag ville bara ha förlåt, men det gick till tingsrätten. Åklagaren tyckte att jag skulle ta förlikning, men jag ville testa det i tingsrätten. ... I lagen bestraffas vi alltid mer. Vi får större böter. 'Tyst, sitt på din plats'."

Gruppen med annat nordiskt modersmål upplever ifrågasatt identitet. Det handlar om språk och ursprung. 40 % av gruppen uppger sig ha upplevt diskriminering. Det är också den grupp, som oftast känner sig utsatt. 57 % har svarat fler än 10 gånger.

"Jag har bott X år på Åland och före det 2X år i Sverige. I Sverige har jag aldrig – och inte mina barn heller – blivit nertryckta för att vi varit finländare. Genom hemspråksundervisningen blev barnen tvåspråkiga. De upplevde aldrig ett krig mellan att "ditt språk är dåligt, men ditt språk duger". Det är på ett sätt tokigt att man politiskt förstör Ålands rykte och det bröd man lever av – turismen. 'Brödet kommer inte gratis på bordet'. Många finländare vill inte ens besöka Åland som turist, för de känner att de inte är välkomna här. De finländare som bor här vill anpassa sig och rota sig här, men det känns jobbigt, när det de är och har med sig nedvärderas."

Gruppen med annat nordiskt språk är den grupp som i förhållande till de andra oftare valt alternativet Var rädd för följderna, som ett svar på varför man inte reagerat i en situation som upplevts kränkande.

Rapportens andra syfte var att kartlägga ålänningarnas kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering. Resultatet visar att 56 % av ålänningarna kände till definitionen på diskriminering och att kännedomen om vilka myndigheter man kan

vända sig till vid diskriminering varierade stort mellan 26 % och 72 %. Mest känd var Diskrimineringsombudsmannen. De näst mest kända var fackliga organisationer och Jämställdhetsombudsmannen.

Åldersgrupperna 30-39 år och 40-49 år ger uttryck för en hög kännedom om de flesta myndigheterna, medan den äldsta åldersgruppen ger uttryck för den lägsta kännedomen i fem av sex fall.

Utifrån indelning i modersmål kan konstateras att grupperna med svenska och annat nordiskt språk till 60-70 % har kännedom om de tre ovannämnda myndigheterna, DO, facket och JÄMO, medan gruppen med icke nordiskt språk har ett kunskapsunderskott i jämförelse med de övriga grupperna. Det en viktig fråga som berör rättsskydd och delaktighet, när endast i medeltal 30 % av den gruppen känner till olika stödjande myndigheter.

Förlikning och domstol är de rättsliga följder som 65 % av ålänningarna bedömer att en anmälan kan få. 72 % tror att andra i samma situation kan få det lättare som en positiv följd av en anmälan. Här framträder skillnader mellan dem som upplevt sig diskriminerade och dem som inte känt sig utsatta. De som upplevt diskriminering har en signifikant lägre tilltro till olika positiva följder av en anmälan.

81 % av ålänningarna tror att en negativ konsekvens av en anmälan är att personen blir stämplad som besvärlig. Därefter att man blir utfrusen och/eller trakasserad.

De som inte upplevt diskriminering gör den bedömningen att ökad kännedom om personens funktionshinder, sexuella läggning eller etniska identitet är en negativ konsekvens i signifikant högre grad än gruppen som upplevt diskriminering. En möjlig tolkning är att t ex funktionshinder och etnicitet kan vara uppenbara och att en anmälan inte märkbart ökar kännedomen om dessa fakta.

Ålänningarna har lärt sig det de kan om diskriminering genom medierna i första hand (70 %), och i händelse av diskriminering vill de ha information av DO (47 %), besöka någon myndighet/organisation (30 %), söka på Internet (29 %) och läsa tidningar (27 %). Här framträder också skillnader mellan gruppen som upplevt diskriminering och icke diskriminerade. Gruppen som har upplevt diskriminering vill i högre grad ha ”opersonlig” information, medan de som inte upplevt diskriminering vill kontakta en myndighet i signifikant högre grad om och när man skulle råka ut för diskriminering. Resultatet är intressant och kan tolkas utifrån den känsla av uppgivenhet som kännetecknat många kommentarer från personer som uppfattat sig diskriminerade.

7.1 Jämförelse med andra undersökningar

Två aktuella undersökningar från Statistiska Centralbyrån utgör ett referensmaterial för denna undersökning: dels Davidssons *Upplever man att man blir diskriminerad?*²⁷ från 2005, som låg till grund för utformningen av enkätfrågorna, dels Backmans m fl *Vad innebär diskriminering?* från 2006²⁸.

Davidssons undersökning riktade sig till tre utvalda grupper, som riskerar att bli diskriminerade: personer som ingått partnerskap, personer med utländsk härkomst och personer med funktionshinder. Urvalet bestod av sammanlagt 6 000 personer, och svarsprocenten inom grupperna var 69 %, 41 % och 45 %. Det intressanta är att många av resultaten överensstämmer i mycket hög grad med ÅSUB:s undersökning, trots ett annat urvalsförfarande. I de utvalda grupperna hade varannan upplevt diskriminering. Det var inte en engångshändelse, och 50-60 % av grupperna hade upplevt diskriminering under det senaste året. Man diskriminerades i arbetslivet genom nedsättande, förlöjligande kommentarer/mobbning. Yngre hade fler upplevelser av att bli diskriminerade än äldre. Dessa resultat överensstämmer med de åländska.

Ser man på positiva och negativa följder av en anmälan tror de flesta i Davidssons undersökning att andra får det lättare och i andra hand att samhället blir mindre diskriminerande. Runt hälften tror på en ursäkt. Majoriteten antar att man skulle bli stämplad som besvärlig och över hälften tror att man skulle bli utfrusen eller trakasserad, om man anmäler upplevd diskriminering. Även dessa resultat sammanfaller med de åländska.

Intressanta skillnader framträder vad gäller kännedomen om det rättsliga skyddet mot diskriminering. Av samtliga i det rikssvenska urvalet kände 80 % till definitionen på diskriminering, medan endast 56 % på Åland gjorde det, och av dem som upplevt diskriminering endast 48 %.

Kunskapen om vilka myndigheter man kan vända sig till varierar, och JämO var mest känd i den svenska undersökningen (75 %). Därefter kom HomO 65 %, HO 61 % och Polisen 60 %. DO kände 57 % till.

På Åland kände man bäst till DO, som myndighet att vända sig till vid diskriminering, (72 %), medan 55 % kände till JÄMO. Överlag låg kännedomen om myndigheter att vända sig till på en lägre nivå jämfört med den svenska undersökningen. Det kan förklaras med att Åland saknat egna myndigheter för verksamheten, DO är ju en relativt

²⁷ Davidsson, G. (2005) *Upplever man att man blir diskriminerad?*

²⁸ Backman, U., Boynton, I-M., Hoff, S., Lorenc, B. & Persson, A. (2006) *Vad innebär diskriminering? Jämförelser mellan olika gruppers uppfattningar och med närliggande begrepp.*

nyinrättad myndighet på Åland, och att facket, polisen och arbetarskyddet fått bära en större roll.

Källorna till kunskap är i sin tur jämförbara i den svenska undersökningen: TV (79 %) och dagstidningar (74 %). För gruppen med utländsk härkomst hade även skolan/högskolan spelat en viktig roll som informationskälla (40 % av männen och 50 % av kvinnorna uppgav den). Det avviker från den åländska rapporten, där under 20 % av gruppen med icke nordiskt språk hade valt skolan/högskolan som kunskapskälla.

Ett av syftena med SCB:s rapport *Vad innebär diskriminering*²⁹ var att ge ökad förståelse för och kunskap om självupplevd diskriminering. Det framkommer i undersökningen att olika grupper blir diskriminerade på olika sätt och i olika situationer. Jämförelser med denna åländska kartläggning kan inte göras i det här fallet, eftersom olika undergrupper varit för små. I den rikssvenska undersökningen lyfter gruppen med funktionshinder fram att de utsätts för **passiv diskriminering** (t.ex. att åtgärder inte genomförts för att göra miljön funktionell för dem) och att de diskrimineras i kontakten med myndigheter. De upplever sig beroende av myndighetspersoners välvilja för att få information, och de är beroende av myndighetspersonernas bedömningar i ett flertal situationer. Gruppen känner att det finns litet utrymme för påverkan. De uttrycker att dessa myndighetspersoner kan tala över huvudet på dem, vilket upplevs som kränkande. Den diskriminering som funktionshindrade upplever sig utsatta för har följande kännetecken: *okunskap alternativt överdriven välvilja*.

Gruppen med annan etnisk tillhörighet betonar **diskriminerande segregation** i betydligt större utsträckning än de andra grupperna samt diskriminering i mötet med myndigheter och arbetsgivare. De konstaterade att diskriminering sker från myndigheters sida och i områden som domineras av majoritetsgruppen. Med segregation menas att minoritetsgrupper (invandrarna i detta fall) är fysiskt avskilda från majoritetsgruppen (svenskarna). Gruppen uttrycker vid flera tillfällen att *bristen på möten och exponering*, att man inte 'utsätts' för och blandas med den andra kulturen i tillräckligt hög grad, är en försvårande faktor.

Gruppen med homo- och bisexuella skiljer sig från de andra ovannämnda grupperna eftersom deras diskrimineringsgrund inte direkt syns. De ser "vanliga" ut. Flera svarande beskriver hur de håller sin sexuella läggning dold då de t.ex. söker arbete eller går på stan. De upplever det som påfrestande att känna sig tvungna att dölja sin sexuella läggning för att undvika diskriminering. Den homo- och bisexuella gruppen lyfter fram att diskrimineringen ofta sker i kretsen av **nära anhöriga och vänner**. Därför får

²⁹ ibid.

fördomar mer fokus i den homo- och bisexuella gruppen än t ex hur myndigheter handlar.

De som deltog i den rikssvenska undersökningen anser att omedveten diskriminering är den vanligast förekommande formen av diskriminering. Den som diskriminerar har inte direkt uppsåt att diskriminera utan agerar i ett existerande diskrimineringsmönster. Det är den mest besvärliga formen av diskriminering eftersom den inte uppmärksammas i lika hög grad och är svårare att komma åt. Detta lyftes också fram i intervjuer som gjordes inom ramen för den åländska undersökningen.

Många som deltog i den rikssvenska undersökningen betonar medias roll som skapare men också upprätthållare av stereotyper och fördomar. De lyfter fram att media spelar en stor roll för vilka förväntningar människor har på olika grupper, och stereotyper gör det svårt att förändra folks attityder. Någon beskrev en situation, där en person blivit bemött med glad överraskning: ”Du är ju inte alls så där som jag trodde”, men att en sådan positiv överraskning inte bidragit till att ändra attityderna/fördomarna gällande hela gruppen, utan att personen enbart sågs som ett undantag från gruppen.

Det åländska materialet blev vad gäller undergrupper så litet på grund av ett annat urvalsförfarande, att man inte kan presentera jämförbara resultat.

7.2 Diskriminering utgör ett hot mot folkhälsan

*Diskriminering – ett hot mot folkhälsan*³⁰ är slutrapporten från samverkansprojektet ”Diskriminering och hälsa”, vilket genomfördes i Sverige under åren 2004-2006 i samarbete mellan Statens folkhälsoinstitut (FHI), Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), Handikappombudsmannen (HO) och Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO). I rapporten presenteras resultaten från ett flertal undersökningar och forskningsrapporter som berör relationen diskriminering och hälsa. Enligt WHO:s definition innebär hälsa fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte bara frånvaro av sjukdom. Slutrapporten pekade på att förekomsten av diskriminering är vanlig och har samband med kön, ålder, födelseland, funktionshinder och sexuell läggning. Diskrimineringen tar sig olika uttryck i samhället och förekom även inom de tre institutioner som analyserades: Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen samt hälso- och sjukvården.

Samtliga studier uppvisade samband mellan diskriminering och ohälsa, i de flesta fall psykisk ohälsa. Några av studierna uppvisade samband mellan diskriminering och

³⁰ *Diskriminering – ett hot mot folkhälsan. Slutrapport från samverkansprojektet Diskriminering och hälsa (2006)*

fysisk ohälsa (exempelvis hjärt- och kärlsjukdomar) eller ohälsosamma levnadsvanor (förhöjd konsumtion av tobak, alkohol, narkotika). Erfarenheter av diskriminering ger upphov till stress, som kan påverka hälsan negativt. Människan reagerar på diskriminering på olika sätt, och reaktionerna kan antingen skydda eller skada hälsan. Exempel på skyddande reaktioner är då individer eller samhällen bedriver aktivt motstånd mot diskriminering (vilket involverar organisering, rättegångar, sociala nätverk, socialt stöd). Enligt en undersökning hade individer som angav att de skulle anmäla/rapportera och utmana/ifrågasätta rasism lägre blodtryck än individer som svarade att de endast skulle tolerera och inte rapportera det vidare. Andra skyddande reaktioner är skapande av "säkra" rum där individen stärks och accepteras socialt, kulturellt, sexuellt och så vidare.

Exempel på skadliga reaktioner på diskriminering är inåtvänt förtryck, det vill säga att personen klandrar sig själv, och förnekelse. Diskriminering kan förändra individens uppfattning om sig själv och sin roll i samhället. Detta kan ta sig uttryck i form av t ex identitetskonflikter, inlärd hjälplöshet eller ett accepterande av särbehandlingen. Även en mer passiv reaktion på diskriminering, där man förtränger sin ilska, verkar kunna få långsiktiga effekter för hälsan, till exempel i form av högt blodtryck och hjärtkärlsjukdomar. En annan skadlig reaktion är användande av droger (såväl lagliga som olagliga).

Som tidigare diskuterats är upplevelse av kränkning och diskriminering inte synonyma begrepp. Kränkning är bredare än diskriminering. Man kan känna sig kränkt utan att vara diskriminerad. Det är också möjligt att bli diskriminerad utan att känna sig kränkt. Kränkningen uppstår i ett möte mellan människor, medan diskriminering kan ske utan personliga möten. Kränkning är ett bra begrepp i samband med undersökningar, eftersom det innefattar individens upplevelse, vilket är centralt ur bl a hälsosynpunkt.

Enligt den rikssvenska folkhälsoundersökningen 2006 (skickad till 93 000 personer med en svarsprocent på 61 %) uppgav 20 % av befolkningen att de hade utsatts för kränkande bemötande. Det var särskilt yngre kvinnor (34 %), personer födda utanför Europa (27 %), personer med funktionshinder (26 %) samt personer med en homo- eller bisexuell läggning (43 %) som uppgav att de hade utsatts för kränkande bemötande. De vanligaste diskrimineringsgrundande orsakerna som respondenterna uppgav 2006 var bland kvinnor kön och ålder och bland män etnisk bakgrund och ålder. Det var vanligare eller mycket vanligare bland personer som har upplevt diskriminering att uppges både psykisk och kroppslig ohälsa. Sambandet var starkare med den psykiska ohälsan. Det var också vanligare hos män (än hos kvinnor) som upplevt diskriminering att uppges sin psykiska och kroppsliga hälsa som dålig. Det var också enligt undersökningen vanligare eller mycket vanligare bland de personer som hade uppgett

diskriminering att sakna praktiskt och emotionellt stöd, att ha lågt förtroende för institutioner och lågt förtroende för sin omgivning. Det här resultatet är intressant, eftersom ÅSUB:s undersökning visar på en känsla av uppgivenhet och signifikant lägre tilltro till myndigheter och positiva konsekvenser av en anmälan hos personer som uppgivit att de blivit diskriminerade.

Diskrimineringens negativa följder i form av ökad ohälsa medför självfallet ökade kostnader för samhället. Människor blir sjukskrivna och får ett ökat vårdbehov. Rapporten visade att diskriminering också förekommer inom institutioner som är viktiga för människors hälsa. Den typen av diskriminering har visat sig mer förödande för hälsan än t ex skällsord på restaurang. Samtidigt uppkommer en arbetskraftsreserv som inte utnyttjas. Hotet om och risken för diskriminering tvingar personer som upplevt diskriminering att begränsa sig – att handla annorlunda än om risken för diskriminering inte fanns.

"Blir man inte tagen på allvar, blir det bara värre. Jag vaknar och känner obehag varje morgon, när jag tänker på jobbet. Det blir som andnöd."

7.3 Mångfaldens betydelse

2007 är EU:s temaår för "Lika möjligheter för alla". Målsättningen är såsom nämndes i inledningen till denna rapport:

- Att öka människors medvetenhet om sina rättigheter till jämlik behandling och ett liv utan diskriminering – oberoende av kön, religion eller annan trosuppfattning, etniskt ursprung, funktionshinder, ålder och sexuell läggning
- Att främja lika möjligheter för alla
- Att starta en större debatt om nyttan av mångfald både för det europeiska samfundet och för den enskilda individen

Den här rapporten visar att det finns ett behov av att öka ålänningars medvetenhet om sina rättigheter och skyldigheter. För att främja ett gott samhälle för alla är arbetet mot diskriminering på alla fronter av största vikt.

Eftersom 30 % av ålänningarna har upplevt sig diskriminerade återstår ett viktigt och långsiktigt arbete för att påverka attityder till respekt för olikheter och för mångfald.

I en rapport från Europeiska kommissionen 2005 hävdade 83 % av företagen som hade en aktiv mångfaldsplan att det hade lett till verkliga affärsmässiga fördelar. Offentliga

myndigheter och privata företag vänder sig till människor med skiftande bakgrunder. Genom att låta sin personal spegla olika typer av kunder och målgrupper är organisationer och företag bättre rustade för att förstå kundbehov och följa med i förändringar. En mångsidig arbetsstyrka är personal med olika perspektiv och idéer. Företag har i större utsträckning börjat förstå att mångfald inte bara är ett moraliskt argument eller en fråga om att uppfylla vissa måsten i juridiskt hänseende, utan att det också är ekonomiskt lönande³¹.

I Folkhälsoinstitutets slutrapport konstateras att alla former av diskriminering, oavsett om det är handlingar som begås av individer eller av institutioner, är strukturella eftersom de bottnar i rådande samhällsstrukturer. Det innebär att vissa grupper är dominerande, har mera makt och resurser samt fler valmöjligheter, medan andra grupper är underordnade och lever under sämre förutsättningar. Summan av den självrapporterade diskrimineringen synliggör de mönster, som hindrar underordnade grupper att uppnå lika rättigheter och möjligheter som dominerande grupper. Sådana mönster kan vara regler, vanor, förutfattade meningar och antaganden. En sådan diskriminering kan vara synlig eller dold och den kan ske medvetet eller omedvetet. Samhällsstrukturen och dess ofta dolda mönster visar hur relationer mellan människor formas i dagens samhälle och även för hur resurser, inflytande och makt fördelas mellan individer och grupper av individer.

Målet med arbetet mot diskriminering är övergripande att utveckla ett gemensamt förhållningssätt mot diskriminering, som inte begränsar sig till en juridisk definition av begreppen. Det är viktigt att särskilja mellan individuell, institutionell och strukturell diskriminering, för att lyfta fram skillnaden mellan behovet av långsiktiga insatser (t.ex. att förändra attityder) och av konkreta åtgärder ämnade att förändra regelverk och praktik vid arbetsplatser och myndigheter.

ÅSUB:s undersökning visar att åländska myndigheter, företag och var och en av oss som enskild individ har orsak att se över rutiner och förhållningssätt till människor av olika kön, ålder, språk, etnicitet, religion, hudfärg och kultur, till människor med funktionshinder och med olika sexuella läggningar. Det handlar om medmänsklighet, god service, lyhördhet och att aktivt bekämpa sina egna fördomar.

³¹ Europeiska kommissionen *Nyttan av mångfald*

Referenser

Backman, U., Boynton, I-M., Hoff, S., Lorenc, B. & Persson, A. (2006) *Vad innebär diskriminering? Jämförelser mellan olika gruppers uppfattningar och med närliggande begrepp*. Stockholm: Statistiska Centralbyrån

Davidsson, G. (2005) *Upplever man att man blir diskriminerad?* Stockholm: Statistiska centralbyrån

Diskriminering – ett hot mot folkhälsan. Slutrapport från samverkansprojektet Diskriminering och hälsa (2006) Statens folkhälsoinstitut R2006:22 [Hämtad från Svenska regeringens webbplats för mänskliga rättigheter 19.4.2007]
[http://www.manskligarattigheter.gov.se/dynamaster/file_archive/061026/dd754d70c3c18389ef38ffc70126cf44/Diskriminering%20ett%20hot%20mot%20folk%e4lsan%20061026.pdf]

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H. & Wängnerud, L. (2005) *Metodpraktikan Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Europeiska kommissionen (2006) *Bekämpning av diskriminering. En utbildningshandbok*. Generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och lika möjligheter.
http://ec.europa.eu/employment_social/fundamental_rights/pdf/civil/train_en.pdf [4.5.2007]

Europeiska kommissionen *Nyttan av mångfald* (utan år)
http://ec.europa.eu/employment_social/eyeq/index.cfm?page_id=43 [8.5.2007]

Europeiska kommission *Varför detta Europaår* (2007)?
http://ec.europa.eu/employment_social/eyeq/index.cfm?cat_id=EY& [8.5.2007]

Europeiska Unionens råd *Direktiv nr 2000/43/EG om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0043:SV:HTML> [4.5.2007]

Europeiska Unionens råd *Direktiv nr 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling* http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/sv/oj/2000/l_303/l_30320001202sv00160022.pdf [4.5.2007]

Finlands författningssamling Nr 731/1999 *Finlands grundlag*

Finlands författningssamling Nr 21/2004 *Lag om likabehandling*

Finlands författningssamling Nr 609/1986 *Lag om jämställdhet mellan kvinnor och män*

”Handikappkonventionen har stor betydelse för Åland” (25.7.2007) *Tidningen Åland*
Insändare av Harriet Lindeman, s 16.

HO:s hemsida, Sverige http://www.ho.se/Tpl/NormalPage____451.aspx [14.6.2007]

HomO:s hemsida, Sverige <http://www.homo.se/o.o.i.s/1012> [14.6.2007]

Jämställdhetsombudsmannens hemsida *Förbud mot diskriminering* <http://www.tasa-arvo.fi/Resource.phx/tasa-arvo/svenska/ombudsmannen/annan.htx> [8.6.2007]

Om JämO, Jämställdhetsombudsmannens i Sverige hemsida
<http://www.jamombud.se/omjamo/default.asp> [14.6.2007]

Ålands författningssamling Nr 66/2005 *Landskapslag om förhindrandet av diskriminering i landskapet Åland*

Ålands författningssamling Nr 27/1989 *Landskapslag om tillämpning i landskapet Åland av lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män*

Ålands författningssamling Nr 67/2005 *Landskapslag om diskrimineringsombudsmannen*

Ålands landskapsregering (13.9.2007) *Protokoll Nr 7* fört vid pleniföredragning.
Lagberedningen.

Åländska gayföreningen Regnbågsfyren
<http://www.regnbagsfyren.com/DEFAULT.HTML> [26.6.2007]

Bilagor

- Bilaga 1 Ålands författningssamling Nr 66/2005 Landskapslag om förhindrandet av diskriminering i landskapet Åland (tre sidor)
- Bilaga 2 Följebrev och enkät (fem sidor)
- Bilaga 3 Utdrag ur intervjuerna och vissa längre skriftliga kommentarer (fyra sidor)

LANDSKAPSLAG om förhindrande av diskriminering i landskapet Åland

I enlighet med lagtingets beslut föreskrivs:

1 §

Lagens syfte

Denna lag har till syfte att motverka och förhindra diskriminering på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning eller annan därmed jämförbar omständighet.

2 §

Definition av diskriminering

Med diskriminering menas i denna lag direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier och instruktioner att diskriminera.

Direkt diskriminering anses förekomma när en person behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation.

Indirekt diskriminering anses förekomma när en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringsätt särskilt missgynnar vissa personer, om inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringsättet objektivt motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.

Trakasserier anses förekomma när ett oönskat beteende syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas.

3 §

Förbud mot diskriminering av tjänstemän och näringsidkare

Diskriminering som sker på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning är förbjuden

1) i fråga om villkor för tillträde till verksamhet som egenföretagare och till yrkesutövning,

2) i fråga om villkor för tillträde till yrkesvägledning, yrkesutbildning och omskolning, inklusive yrkespraktik, samt

3) i fråga om villkor för tillträde till tjänst hos landskapet eller kommunerna eller tjänstevillkor.

Särbehandling på grund av ålder skall inte uppfattas som diskriminering om den på ett objektivt och rimligt sätt kan motiveras av mål som rör sysselsättningspolitik, arbetsmarknad, yrkesutbildning eller något annat berättigat mål.

Särbehandling skall inte uppfattas som diskriminering om den beror på ett verkligt och avgörande yrkeskrav på grund av yrkesverksamhetens natur eller på grund av sammanhanget där yrkesverksamheten utförs, förutsatt att målet är berättigat och kravet proportionerligt.

Bestämmelser i självstyrelselagen för Åland och jordförvärvslagen för Åland (FFS 3/1975), eller i lag som stöder sig på dessa bestämmelser, angående krav på kunskaper i svenska eller på innehav av åländsk hembygdsrätt eller finskt medborgarskap skall inte betraktas som diskriminering enligt 1-3 mom.

BILAGA 1

4 §

Förbud mot diskriminering inom hälso- och sjukvården och socialvården

Diskriminering som sker på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse eller sexuell läggning är förbjuden inom hälso- och sjukvården och socialvården.

5 §

Förbud mot diskriminering i skolan samt inom varu- och tjänstesektorn

Diskriminering som sker på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder eller sexuell läggning är förbjuden inom skolan samt vid sådant yrkesmässigt tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder, som avser verksamheter inom landskapets behörighet.

6 §

Åtgärder till gagn för tjänstemän med funktionshinder

Landskapet och kommunerna skall i varje konkret fall vidta de åtgärder som behövs för att göra det möjligt för en person med funktionshinder att, på samma villkor som en person utan funktionshinder, erhålla en tjänst, vara verksam som tjänsteman, delta i vidareutbildning för tjänstemän och bli befordrad som tjänsteman, såvida sådana åtgärder inte medför en oproportionerlig börda för arbetsgivaren.

7 §

Positiv särbehandling

Bestämmelserna i denna lag innebär inte något hinder mot att besluta om särskilda åtgärder för att förhindra att personer missgynnas på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning eller för att kompensera ett sådant missgynnande.

8 §

Förbud mot repressalier

Det är förbjudet att utsätta enskilda för ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder på grund av klagomål om diskriminering.

9 §

Gottgörelse

I landskapet skall bestämmelserna om gottgörelse i 9 och 21 §§ lagen om likabehandling (FFS 21/2004) tillämpas i den lydelse de har när denna lag träder i kraft. Ändringar i dessa bestämmelser gäller i landskapet från den dag de träder i kraft i riket.

10 §

Tillsyn

Diskrimineringsombudsmannen skall se till att denna lag följs.

I första hand skall diskrimineringsombudsmannen försöka förmå dem som omfattas av förbuden mot diskriminering och repressalier att frivilligt följa lagen.

När det finns sannolika skäl att befara att någon har begått en gärning som är straffbar i enlighet med bestämmelserna i 13 § skall diskrimineringsombudsmannen anmäla saken till allmän åklagare.

11 §

Vite

Om någon trots påpekanden från diskrimineringsombudsmannen inte rättar sig efter

BILAGA 1

denna lag kan diskrimineringsombudsmannen förelägga denne att fullgöra sina skyldigheter enligt lagen vid vite.

Vitet föreläggs till ett visst belopp eller så att dess storlek bestäms på basis av tid. Vitesbeloppet skall bestämmas med hänsyn till dels intresset av att skyldigheten fullgörs och dels den förpliktades betalningsförmåga.

Av vitesföreläggandet skall det tydligt framgå vilken skyldighet den som förelagts vitet skall uppfylla. Vitesföreläggandet skall även innehålla en tidpunkt före vilken eller från vilken skyldigheten skall uppfyllas.

Diskrimineringsombudsmannen får döma ut vitet om den som förelagts vitet utan giltig orsak underlåtit att uppfylla den ålagda skyldigheten.

Innan vite föreläggs eller döms ut skall den som berörs höras.

12 §

Besvär

Besvär över beslut om föreläggande och utdömande av vite anförs hos Ålands förvaltningsdomstol inom 30 dagar från delgivningen av beslutet.

13 §

Straffbestämmelser

I landskapet skall bestämmelserna i 11 och 47 kap. strafflagen (FFS 39/1889) om straff för diskriminering tillämpas i den lydelse de har när denna lag träder i kraft. Ändringar och nya bestämmelser om straff för diskriminering skall tillämpas från den dag de träder i kraft i riket.

14 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den 1 december 2005.

Genom denna lag upphävs 13 kap. 6 § strafflagen samt 17 § 3 och 4 mom. och 54 § 2 mom. lagen om arbetsavtal (FFS 320/1970) i den lydelse som tidigare varit gällande i landskapet jämlikt 71 § självstyrelselagen.

Mariehamn den 10 november 2005

HARRIET LINDEMAN

Landskapsregeringsledamot

Britt Lundberg

föredragande ledamot

Nr:
18 ÅSUB

Datum:
20.3.2007

Undersökning om upplevd diskriminering i det åländska samhället

I år är det Europeiska året för lika möjligheter för alla, vars mål är att uppmärksamma allmänheten på fördelarna med ett rättvist, solidariskt och jämlikt samhälle. Under "Jämlikhetsåret 2007" arbetar man aktivt för att motverka diskriminering och diskriminerande attityder samt informerar människorna om deras rättigheter och skyldigheter.

På uppdrag av Ålands Diskrimineringsombudsman (DO) ska Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB) undersöka om man upplever att man blir diskriminerad i det åländska samhället och på vilket sätt. Ålänningarnas kännedom om det rättsliga skyddet mot diskriminering ska också kartläggas.

Undersökningen genomförs som en enkätförfrågan till ett huvudsakligen slumpmässigt urval på ca 2.000 personer. Vi har använt svenska Statistiska centralbyråns undersökning 2005 "Upplever man att man blir diskriminerad?" som mall. Frågeformuläret är sålunda till stora delar testat.

Undersökningen är totalt anonym och vi kommer inte att veta vem som svarat på enkäten. Därför kommer vi om ca tre veckor att skicka ut en påminnelse till alla. Du ska naturligtvis bara svara på frågorna en gång. Det är av stor betydelse att du svarar på enkäten, vare sig du upplever att du blivit diskriminerad eller inte, för att undersökningen ska bli så korrekt som möjligt. Dessutom är det av stor vikt att diskrimineringsombudsmannen får kunskap om vad ålänningarna vet om det rättsliga skyddet mot diskriminering och hur DO på bästa sätt kan informera om den rätt till jämlikhet och lika möjligheter som lagen ger.

Vill du berätta mer om dina upplevelser av diskriminering i en intervju, kan du lämna dina kontaktuppgifter på svarsformuläret. Om intresset att berätta om upplevelser är stort, kommer vi att kontakta ett urval av de intresserade.

Vänligen skicka in svaren senast måndagen den 2 april 2007.

Tveka inte att kontakta mig, om du har några frågor!
Please call 25495 and I will send you a copy of the questionnaire in English!

Tack så mycket för din hjälp!

Maria Rundberg-Mattsson
Telefon: 25495

Besök gärna Diskrimineringsombudsmannens hemsida!

www.do.ax

UNDERSÖKNING OM UPPLEVD DISKRIMINERING I DET ÅLÄNDSKA SAMHÄLLET

Skicka in ditt svar till ÅSUB senast måndagen den 2 april!

DIN UPPLEVELSE AV DISKRIMINERING PÅ ÅLAND

1. Upplever du att du blivit diskriminerad på Åland någon gång?

☐ Ja

☐ Nej -> Fortsätt till fråga 8

OBS! Det är mycket viktigt för undersökningens resultat att du skickar in ditt svar trots att du upplever att du inte blivit diskriminerad!

2. Har det hänt en eller flera gånger?

☐ En gång

☐ Två - fem gånger

☐ Sex - tio gånger

☐ Fler än tio gånger

3. När hände det senast?

☐ Under den senaste månaden

☐ Under det senaste halvåret

☐ Under det senaste året

☐ För 1-3 år sedan

☐ För mer än 3 år sedan

4. Varför tror du att du blivit utsatt för diskriminering?

Flera alternativ kan väljas

Jag tror det beror på:

☐ Könstillhörigheten (att jag hade "fel" kön i det aktuella sammanhanget)

☐ Min ålder

☐ Mina familjeförhållanden

☐ Mitt utseende

☐ Mitt nationella eller etniska ursprung

☐ Att jag har utländskt namn

☐ Mitt språk

☐ Min religion

☐ Mina åsikter/ min övertygelse

☐ Min politiska aktivitet

☐ Mitt deltagande i fackföreningsverksamhet

☐ Mitt hälsotillstånd

☐ Att jag har ett funktionshinder

☐ Min sexuella läggning

☐ Annat, nämligen _____

5. Var eller i vilka situationer upplever du att du blivit diskriminerad?

Flera alternativ kan väljas

☐ I arbetslivet

☐ I utbildningen

☐ I kollektivtrafiken

☐ På restaurang/pub/kafé/bar eller liknande

☐ I butik eller vid köp av tjänst (t.ex taxi, frisör, badhus)

☐ På bostadsmarknaden (hyra/ köpa bostad)

☐ På banken eller vid kontakt med försäkringsbolag

☐ I hälso- och sjukvården

☐ I kontakt med kommunen t.ex socialkansliet

☐ I kontakt med folkpensionsanstalten

☐ I kontakt med arbetsförmedlingen

☐ I kontakt med polisen

☐ I kontakt med annan myndighet

☐ Annat, nämligen _____

BILAGA 2

6. Hur upplever du att du blivit diskriminerad?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Jag fick nedsättande kommentarer/ blev mobbad/ retad/ förlöjligad
- ☐ Jag blev bortsorterad när jag sökte arbete
- ☐ Jag har lägre lön/ sämre löneförmåner än andra med motsvarande arbetsuppgifter
- ☐ Jag blev inte befördrad när jag borde ha blivit det
- ☐ Jag blev avskedad
- ☐ Jag fick inte hyra/ köpa den bostad jag ville ha
- ☐ Jag blev inte antagen när jag sökte om studieplats
- ☐ Jag fick sämre villkor/bemötande än andra vid köp av varor och tjänster
- ☐ Jag kunde på grund av mitt funktionshinder inte använda flyget/ bussen/ färjan
- ☐ Jag blev inte insläppt på restaurang/ bar eller liknande
- ☐ Jag kunde inte ta del av informationen på grund av mitt funktionshinder
- ☐ Jag kunde på grund av mitt funktionshinder inte använda lokalerna
- ☐ Annat, nämligen _____

KONSEKVENSER AV DISKRIMINERING

7a. Vad gjorde du då?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Jag gjorde inget särskilt -> **Fortsätt till fråga 7e**
- ☐ Tog upp det med den som diskriminerade mig
- ☐ Kontaktade min arbetsgivare
- ☐ Tog upp det med företagshälsovården
- ☐ Kontaktade facket
- ☐ Kontaktade arbetarskyddsbyrån
- ☐ Kontaktade min intresseorganisation/ förening
- ☐ Kontaktade diskrimineringsombudsmannen
- ☐ Kontaktade jämställdhets- eller minoritetsombudsmannen i Finland
- ☐ Kontaktade en jurist/ advokat
- ☐ Annat, nämligen _____

7b. Ledde det till något?

- ☐ Ja
- ☐ Nej -> **Fortsätt till fråga 8**

7c. Vad blev resultatet?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Den/ de som diskriminerade mig slutade med det
- ☐ Jag fick en ursäkt av den som diskriminerade mig
- ☐ Jag fick skadestånd
- ☐ Det som ledde till diskrimineringen rättades till
- ☐ Annat, nämligen _____
- ☐ Det ledde inte till något positivt, tvärtom

7d. Blev du nöjd?

Endast ett alternativ kan väljas

- ☐ Ja, jag fick upprättelse
- ☐ Lite, men inte tillräckligt
- ☐ Nej, inte alls
- ☐ Vet inte

BILAGA 2

Fråga 7e nedan ska endast besvaras av dig som kryssade för "Gjorde inget särskilt" i fråga 7a.
Alla andra fortsätter till fråga 8.

7e. Varför gjorde du inget särskilt?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Har vant mig vid att bli diskriminerad
- ☐ Ville inte bli uppmärksammas
- ☐ Var rädd för följderna
- ☐ Hade inte tid just då
- ☐ Visste inte vad jag skulle göra eller vart jag skulle vända mig
- ☐ Ville inte röja min etniska eller religiösa tillhörighet för en vidare krets
- ☐ Ville inte röja mitt funktionshinder för en vidare krets
- ☐ Ville inte röja min sexuella läggning i en vidare krets
- ☐ Orkade inte, tror att "det skulle kosta mer än det skulle smaka"
- ☐ Ingen idé, det skulle i alla fall inte ha hänt något
- ☐ Annat alternativ, nämligen _____

RÄTTSLIGT SKYDD MOT DISKRIMINERING

8. Kände du till följande definition av diskriminering enligt diskrimineringslagen innan du läste den här?

Enligt åländsk lag finns det skydd mot diskriminering inom vissa områden; på grund av etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Diskriminering är när en person blir behandlad sämre än en annan person i en jämförbar situation och missgynnandet har samband med något av ovanstående grunder. (ÅFS 66/2005)
Definitionen kan kompletteras med diskrimineringsgrunden "kön" enligt jämställdhetslagen. (ÅFS 27/1989)

- ☐ Ja
- ☐ Nej

9. Man kan anmäla diskriminering till följande myndigheter/ organisationer. Kände du till det innan du läste om det här?

Markera Ja eller Nej genom att kryssa för en av rutorna *på varje rad*

	Ja	Nej
Diskrimineringsombudsmannen	☐	☐
Polisen	☐	☐
Fackliga organisationer	☐	☐
Arbetskyddsbyrån	☐	☐
Jämställdhetsombudsmannen i Finland	☐	☐
Minoritetsombudsmannen i Finland	☐	☐

10a. Vilka rättsliga konsekvenser tror du att en formell anmälan om diskriminering kan få?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Att man får upprättelse i domstol, t.ex skadestånd
- ☐ Att man får gottgörelse/ upprättelse genom förlikning (avtal utan rättegång i domstol), t.ex skadestånd
- ☐ Att den som diskriminerats straffas (får böter eller fängelse)
- ☐ Annat, nämligen _____

10b. Vilka andra positiva följder tror du att en anmälan kan få?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Att den diskriminerade t.ex får jobbet, eller bostaden som han/ hon tidigare blivit nekad
- ☐ Att den diskriminerade får en ursäkt
- ☐ Att den som är anmäld för diskriminering förändrar sitt beteende
- ☐ Att andra i en liknande situation får det lättare
- ☐ Att anmälan bidrar till att samhället blir mindre diskriminerande
- ☐ Annat, nämligen _____

BILAGA 2

11. Vilka negativa konsekvenser tror du att en anmälan kan få?

Flera alternativ kan väljas

- ☐ Att den som anmäler blir utfrusen eller trakasserad
- ☐ Att anmälaren blir stämplad som "besvärlig"
- ☐ Att folk tar avstånd från den som anmält
- ☐ Att anmälarens etniska eller religiösa tillhörighet blir känd i en vidare krets
- ☐ Att anmälarens funktionshinder blir känt i en vidare krets
- ☐ Att anmälarens sexuella läggning blir känd i en vidare krets
- ☐ Annat, nämligen _____

12. På vilket sätt har du fått reda på det du vet om diskriminering?

Markera högst 3 alternativ

- ☐ Från släkt, vänner och/ eller kollegor
- ☐ Från min intresseorganisation/ förening
- ☐ Från mitt fackförbund
- ☐ Från diskrimineringsombudsmannen
- ☐ Från skolan/ högskolan
- ☐ Genom att gå på seminarium/kurs/konferens
- ☐ Genom radio/ TV
- ☐ Genom dagstidningar/ fackpress
- ☐ Via internet
- ☐ Genom besök på/ telefonkontakt med en organisation/ myndighet
- ☐ Annat alternativ, nämligen _____
- ☐ Visste inte mycket om diskriminering innan jag fick den här enkäten

13. På vilket sätt vill du helst få/ skaffa information om du upplever att du blivit diskriminerad?

Markera högst 3 alternativ

- ☐ Från släkt, vänner och/ eller kollegor
- ☐ Från min intresseorganisation/ förening
- ☐ Från mitt fackförbund
- ☐ Från diskrimineringsombudsmannen
- ☐ Från skolan/ högskolan
- ☐ Genom att gå på seminarium/kurs/konferens
- ☐ Genom radio/ TV
- ☐ Genom dagstidningar/ fackpress
- ☐ Via internet
- ☐ Genom besök på/ telefonkontakt med en organisation/ myndighet
- ☐ Annat alternativ, nämligen _____

NÅGRA FRÅGOR OM DIG SJÄLV

14. Kön?

- ☐ Kvinna ☐ Man

15. Ålder?

- ☐ 16-29 år
☐ 30-39 år
☐ 40-49 år
☐ 50-59 år
☐ 60-69 år

16. Modersmål?

- ☐ Svenska ☐ Annat nordiskt språk ☐ Icke nordiskt språk

Om du önskar delta i en intervju och berätta om dina upplevelser av diskriminering, vänligen lämna ditt namn och telefonnummer här _____

Om du har egna kommentarer eller synpunkter, bifoga dem gärna på ett separat papper! Tack för din hjälp!

UTDRAG UR INTERVJUER OCH VISSA LÄNGRE SKRIFTLIGA KOMMENTARER

”Attityden har ändrats till det sämre de senaste 5 åren. Det är främst tjänstemän inom det offentliga som diskriminerar vid tjänstetillsättande... Den offentliga sektorn måste föregå med gott exempel så att den privata sektorn kan följa efter. Man måste ge chans till utlänningar att få jobb. Det skulle vara bra om det finns en tjänsteman vid arbetsförmedlingen som kan rekommendera utlänningar med kompetens. Det är ofta så att frun i invandrarfamiljen är hemma med barnen, vilket leder till att varken mamma eller barn lär sig svenska. ... Ge dom en chans att vara med i samhället, och för att vara med i samhället måste de få arbete. Om mamman får en chans att få jobb och barnen får vara på dagis, så lär sig båda språket och integreras i samhället. Detta är kärnan i det sociala livet.”

”Det är ganska hårt det här politiska klimatet här på Åland. Ännu värre var det när man var riktigt ung. Man lyssnade inte helt enkelt. Jag sitter nu i X-nämnden. De tar inte ens mina förslag på allvar. Ibland noterar de dem inte ens...”

När jag flyttade till den by jag bor i nu, fick jag höra: ’Det är viktigt att du...anpassar dig...’ Fy fan – att man måste följa en norm för att bli accepterad i samhället!...

Men det jag har varit med om, har nog gjort mig mer öppen, att jag inte är lika fördömande. Det kan alltid ligga mer bakom vad man först ser. ...

Har man något specifikt att peka på så ska man göra något – kontakta t ex facket.”

”En gång när jag kom tillbaka från semestern hade dom ändrat mina arbetsuppgifter, utan att säga varför. Jag kände mig som en icke önskvärd person... Det finns mycket tjafs på arbetsplatsen, och jag känner mig drabbad av vuxenmobbing. Jag brukar välja bort eftermiddagskaffet. En dag hade dom andra i personalen ätit glass, och jag stod och talade med vaktmästaren i korridoren. Då kommer en person och frågar vaktmästaren om han vill ha den glass som blivit över, men frågar inte mig, som stod bredvid... Jag vaknar och känner obehag varje morgon, när jag tänker på jobbet. Det blir som andnöd.”

”Kulturen är sådan att kvinnor skall tåla. Man kan också bara se i tidningen: hur mycket utrymme får kvinnor, hur mycket får män, bilder, texter, t ex inom idrotten? Det speglar samhället. Hos oss är det mansdominerat. Mönstret hos mig fanns från barndomen: min store bror behövde inte göra någonting. Jag var stora syster. ... Också kvinnor tycker illa om vissa feminister. ... Vi kvinnor på arbetsplatsen talade ihop oss, och på personalmötet var det jag som tog upp sakerna. Då vågade de andra inte hålla med. De märkte väl på reaktionerna att det inte togs väl emot. Varför vågade de inte hålla med?... ”

Skolan är samhällets spegel. Värderingar ändras långsamt. Man måste hela tiden tänka efter – vad är det jag gör? Vi bekräftar befintliga utbildningsmönster på Åland. Nu könsbestämmer man redan i kursbeskrivningen... ”Teknik” och flickorna backar ur. En ordentlig hantverksutbildning för båda könen på Åland är både önskvärd och behövligt... Hur gör man i näringslivet? Funderar man varför kvinnorna inte är med här? Hur får man folk att ta ställning?”

”Människor är som människor är. Jag är lite rädd...” (för att polisanmäla – vill inte), ”men myndigheter måste göra som lagen säger. ... Jag hade sökt jobb och fick inget meddelande. Jag var tvungen att söka utkomststöd. Varför ger de mig inte jobb utan

istället pengar? ”

”Önskvärt skulle vara att ordet homosexuell skulle bytas ut till ordet homoemotionell... Det skulle visa vad det egentligen handlar om.

Varje möte med en människa är en ’komma ut’-situation. Fördomarna finns konstigt nog i den första ungdomsgenerationen. Åland är nog överlag ett samhälle där man kan vara öppen. Många HBT:are har förundrat sig: Hur kan du bo på Åland? Men det är ju här som man är öppen. När man pratar om någon på Åland, så pratar man i morgon om någon eller något annat. Jag bryr mig inte. Den här egenskapen att prata om folk ligger historiskt i att man behövde ha lite koll på flocken.

Det är fantastiskt att jobba med Regnbågsfyren. Det är en registrerad förening där det primära är att jobba för synlighet. Många 40+ håller sig långt borta från oss. I början ville jag jobba för att få med dem. Men nu har jag lämnat det, och istället är det fantastiskt hur de unga kommer och att vi visar åt dem att det finns ett alternativ. ”Det är inte du som är konstig – i så fall är vi fler.”

Ett välkomnande av mångfald kan synas i sättet att fråga: ”Träffade du en kille eller tjej där eller träffade du någon där?” istället för det vanliga att man frågar en kille: ”Träffade du en tjej där” – och av en flicka: ”Träffade du en kille där?”

”Bara en så banal sak som en ensam kvinna går och skall köpa t ex målfärg eller om man skall renovera hemma. Utan att ha någon med som förstår sig på, kan man bli hur grundlurad som helst.”

”Det är mycket viktigt att den/de som tar emot flyktingar har erfarenhet av liknande situationer. Jag blev inte hjälpt. När man inte blir trodd blir man känslig och misstänksam.

Flyktingarna är arga, frustrerade, när de kommer. De blir som barn. Det beror också på vilket land de kommer ifrån. De är vana med propaganda. Satsa lite mer på flyktingarna! Inte bara en kurs på Medis, man skall prata mycket, berätta om kärlek, moral. Det uppfattas helt olika (här gifter ni er eller bor tillsammans med mycket eller lite kärlek). De har en annan kultur. Man måste tala mycket om kultur och känslor: så här är det här, så här tänker vi. De vet inte, det blir problem. Man behöver mera tid. Det är svårt att direkt börja använda sin hjärna. De är vana att inte få tänka själv. Utlänningar kanske hotar mycket, men gör ingenting. ...

Jag kunde gissa vad som skulle hända med mina barn 10 år framåt i tiden. De har det svårt. De lever i det här. De har svårt med språket, kan hamna fel. ...

Jag kan inte resa – jag har inget medborgarskap. Men det här är mitt hemland nu. Jag känner mig som utlänning ibland, när jag är arg. När man känner att man är utlänning ”Du är inte bra”, tappar man all balans. Man kan bli alkoholist, narkoman, kriminell. Jag har tappat min glädje. Jag ler och visar mina tänder, men jag skrattar inte. Det tar många år. Jobbet är mycket viktigt.”

”Politikerna borde stöda dem som läser finska – och vilket språk som helst – det är värdefullt. All kunskap är bra. Att du kan kommunicera är det viktigaste. ...

Det är märkligt att sådana tidningsskriverier tillåts som skapar en dålig stämning. Det skadar Åland och alla dem som ser språk som en rikedom. Med ömsesidig respekt kommer man långt. Hellre skapa ett närmande och främja samvaro, än att ha dessa negativa skriverier. Det skulle skapa självkänsla hos båda grupper och skulle ge ett lugn, så att man kan leva sida vid sida. Ett positivt klimat gynnar alla. Internationalisering och anpassning ökar överallt i världen, varför inte här?”

BILAGA 3

”Några synpunkter: Som enkäten visar känner jag inte att jag blivit diskriminerad, däremot återstår ett digert arbete för jämställdheten mellan könen. Ett fenomen som gör mig sanslöst upprörd är att alla brev till hushållet från kyrka, kommun och landskapsregering kommer i min mans namn. Med tanke på att t ex huset står i mitt namn, tycker jag det är märkligt att landskapsregeringen sänder brev till min man med förfrågan om X! Det kan verka småaktigt, men så länge mannen uppfattas som hemmets och samhällets stöttepelare blir vi aldrig jämställda.”

”Jag har blivit stoppad två gånger i hamnen av X:s vakter, då jag ska gå ombord. Jag kontaktade rederiet och fick gratisbiljetter som kompensation. Men det vill jag inte ha. ... Jag uppfattar att min lön inte motsvarar mina arbetsuppgifter. Dessutom misstänker jag att jag inte får nya jobb på grund av mitt handikapp.”

”Det är svårt det här med diskriminering. På Åland kunde jag inte vara öppen med min sexuella läggning. Därför har jag inte heller blivit direkt diskriminerad, men det är ju en inre diskriminering. På preventivmedelsrådgivningen så ville de pracka på mig piller, fastän jag inte ville. ”Jag behöver inte” ”Är det nu riktigt säkert?” Hela samhället, utbildning, hela apparaten är byggd kring en heterosexuell parrelation. ...

Jag vill egentligen vara med och skapa ett samhälle där alla minoriteter får plats. En ursäkt betyder mycket för en kränkt människa. Det är ett ”puckat” juridiskt system, när en organisation inte kan gå ut och be om ursäkt, eftersom den då kan bli stämd. En anmälan är ju en ’sista utväg’. Bäst vore ju dialog, att man kan säga ifrån direkt. Och om man är väldigt kränkt eller det är för svårt, att man har ett nätverk eller kollegor som hjälper en att säga ifrån, att det finns solidaritet. Man måste vara medveten om att det kommer att kosta väldigt mycket. Dels har man blivit kränkt/diskriminerad, dels måste man vara så stark att man håller för det (att anmäla). Det finns starka personer som anmäler både för sin egen skull och för andras. Det är himla svårt. Det beror både på förutsättningarna (socioekonomisk status, nätverk) och personlighet/temperament, ens psykiska hållbarhet.

De som inte har kamplust, de måste ta hänsyn till allt möjligt. Det blir tungt. Det är en hög självmordsrisk bland homo- och bisexuella.

Vi har ofta diskuterat att man ”måste” vara PK, dvs politiskt korrekt, i samhället idag. Det finns i samhället en positiv politisk inställning, men ändå en subtil inre homofobi. Man säger saker som är ”inne”. Man uttalar inte sina fördomar, man vill inte jobba med dem, man förtränger dem. Men det skapar inget öppet samhälle. Det måste vara tillåtet att säga vad man tycker och diskutera. Visst kan det såra, men det är bättre att veta var man har människor, och vad de egentligen står för. Då kan man jobba med det. Det finns ett behov av att olika åsikter ska få komma fram och debatteras. Först då blir det demokrati.”

”Nu och då hävdas att finskspråkiga diskrimineras på Åland. Dessa har dock flyttat till det officiellt svenskspråkiga Åland och lär sig förhoppningsvis svenska. De har ändå stora fördelar framom inflyttare från andra länder. Som svenskspråkig tycker jag att vi är KOLLEKTIVT DISKRIMINERADE. Vi får hålla tillgodo med varor som har ytterst bristfällig information på svenska. Det gäller bruksanvisningar, instruktioner, beskrivningar, recept på förpackningar etc. Själva varans namn är skrivet med små bokstäver. Svenskspråkiga antas väl ha bättre syn? Köper man maskiner händer det ofta att man får en stencilerad kopia av bruksanvisningen, finns tydligen inte i tillräckligt många originalexemplar på svenska. Jag tror att bristen på svenskspråkig info har/haft ganska stora konsekvenser för hur material och maskiner används eller monteras i t ex byggbranschen. De som utför sådant arbete gör sina uppdrag på gehör, utan att följa

BILAGA 3

instruktioner, eftersom sådana inte finns på svenska och då blir arbetet inte alltid rätt utfört.”

”Jag upplever att mina arbetskamrater diskriminerar mig genom sin attityd och sina skämt. Också inom den offentliga sektorn skojar personal men då mera ’fint’.

Det är de som diskriminerar som borde informeras! Detta görs bäst genom att ta upp frågan kontinuerligt, informera i tidningen om lagarna och påföljderna, om de inte följs. Lagarna borde bli bättre: strängare, direkt ge påföljder. De som diskriminerar borde få böter, kort process, inget daltande. ’Ta i direkt’ annars får vi samma problem som i Sverige. Det är bättre här på Åland, men attityden har blivit sämre om man jämför med situationen för X år sedan. ... Jag tycker att alla inflyttade i samma sits ska säga ifrån. Det finns rasister här på Åland. Man måste uppfostra hemifrån, och skolan ska ta upp frågor om diskriminering!”

”Jag har jobbat länge i branschen, men en ny styrelse införde en ny arbetsmetodik. Jag trodde att man genom kvalitet och arbete skulle komma framåt. Jag vågade och hade kunskap att ifrågasätta - och blev uppsagd. Jag fick aldrig ut min övertid, osv. Efter det inträffade har jag tappat tron på rättvisa i samhället. Det jag önskar är att få rätt och få upprättelse.”

”Man kan även känna sig diskriminerad pga att man inte får mer än tillfälliga arbeten. Då ska man lära sig snabbt (helst kunna allt från tidigare), vara alert, vaken, tjänstvillig, trevlig, alltid ställa upp och samtidigt tillsammans med ungdomar som sommarjobbar ta emot skopor för att en del inte kommer i tid, går för tidigt, inte utför alla uppgifter, etc. När personalen far på personalfester blir man inte informerad, för man är inte ordinarie personal. Personalen bryr sig inte om att lära känna en, för man är bara tillfällig, och de orkar inte satsa på tillfälliga människor. När det är så år ut och år in tappar man tron på sig själv. Man tror lätt att det är något fel på en.”

”Där var det igen: var passar jag in? Var accepteras jag? Det var väldigt svårt.

Jag berättade om en annan vuxenstuderande, som när hon var ung inte visste vad hon skulle göra och som nu utbildat sig. ’Så kan man inte göra’, tyckte X. Folk ifrågasatte mycket: ’Duger inte det här?’

Det var kämpigt att hålla ihop, att försöka få allt att fungera. Jag var nedtryckt, både arg och ledsen. Jag hade ingenstans att ta vägen... Jag gick en utbildning, för jag ville lära mig om kulturen. Men det var inte bra. Man blev ensam, och känslan var ”Nå, få se vad du kan göra, då”. Det skulle ju vara en utbildning, men läraren bara pekade ut felen. Hur skulle man veta det rätta? Jag måste läsa hemma och låna från biblioteket för att förstå vad läraren talade om.”